

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

GUVERNUL ROMÂNIEI

ECONOMIA SOCIALĂ ȘI GRUPURILE VULNERABILE

- Raport final -

Participarea grupurilor vulnerabile în economia socială
Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin
Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane
2007-2013

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013

Axa prioritară 6 – Promovarea incluziunii sociale

Domeniul major de intervenție 6.1 – Dezvoltarea economiei sociale

Titlul proiectului: „*Participarea grupurilor vulnerabile în economia socială*” (ID proiect 2151)

Contract nr. POSDRU/14/6.1/S/9

Ana Maria PREOTEASA, Daniel ARSINTE,
Ioan HOSU, Sorin CACE, Ana Victoria GEORGESCU

București, România

CNCSIS: cod 045/2006

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Redactor: Paula NEACȘU

Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: Luminița LOGIN

Coperta: Nicolae LOGIN

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Asociației pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică CATALACTICA – Filiala Teleorman. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al Asociației, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-618-246-4

Anul apariției 2010

CUPRINS

CAPITOLUL 1 - ECONOMIA SOCIALĂ ÎN EUROPA.....	5
1.1. Definirea economiei sociale.....	5
1.2. Economia socială și principalele sale componente în Europa.....	10
1.2.1. Cooperativele	12
1.2.2. Societățile mutuale	14
1.2.3. Asociațiile	16
1.2.4. Fundațiile.....	19
1.2.5. Întreprinderile sociale	22
1.2.6. Entități hibride ale economiei sociale	26
1.3. Dezvoltarea economiei sociale în cadrul Uniunii Europene.....	27
1.3.1. Repere istorice ale economiei sociale la nivelul Uniunii Europene	27
1.3.2. Mecanisme consultative ale UE asupra problemelor de economie socială.....	30
CAPITOLUL 2 - POLITICILE PUBLICE ÎN DOMENIUL INCLUZIUNII SOCIALE ÎN ROMÂNIA. ROLUL ECONOMIEI SOCIALE ÎN CREȘTEREA ACCESULUI GRUPURILOR VULNERABILE PE PIAȚA MUNCII.....	34
2.1. Incluziune socială și economie socială în România	34
2.1.1. Apariția conceptelor de excluziune/incluziune socială în contextul integrării europene	34
2.1.2. Rapoarte de evaluare a progreselor înregistrate.....	38
2.2. Cadrul legislativ și instituțional specific incluziunii sociale	41
2.2.1. Documente programatice.....	41
2.2.2. Cadrul legislativ în domeniul incluziunii sociale	45
2.2.3. Instituții fundamentale în implementarea politicilor de incluziune socială din România.....	46
2.3. Mecanisme de finanțare a politicilor de incluziune socială.....	52
2.3.1. Sistemul național de protecție socială – mecanisme și forme individuale de sprijin contributiv și noncontributiv	52
2.3.2. Proiecte în domeniul incluziunii sociale și economiei sociale în România.....	57
CAPITOLUL 3 - COORDONATE ACTUALE ALE GRUPURILOR VULNERABILE ÎN ROMÂNIA.....	60
3.1. Cadrul legislativ.....	60
3.2. Cadrul instituțional	68
3.3. Mecanisme de finanțare/programe și proiecte	75
3.4. Rapoarte și studii.....	81
3.5. Bune practici în promovarea incluziunii sociale a grupurilor vulnerabile	95
CAPITOLUL 4 - NEVOILE SOCIALE ALE GRUPURILOR VULNERABILE ȘI ROLUL INSTITUȚIILOR RESPONSABILE.....	99
4.1. Nevoile grupurilor vulnerabile	99

4.1.1. Populația romă	99
4.1.2. Consumatorii de droguri.....	101
4.1.3. Persoane aflate în mediul penitenciar	102
4.1.4. Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării.....	104
4.1.5. Femei victime ale violenței în familie.....	105
4.2. Rolul instituțiilor implicate în politicile de incluziune a grupurilor vulnerabile.....	107
4.2.1. SPAS/autorități locale	107
4.2.2. Cooperative/CAR	109
4.2.3. ONG-uri.....	111
4.2.4. DGASPC	112
4.2.5. AJOFM	112
4.2.6. BJ/BR romi	113
4.2.7. ANP - penitenciare.....	114
4.2.8. ANA	116
CAPITOLUL 5 - OPORTUNITĂȚILE PENTRU CREAREA ACTIVITĂȚILOR GENERATOARE DE VENIT, CREAREA ȘI MENȚINEREA LOCURILOR DE MUNCĂ PENTRU GRUPURILE VULNERABILE.....	119
5.1. Cooperative	119
5.2. ONG-uri	119
5.3. Autorități locale	120
5.4. Autorități județene - DGASPC/AJOFM.....	120
5.5. Firme.....	121
5.6. ANA	122
CAPITOLUL 6 - PROPUNERI LEGISLATIVE/INSTITUȚIONALE ÎN SCOPUL CREĂRII UNOR FACILITĂȚI PENTRU ANGAJATORII PUBLICI ȘI PRIVAȚI CARE DETERMINĂ INTEGRAREA PE PIAȚA MUNCII A PERSOANELOR APARTINÂND GRUPURILOR VULNERABILE	124
6.1. Propuneri legislative menite să crească integrarea profesională și gradul de ocupare al persoanelor de etnie roma.....	125
6.2. Propuneri legislative menite să crească integrarea profesională și gradul de ocupare al consumatorilor de droguri dependenți	126
6.3. Propuneri legislative menite să crească integrarea profesională și gradul de ocupare al persoanelor eliberate din detenție.....	126
6.4. Propuneri legislative/instituționale în scopul creării unor facilități pentru angajatorii publici și privați care determină integrarea pe piața muncii a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial.....	127
6.5. Propuneri legislative/instituționale în scopul creării unor facilități pentru angajatorii publici și privați care determină integrarea pe piața muncii a victimelor violenței în familie	128
BIBLIOGRAFIE	130

CAPITOLUL 1

ECONOMIA SOCIALĂ ÎN EUROPA

1.1. Definirea economiei sociale

Economia socială este legată istoric de asociațiile și cooperativele populare, pe care s-a construit cadrul acesteia.¹ Sistemul de valori și principiile asociațiilor populare – asociaționismul și democrația asociativă², cooperativismul, mutualismul – reprezintă elementele care au stat la baza conceptului modern de economie socială, structurat în jurul a trei mari familii de organizații: cooperative, societăți mutuale și asociații, cu adăugarea recentă a organizațiilor nonprofit (asociații, fundații, federații) și a întreprinderilor sociale. Cooperativele, societățile de asistență mutuală și asociațiile manifestau, în felul lor propriu, un impuls asociativ singular: răspunsul celor mai vulnerabile și lipsite de apărare grupuri sociale, *prin organizații cu autoajutorare*, la noile condiții de viață create de dezvoltarea revoluției industriale și a capitalismului în secolele al 18-lea și al 19-lea.³ Aceste entități au devenit populare în multe țări europene, atât societățile mutuale de tip provident și societățile de asistență reciprocă, cât și cooperativele, cum ar fi în Marea Britanie (de ex., societățile prietenești, cooperativele legate strâns de mișcarea sindicală), Germania, Franța, Spania și Italia.

Termenul de *economie socială* a apărut în literatura economică, probabil pentru prima dată, în 1830. În acel an, economistul liberal francez Charles Dunoyer a publicat un *Tratat despre economia socială*, care pleda pentru o abordare morală a economicului.⁴

În perioada 1945-1975, lunga perioadă de creștere economică din țările occidentale dezvoltate, s-au consolidat rolurile socioeconomice ale sectoarelor privat și public. Dezvoltarea statului bunăstării, care compensa și/sau corecta slăbiciunea inerentă a economiei capitaliste (redistribuirea veniturilor, alocarea resurselor și politicile anticiclice), a însemnat că economia socială, deși continua să se dezvolte, a avut un rol foarte limitat de jucat între piață și stat, întrucât statul bunăstării domina acea zonă. În țările Europei Centrale și de Est, economiile comuniste planificate centralizat permiteau numai activitatea economică coordonată de stat, iar acolo unde operau cooperative, acestea erau lipsite de apartenența și organizarea lor tradițională pe bază de voluntariat și democrație.

¹ CIRIEC (International Center of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy), *The Social Economy on the European Union*, p. 11, 2007 (elaborat pentru European Economic and Social Committee (EESC), care acoperea 25 de țări ale Uniunii Europene (a fost încheiat în anul 2006, astfel încât România și Bulgaria nu au fost incluse).

² Smith, G., *Social Economy, Social Enterprise and the Theory of Associative Democracy*, 2005.

³ CIRIEC, p. 11.

⁴ CIRIEC, p. 14.

În ultimii 25 de ani, sectorul economiei sociale a dobândit o însemnătate mai mare în termeni de activitate economică și de planificare a politicilor sociale în țările UE și la nivel internațional, din mai multe motive. În primul rând, din cauza creșterii șomajului în ultima parte a anilor '70 și deci a nevoii de locuri de muncă și surse de venit alternative pentru grupurile de persoane cele mai afectate de șomaj, a reducerii competențelor și a excluziunii sociale. Ca urmare a extinderii ideologiei și politicii economice neoliberale și din cauza reducerii ajutorului din partea statului bunăstării (de ex., sănătate, educație și alte servicii din această categorie), anumite bunuri și servicii care trebuiau asigurate contra unui cost rezonabil pentru cele mai multe grupuri sociale vulnerabile erau furnizate într-un grad variat de sectorul economiei sociale. În general, din punct de vedere istoric, în economiile capitaliste, creșterea șomajului și/sau ascendența liberalismului erau însoțite de o creștere a activităților și structurilor de autoajutorare, care reprezentau o reacție spontană a societății civile, dar care pot constitui și o politică guvernamentală conștientă, așa cum este acum în UE.

Reaparitia sectorului economiei sociale ca agent important pentru ocupare, creștere economică, solidaritate socială, asociaționism și servicii sociale a luat forme diferite în țările europene. În general, în anii '80 și '90, au existat un nivel ridicat de demutualizare a cooperativelor și a societăților mutuale, dar și o creștere simultană semnificativă a întreprinderilor sociale și a altor forme hibride de activități ale economiei sociale.

De exemplu, în Italia, societățile cooperative sociale reprezintă una dintre formele dominante de cooperativism, formând elementul de bază pentru furnizarea de servicii sociale prin parteneriate la nivel local.¹ În Suedia, mișcarea cooperatistă a început în anii '80, parțial ca răspuns la restrângerea statului bunăstării, unde cooperativele angajau tineri șomeri și alte grupuri marginale, dar principalul scop al cooperativelor era beneficiul consumatorilor și producătorilor, și nu atât al muncitorilor, ca în cazul altor țări europene.² În Spania, în anii '80 și '90, a existat o mare dezvoltare a cooperativelor sociale și a noilor întreprinderi sociale.³

Definiția conceptuală curentă a economiei sociale de către propriile sale organizații este cea a *Cartei principiilor economiei sociale* promovate de Social Economy Europe, instituția reprezentativă la nivelul Uniunii Europene pentru organizațiile economiei sociale.⁴

¹ European Community Co-operative Observatory (ECCO), *Does social enterprise work? The lessons provided by policy and practice in five European countries*, Report No. 1, p. 15, 2005 (aceste societăți asigură servicii sociale, integrarea în muncă și sprijină persoanele cu dizabilități).

² ECCO, pp. 21-25.

³ ECCO, pp. 35-39.

⁴ http://www.cedag-eu.org/index.php?page=social-economy&hl=en_US.

Principiile economiei sociale din Carta principiilor economiei sociale:

- *primatul obiectivului individual și social asupra capitalului;*
- *afilieră voluntară și deschisă;*
- *control democratic prin statutul de membru (nu se aplică fundațiilor, întrucât acestea nu au membri);*
- *combinațiile de interese ale membrilor/utilizatorilor și/sau interesul general;*
- *apărarea și aplicarea principiului solidarității și responsabilității;*
- *administrare autonomă și independență față de autoritățile publice;*
- *cea mai mare parte a surplusului este folosită pentru asigurarea obiectivelor de dezvoltare durabilă, a serviciilor de interes pentru membri sau pentru interesul general.*

O definiție de lucru a economiei sociale care este importantă pentru a înțelege modul în care economia socială și diferitele ei componente sunt structurate și înțelese în general în mod instituțional în UE este furnizată de CIRIEC¹:

Setul de întreprinderi particulare organizate pe baze oficiale, cu autonomie de decizie și libertate de apartenență, create pentru a satisface cerințele membrilor lor pe piață prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurare și suport financiar, în care luarea deciziilor și orice distribuire a profitului sau surplusului între membri nu sunt legate în mod direct de capital sau de sumele cu care a contribuit fiecare membru, fiecare dintre aceștia având un vot. Economia socială mai include și organizațiile particulare înființate pe baze oficiale, cu autonomie de decizie și libertate de apartenență, care produc servicii nonpiață pentru gospodării și ale căror surplusuri, dacă acestea există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează.²

Raportul arată, de asemenea, că, din punct de vedere socioeconomic, există în mod evident o permeabilitate între cele două subsectoare, precum și legături strânse între piață și nonpiață în cadrul economiei sociale, ca rezultat al unei caracteristici pe care o împărtășesc toate organizațiile economiei sociale: *acestea sunt organizații de oameni care întreprind/desfășoară o activitate al cărei principal scop este satisfacerea nevoilor oamenilor, și nu remunerarea investitorilor capitaliști.*

Astfel, în economia socială găsim o pluralitate și o diversitate de forme și moduri organizaționale de participare și răspundere – cooperative, societăți mutuale și organizații de voluntari, asociații, fundații și întreprinderi sociale implicate în activitate productivă (comercializată sau nu) *cu finalitate socială.*

Raportul CIRIEC a încercat să delimiteze componentele și diversitatea economiei sociale în țările UE-25, pe baza contribuției mai multor experți naționali analogi. Drept rezultat, a fost identificată o diversitate semnificativă în ceea ce privește conceptul și nivelurile de

¹ CIRIEC, p. 20

² CIRIEC, pp. 20-21.

recunoaștere a economiei sociale, de unde și varietatea de forme instituționale, fiind identificate cel puțin 19 asemenea forme. Principalele concluzii sunt:

1. Există concepte divergente asupra situației economiei sociale chiar și în fiecare țară. Doar în Franța și Spania există o recunoaștere oficială a economiei sociale.
2. Cooperativele, societățile mutuale, asociațiile și fundațiile sunt mai răspândite în grupul de țări unde exact conceptul de economie socială este cel mai acceptat, cu excepția Irlandei și Finlandei din cadrul vechii UE-15.
3. Cooperativele, mai ales, societățile mutuale, asociațiile și fundațiile pot fi considerate ca fiind elementele „centrale” ale economiei sociale.
4. Există diferențe semnificative referitoare la răspândirea componentelor economiei sociale între vechile țări UE-15 și noile state membre UE, fost comuniste. Diferența fundamentală se referă la numărul foarte scăzut de societăți mutuale (cum sunt societățile prietenești) din sfera economiei sociale, explicat prin nivelul foarte scăzut de recunoaștere chiar a conceptului de economie socială, lipsind un cadru legal pentru înființarea societăților mutuale în aceste țări. În aproape jumătate din noile state membre se întâlnesc componentele de asociații și fundații.

Ne referim la abordarea și conceptul de organizații nonprofit din două motive: pentru a clarifica conceptual diferențele și asemănările dintre abordările economiei sociale și cele ale organizațiilor de tip nonprofit și pentru a atrage atenția asupra presupunerilor pe care se bazează lucrarea Națiunilor Unite *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*¹ (NPI Handbook).

Principala abordare teoretică care se referă la al treilea sector, în afară de abordarea de către economia socială, este de sorginte engleză și este cunoscută ca sectorul nonprofit sau organizații nonprofit². Această abordare a apărut pentru prima dată acum 30 de ani în SUA, fiind definită și diseminată intens în întreaga lume de un proiect internațional de cercetare demarat în prima parte a anilor '90 și condus de Johns Hopkins University (Baltimore, SUA). În esență, această abordare acoperă numai organizațiile private (*organizațiile de caritate și fundațiile filantropice* din SUA), care au articole de asociere conform cărora se interzice distribuirea surplusului către membrii fondatori sau către cei care le controlează sau finanțează.

Organizațiile examinate în cadrul proiectului de mai sus sunt acelea care îndeplinesc cinci criterii-cheie din „definiția structural-operațională” a organizațiilor nonprofit. Acestea sunt:

- (a) *Organizații*, adică au o structură și o prezență instituțională. De obicei sunt persoane juridice.
- (b) *Particulare*, adică sunt separate în mod instituțional de guvern, deși pot primi finanțare publică și pot avea funcționari publici în organele de conducere.

¹ *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts*, United Nations, New York, 2003.

² CIRIEC, pp. 28-34.

- (c) *Autoconducere*, adică pot controla propriile activități și sunt libere să aleagă și să concedieze organele lor de conducere.
- (d) *Distribuție nonprofit*, adică organizațiile nonprofit pot avea profit, dar acesta trebuie reintrodus în principala misiune a organizației, și nu distribuit proprietarilor, membrilor, fondatorilor sau organelor de conducere ale organizației.
- (e) *Voluntar, care înseamnă două lucruri*: primul, calitatea de membru nu este obligatorie sau impusă legal; al doilea, trebuie să aibă voluntari care să participe la activitatea sau administrarea lor.

Abordarea economiei sociale are patru din cele cinci criterii ale organizațiilor nonprofit: organizații *particulare, organizate în mod formal, cu autonomie de decizie* (autogovernare) și *libertate a afiliației* (participare voluntară).

Există totuși trei criterii unde abordările de organizație nonprofit și de economie socială diferă în mod clar. Acestea sunt:

- (a) *Criteriul nonprofit*. În modelul organizației nonprofit, acestea trebuie să aplice principiul nedistribuirii profiturilor sau surplusului (constrângerea de nedistribuire). Totuși, cooperativele și societățile mutuale, care formează nucleul de decizie al economiei sociale, sunt excluse din al treilea sector de abordarea organizației nonprofit, întrucât majoritatea acestora distribuie surplusul între membri.
- (b) *Criteriul democrației*. În modelul organizației nonprofit, conceptul de organizație democratică a unei entități din al treilea sector nu este un criteriu¹. Abordarea economiei sociale exclude în general din al treilea sector orice entitate nonprofit care nu operează în mod democratic, deși este acceptat faptul că organizațiile voluntare nonprofit care furnizează persoanelor sau familiilor servicii nonpiață, gratis sau la prețuri nesemnificative din punct de vedere economic, pot fi incluse în cadrul economiei sociale. Aceste instituții nonprofit își dovedesc *utilitatea lor socială* prin furnizarea pe gratis de bunuri sau servicii meritate indivizilor sau familiilor.
- (c) *Criteriul de servire a oamenilor*. În modelul organizației nonprofit, nu există niciun criteriu de considerare a serviciilor pentru oameni ca obiectiv prioritar. Organizațiile nonprofit pot fi create pentru a furniza servicii atât persoanelor, cât și corporațiilor care le controlează sau finanțează. În abordarea economiei sociale, principalul scop al tuturor organizațiilor este de a servi oamenii sau alte organizații ale economiei sociale. În organizațiile de prim rang, majoritatea beneficiarilor activităților lor sunt persoane individuale, gospodării sau familii, fie ele întreprinzători particulari, producători sau consumatori. Multe dintre aceste organizații acceptă numai persoane individuale ca membri.

¹ Defourny, J. and Borzaga, C., *The Emergence of Social Enterprise in Europe*, Routledge, London, 2001.

În sfârșit, spre deosebire de abordarea organizației nonprofit, care vede în al treilea sector numai o funcție caritabilă sau filantropică, care dezvoltă inițiative de solidaritate unidirecționale, economia socială promovează inițiative de afaceri cu solidaritate reciprocă între inițiatori, pe baza unui sistem de valori unde prevalează luarea democratică a deciziilor și prioritatea persoanelor în fața distribuției de capital. *Economia socială nu vede doar oamenii nevoiași ca beneficiari pasivi ai filantropiei sociale, ci, de asemenea, ridică cetățenii la statutul de protagoniști activi ai propriilor destine.*

NPI Handbook al Națiunilor Unite identifică un sector mare și eterogen de organizații nonprofit care pot aparține oricăruia dintre cele cinci sectoare instituționale ce alcătuiesc sistemul conturilor naționale, inclusiv „guvernarea generală”. Aceste organizații au o mare varietate de forme legale, deși majoritatea sunt asociații și fundații și sunt create pentru diferite scopuri: pentru a furniza servicii persoanelor sau companiilor care le controlează sau finanțează; pentru a efectua activități caritabile sau filantropice în beneficiul celor nevoiași; pentru a furniza servicii nonprofit de piață, cum sunt activități de menținere a sănătății, educație, recreație etc.; pentru a apăra interesele grupurilor de presiune sau programele politice ale persoanelor care împărtășesc aceleași opinii etc. *NPI Handbook* consideră că unele grupuri importante, cum sunt cooperativele, societățile mutuale, întreprinderile sociale și altele, nu aparțin sectorului nonprofit.

1.2. Economia socială și principalele sale componente în Europa

În cele ce urmează, vom face o scurtă descriere a principalelor caracteristici structurale – definiții, cadru legal, domeniu de activități și reprezentare instituțională – ale celor patru mari familii de organizații ale economiei sociale: cooperative, societăți mutuale, asociații și fundații. Sunt incluse, de asemenea, și caracteristicile întreprinderilor sociale, întrucât acestea sunt considerate acum ca fiind o componentă principală a sectorului economiei sociale, precum și referințe foarte scurte despre organizațiile „hibride” ale economiei sociale. Sub forma acestor categorii ale economiei sociale putem regăsi aproape întreaga multitudine de subsectoare economice și sociale active în economia socială.

Economia socială în cifre: Întreprinderile economiei sociale totalizează 2 milioane de unități (adică 10% din totalul afacerilor în Europa) și folosesc peste 11 milioane de angajați plătiți (echivalentul a 6% din populația muncitoare a UE). Dintre aceștia, 70% lucrează în asociații nonprofit, 26% în cooperative și 3% în societăți mutuale. Entitățile economiei sociale sunt întreprinderi, în majoritatea lor întreprinderi de dimensiune micro, mică și mijlocie (IMM).¹

În contrast, economia socială este invizibilă în contabilitatea națională, un obstacol care este o altă provocare majoră.² Regulile contabile naționale actuale nu recunosc economia

¹ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/index_en.htm.

² CIRIEC, p. 114.

socială ca un sector instituțional diferit, ceea ce face dificilă realizarea de statistici economice în mod regulat, care să fie precise și de încredere, referitoare la agenții care alcătuiesc economia socială. La nivel internațional, criteriile eterogene folosite pentru elaborarea de statistici împiedică efectuarea de analize comparative și scad autoritatea abordărilor care atrag atenția asupra contribuției evidente a economiei sociale la atingerea principalelor obiective ale politicii economice. Lucrarea Comisiei Europene *Manual for Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy* este un pas important înspre recunoașterea instituțională a unei părți a economiei sociale în cadrul sistemelor contabile naționale.

Conceptul de economie socială este înțeles în mod diferit de țările UE. De exemplu, țările în care conceptul de economie socială se bucură de un nivel mediu de acceptare sunt: Cipru, Danemarca, Finlanda, Grecia, Luxemburg, Letonia, Malta, Polonia și Marea Britanie. În aceste țări, conceptul de economie socială coexistă alături de alte concepte, cum ar fi sectorul nonprofit, sectorul voluntar și întreprinderile sociale sau firmele sociale. În Marea Britanie, nivelul scăzut de conștientizare asupra economiei sociale este în contrast cu politica guvernului de sprijin pentru întreprinderile sociale.¹

Țările în care conceptul de economie socială este mai puțin cunoscut, se regăsește în stadiu incipient sau este chiar necunoscut formează un grup alcătuit din Austria, Estonia, Germania, Lituania, Olanda, Republica Cehă, Slovenia și Ungaria, grup care conține în principal țări germanice și pe cele care s-au alăturat Uniunii Europene în cadrul extinderii din 2004. Termenii înrudiți, de sector nonprofit, sector voluntar și organizații nonguvernamentale, se bucură de o recunoaștere relativă.

Reprezentarea instituțională: Organizația CEP-CMAF (Permanent European Conference of Co-operatives, Mutual Societies, Associations and Foundations) a fost înființată în noiembrie 2000, după ce, la Conferința europeană de la Tours asupra economiei sociale, s-a hotărât îmbunătățirea cooperării dintre diferitele familii ale economiei sociale. Pentru a îmbunătăți vizibilitatea sectorului, în anul 2007 și-a schimbat numele în Social Economy Europe.²

Social Economy Europe (www.socialeconomy.eu.org) este instituția reprezentativă la nivelul Uniunii Europene pentru economia socială. Social Economy Europe urmărește să promoveze contribuția socială și economică a întreprinderilor și organizațiile economiei sociale, să promoveze rolul și valorile actorilor economiei sociale în Europa și să întărească recunoașterea politică și juridică a economiei sociale și a cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor la nivelul UE.³

¹ CIRIEC, p. 36. În anul 2001, guvernul britanic a creat Serviciul pentru Întreprinderi Sociale (Social Enterprise Unit) în cadrul Departamentului Comerțului și Industriei (Department of Trade and Industry).

² *Map of European and National Social Economy Institutions and Organisations*, p. 22.

³ <http://www.socialeconomy.eu.org/?lang=en>.

Membrii Social Economy Europe sunt:

Organizații internaționale și europene:

- *AMICE - Association of Mutual Insurers and Insurance Co-operatives in Europe;*
- *AIM - International Association of Mutual Health Funds;*
- *CEDAG - European Council of Associations of General Interest;*
- *CO-OPERATIVES EUROPE - Common Platform of the Co-operatives within Europe;*
- *EFC - European Foundation Center.*

Organizații naționale:

- *CEGES - Conseil des Entreprises, Employeurs et Groupements d'Economie Sociale;*
- *CEPES - Spanish Business Confederation of Social Economy.*

Organizații tip rețea:

- *FEDES - European Federation of Social Employers;*
- *REVES - European Networks for Cities and Regions for Social Economy;*
- *ENSIE - The European Network for Social Integration Enterprises.*

1.2.1. Cooperativele

Scurt istoric: Cooperativele au apărut odată cu procesul de industrializare, pentru a răspunde provocărilor ocupării forței de muncă și nevoilor economice și sociale ale indivizilor și grupurilor, care erau nemulțumiți de noua piață a muncii și alegeau moduri alternative de angajare și asociere. În timp ce unele tipuri de cooperative, precum cooperativele agricole, au apărut aproape peste tot, altele țineau mai mult de specificul fiecărei țări, cum sunt cooperativele de consum în Anglia și cooperativele de construcții de locuințe în Germania, Marea Britanie și Suedia. În țările unde ritmul industrializării a fost mai lent, cum a fost cazul Franței și al Italiei, cooperativele de producție ale muncitorilor au fost dezvoltate și au fost promovate în provinciile industrializate. Cu toate că cooperativele puteau beneficia de anumite aranjamente negociate cu statul, în marea majoritate trebuiau să facă față concurenței. În general, consecința logică a fost de a concentra mijloacele de producție, ceea ce a stimulat specializarea cooperativelor în activități majore legate de identitatea membrilor acestora.

Definiție: O cooperativă poate fi identificată ca fiind o întreprindere înființată în mod liber, deținută și controlată de un grup de persoane juridice, cu scopul de a obține în mod echitabil beneficii reciproce, care reies din activitățile întreprinderii, și nu în primul rând din investiția făcută în aceasta.¹

O altă definiție, mai descriptivă în ceea ce privește principiile și modul de operare, este cea oferită de *Cooperatives Europe*, unde întreprinderile cooperative sunt definite ca:

¹ Parnell, Edgar, *A New Look at Co-operatives and Their Role in Developing Countries*, în *Small Enterprise Development*, Volume 13, No. 1, March 1992.

înființate cu dublul scop de a obține succes economic și de a răspunde obiectivelor sociale.¹ Acestea se bazează pe următoarele principii:

- apartenență voluntară și liberă;
- control democratic al membrilor;
- participare economică a membrilor;
- autonomie și independență;
- cooperare între cooperative;
- grijă pentru comunitate.

Cadrul legal: Pe scurt, cooperativele sunt recunoscute explicit în articolul 58 din Tratatul de la Roma (1957) ca un tip specific de firmă² și, de asemenea, în constituțiile mai multor state membre, cum sunt Grecia, Italia, Portugalia și Spania. Deși au un cadru reglementator de operare care garantează drepturile membrilor și ale terților, nu există totdeauna o lege specifică la nivel național care să reglementeze toate cooperativele.

În anumite țări nu există legi generale pentru cooperative, deși există anumite legi pentru tipuri specifice de cooperative (Danemarca, Marea Britanie) sau, în cazuri extreme, există o suprareglementare (Spania, Italia, Franța): diferite legi în funcție de tipul de cooperativă și de nivelul de guvernare (național și regional).³

În funcție de țară, cooperativele pot fi considerate: companii comerciale, companii specifice, asociații civile sau organizații greu de catalogat. De asemenea, poate exista chiar o lipsă totală de reglementări juridice specifice, ceea ce le obligă pe acestea să urmeze regulile pentru companii în general, adică societăți comerciale. În asemenea cazuri, membrii cooperativei trebuie să includă regulile de operare în statutul asociației, care să permită unei companii să poată fi identificată drept „cooperativă”.

Domeniu de activități economice: Cei doi actori principali din sectorul economiei sociale sunt cooperativele și societățile mutuale. În UE, cooperativele sunt bine stabilite/ poziționate în fiecare domeniu al activității economice, întrucât principiile cooperativelor pot fi aplicate oricărei forme de activitate economică. Ele pot fi înființate de persoane individuale, iar dimensiunea lor poate varia de la mici întreprinderi (de exemplu, un magazin) la unități mari și complexe. Principalele tipuri de cooperative care operează în UE sunt: agricole, de intermediere financiară (bănci, asigurări), vânzări cu amănuntul, construcții de locuințe, muncitorești (meșteșugari, comercianți, agricultori etc.). Alte tipuri semnificative sunt cooperativele de consum: farmaceutice, de producție, sociale, ale femeilor, de pescuit, de sănătate, educație, uniuni de credit, bănci, turism, iar

¹ <http://www.co-opseurope.co-op/spip.php?rubrique19>.

² „Prin societăți se înțeleg societățile constituite în conformitate cu dispozițiile legislației civile sau comerciale, inclusiv societățile cooperative și alte persoane juridice de drept public sau privat, cu excepția celor fără scop lucrativ.”

³ CIRIEC, *Summary of the Report The Social Economy on the European Union*, p. 33, 2007, http://www.eesc.europa.eu/groups/3/categories/soceco/booklets/EN_Web.pdf.

în Spania există și societăți muncitorești, entități speciale muncitorești, companii de plasare a forței de muncă ale muncitorilor și altele.

În 2004, noile opt state membre ale UE foste țări comuniste, mai ales Polonia și Republica Cehă, au înregistrat cele mai multe tipuri de cooperative care se regăsesc în vechiul grup UE-15 de state membre: cooperativele agricole, de consum, bănci, construcții de locuințe, muncitorești și sociale.

Importanța socială și economică a cooperativelor este dată de numărul și gradul de răspândire al acestora, dacă avem în vedere chiar și numai cooperativele membre ale organizației reprezentative, *Cooperatives Europe*:¹ 171 de organizații de cooperative individuale din 37 de țări din cele 42 de state ale regiunii europene, precum și 6 din cele 7 organizații sectoriale europene, reprezentând 250.000 de întreprinderi cooperative cu 160 milioane de membri și care asigură 5,4 milioane de posturi/locuri de muncă.

Reprezentarea instituțională: Cooperatives Europe (<http://www.co-opseurope.co-op/>) este cea mai mare organizație cu membri din Europa care promovează modelul cooperatist al întreprinderilor pentru progres economic durabil cu obiective sociale. A fost înființată în 2003, iar în 2006, prin fuziunea ICA-Europe (filiala europeană a International Co-operative Alliance) cu CCACCE (Coordination Committee of European Co-operative Associations), Cooperatives Europe a devenit o organizație nonprofit cu personalitate juridică.²

1.2.2. Societățile mutuale

Scurt istoric: Istoric, societățile mutuale au precedat apariția statului bunăstării. În Europa începutului de secol 19, numeroase inițiative au fost luate pentru a răspunde prin solidaritate problemelor create de neputința de a munci, boală și vârstă înaintată, adunând la un loc membrii unei profesii, industriei sau zone geografice.

Considerate ca instrumente pentru emanciparea muncitorilor de către socialiști, ca bariere împotriva neliniștilor sociale de către liberali și conservatori, aceste societăți mutuale au fost tolerate și controlate de guvern, așa cum a fost în Belgia și Franța, de la mijlocul secolului.

Riscul inerent al beneficiilor oferite de societățile mutuale putea fi administrat mai bine mulțumită participării unui număr mare de membri din întreaga țară, dar și sprijinului acordat de tehnicile statistice. Securitatea sistemului a fost asigurată prin instituirea unor scheme de asigurare obligatorie (boală, bătrânețe). După cel de-al doilea război mondial, natura activităților economice implicate a creat o dependență de sisteme de securitate socială, societățile mutuale devenind organizații de protecție socială complementare schemelor obligatorii. Ele au devenit subiect al standardelor stabilite de stat pentru a suplimenta transferurile sociale, chiar dacă aceasta a însemnat alterarea principiului participării voluntare, pentru a putea oferi un sprijin contingent și complementar. În

¹ <http://www.coopseurope.coop/spip.php?rubrique18>.

² *Map of European and National Social Economy Institutions and Organisations*, p. 24.

Danemarca, Spania, Franța și Italia, societățile mutuale au unit activitățile de asigurări de sănătate cu cele de administrare a asistenței medicale și cu instituțiile de asistență socială.

Definiție: Conceptul de societate mutuală folosit de manualul Comisiei Europene ("Manual for Drawing up Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: co-operative and mutuals", December 2006) este următorul: *o asociație autonomă de persoane (entități juridice sau persoane fizice) unite în mod voluntar pentru scopul principal de a satisface nevoile lor comune de asigurare (viață și nonviață), grijă și îngrijire, sănătate și bănci, care au activități supuse competiției. Aceasta operează în conformitate cu principiul solidarității între membrii care participă la conducerea afacerii și răspunde principiilor absenței acțiunilor, libertății de afiliere, existenței unor obiective care nu sunt exclusiv de obținere de profit, solidaritate, democrație și independență.*¹

O autodefiniție a societăților mutuale, așa cum a fost dată de Association Internationale de la Mutualité (AIM)², suplimentează definiția menționată mai sus: *Societățile mutuale grupate în cadrul AIM sunt grupări de persoane cu obiective de bunăstare socială și fără motiv de profit, al căror scop este de a asigura protecție împotriva consecințelor diferitelor riscuri sociale pentru membrii lor și familiile acestora. Acestea furnizează în general acoperire pentru bunăstarea socială și acces la servicii sociale finanțate pe baza solidarității, scopul lor fiind definit în mod democratic de către membri. Societatea mutuală funcționează în mod esențial în conformitate cu principiul administrării autonome, absenței acționarilor și independenței de autoritățile publice. Deși societățile mutuale trebuie să se conformeze legislației naționale, fiind deci subiect al supravegherii de către aceste autorități, controlul democratic al funcționării lor este exercitat în primul rând prin organele lor statutare. Autonomia și structura lor democratică sunt garanția dinamismului și a adaptării constante a serviciilor lor pentru a răspunde nevoilor efective.*³

Cadrul legal: Pe scurt, la fel ca și cooperativele, societățile mutuale din UE sunt guvernate de organisme de drept foarte diverse. În mod tradițional, toți clienții (deținători de polițe) unui asigurator mutual sunt membri; în unele jurisdicții însă, asiguratorii mutuali pot avea și deținători de polițe care să nu fie membri. De obicei, fiecare membru al societății mutuale are un vot egal în adunările membrilor.

Domeniu de activitate: În funcție de activitatea lor principală și de tipul de risc asigurat, societățile mutuale se împart în două mari categorii. Primul grup include societățile mutuale de tip provident, a căror activitate constă în principal în acoperirea riscurilor de sănătate și bunăstare socială a persoanelor individuale/fizice. Al doilea grup este format de companiile mutuale de asigurări.⁴

¹ CIRIEC, pp. 24-5.

² Grup de organizații autonome de asigurări de sănătate și protecție socială care operează conform principiilor de solidaritate și nonprofit.

³ <http://www.aim-mutual.org/index.php?page=13>.

⁴ CIRIEC, p. 24.

- În Uniunea Europeană (UE-25, 2004) existau 7.180 de asigurători autorizați, dintre care 70% erau asigurători mutuali și cooperative.
- Dintre acești 7.180 de asigurători, marea majoritate (68%) este reprezentată de societăți mutuale, cu prezență atât în sectorul viață, cât și în sectorul nonviață.
- În termeni de prime brute directe totale (viață și nonviață) pentru casă și familie, sectorul societăților de asigurare mutuale și cooperative, în cea mai largă definiție a sa, reprezintă 247 miliarde euro sau 27% din piața europeană totală.
- Aceste 247 miliarde euro sau 27% din piața europeană totală se apropie de dimensiunea celei mai mari piețe naționale a asigurărilor, Marea Britanie, care reprezenta în 2004 (casă și familie) 269 miliarde euro. Măsurat în acest fel, am putea spune că sectorul mutual al asigurărilor este a doua mare piață europeană a asigurărilor.
- Sectorul mutual al asigurărilor nonviață este chiar cea mai mare "țară", cu o piață de 106 miliarde euro (aproape cât Marea Britanie și Franța luate împreună), în timp ce asigurătorii mutuali pentru asigurările de viață acoperă a treia mare piață sau o piață echivalentă cu cea din Germania.¹
- Societățile mutuale pentru sănătate și bunăstare socială asigură asistență pentru mai mult de 120 milioane de persoane;
- Societățile mutuale de asigurări au o cotă de piață de 23,7%.²

Reprezentarea instituțională: Există două mari organizații umbrelă sau platforme, cum li se spune de obicei, care reprezintă societățile mutuale de tip provident și companiile mutuale de asigurări: AIM - Association Internationale de la Mutualité (<http://www.aim-mutual.org/>) și AMICE - Association of Mutual Insurers and Insurance Co-operatives in Europe (<http://www.amice-eu.org/>).

1.2.3. Asociațiile

Scurt istoric: Asociațiile au fost strâns legate de diferite state ale bunăstării, corespunzând cu cele trei modele de regimuri ale statului bunăstării identificate de Esping-Andersen (1990). Primul model, care corespunde sistemelor social-democratice din țările scandinave, cum sunt Suedia și Danemarca, cu o largă sprijinire pe stat ca organizator al societății, consideră serviciile sociale ca o „colectivizare a nevoilor” (Leira, 1992), acordând prioritate integrării sociale și egalității de gen. În acest cadru, rolul asociațiilor a fost acela de a exercita presiune socială pentru a da glas cererilor, iar acestea au mobilizat rețele pentru exercitarea de presiuni, astfel încât beneficiile să fie furnizate în cadrul serviciilor publice.

În a doua configurație, care corespunde sistemului liberal și celui dual, serviciile lipsesc în mare parte. Sub sistemul liberal al statului bunăstării caracteristic Marii Britanii,

¹ http://www.amice-eu.org/Facts_and_figures.aspx.

² CIRIEC, *Rezumat al raportului The Social Economy on the European Union*, p. 7.

intervenția guvernului este concentrată pe cele mai dezavantajate sectoare ale populației. Neutralitatea în domeniul furnizării de servicii a fost menținută. Corolarul acesteia este lipsa griji față de copil, ceea ce face ca o mare parte dintre femei să fie nevoite să lucreze numai cu program redus (Lewis, 1992). Un număr insuficient de servicii nonpiață reglementate de guvern este, de asemenea, caracteristic sistemelor duale specifice sudului Europei, exemplificate prin Spania, Italia și Portugalia. Concentrate pe transferul de bani, asemenea sisteme eschivează serviciile și dau protecție unor oameni care sunt bine integrați pe piața muncii, pe seama celor prinși în slujbe nesigure sau în economia informală; aici, „accesul la drepturi nu este nici universal și nici egal, ci operează pe baza cunoștințelor personale, privilegiului și patronajului” (Ferrara, 1996).

În ambele configurații de mai sus, rolul asociațiilor ca producători de bunuri sau servicii este foarte limitat, dar din motive diferite: în modelul universalist, crearea de multe servicii noi, cu sarcinile care erau îndeplinite anterior de sectorul particular, este trecută pe seama guvernului; în modelul liberal și în cel dual, există o externalizare slabă a serviciilor, care sunt menținute în sectorul particular, sarcinile rămânând în cea mai mare parte îndeplinite de femei.

În această privință, a treia configurație corespunde unui sistem corporatist. În contrast cu celelalte două, această configurație asigură asociațiilor un rol major ca furnizori de servicii. Reglementări ierarhice guvernează relațiile dintre asociații și guvern, serviciile asociative fiind considerate o parte integrantă a politicilor sociale finanțate prin taxe sau contribuții de asigurare socială. Statul stabilește regulile pentru modul în care serviciile sunt furnizate și pentru ocupațiile remunerate care furnizează aceste servicii. Dacă regulile sunt respectate, finanțarea este asigurată prin redistribuire. În Germania, Austria, Franța și Belgia, asociațiile au fost pionieri ai serviciilor sociale, identificând cerințele sociale care apăreau și care după aceea erau menținute în sectorul asociativ, chiar dacă sub controlul statului. Reglementarea de către stat a adus asociațiile mai aproape de guvern și le-a sugerat formarea de federații mari la nivel de țară (afiliate partidelor politice, bisericilor, Crucii Roșii și organizații nealiniat în Germania, laice și catolice în Franța, socialiste și creștine în Belgia).

În practică, acest subgrup include la un loc toate celelalte forme de libertate individuală de asociere pentru a produce bunuri sau servicii, dar al căror scop primar nu este obținerea de profit. Nu este nicio surpriză că și aceste forme au o mare varietate de nume. Între denumiri găsim organizații și asociații fără profit, organizații voluntare și organizații neguvernamentale. Mai mult, fundații și organizații specifice țărilor, cum sunt organizațiile caritabile în Anglia, sunt adeseori asociate acestei categorii.

Definiție: *Asociațiile sunt actori social-economici. Asociațiile împărtășesc valorile democrației, primatul individului și al obiectivelor sociale față de capital și sunt dedicate membrilor lor și interesului general. De aceea, se disting de întreprinderile comerciale prin faptul că nu activează pentru profit, scopul lor fiind acela de a contribui la interesul general.*

Asociațiile sunt un loc pentru exprimare și informare. Ele joacă diferite roluri în societate, cum sunt furnizarea de servicii, activități militante, asistență, integrare și pregătire. Ele răspund nevoii exprimate la toate nivelurile, mulțumită rolului lor: de actori sociali; parteneri în definirea, implementarea și urmărirea politicilor publice; parteneri ai autorităților publice în misiunea lor de servicii de interes general.

Astfel, asociațiile își asumă un rol social și sunt implicate în dezvoltarea de acțiuni colective, de dezvoltare locală, de dezvoltare durabilă pentru oameni, asigurând o adevărată productivitate socială.

Asociațiile sunt jucători importanți în dezvoltarea Uniunii Europene și niciun progres nu poate fi înregistrat fără construirea unui proiect social și politic pentru Europa, fără participarea cetățenilor ei și a actorilor sociali.¹

Cadrul legal: Pe scurt, asociațiile de interes general, inclusiv serviciile de interes general, servicii sociale de interes general și, în general, organizațiile nonprofit sunt considerate ca o trăsătură esențială a modelului social european. Acestea asigură drepturile fundamentale pentru cetățenii Europei. Aceste asociații sunt recunoscute de tratatele europene, începând cu Tratatul de la Amsterdam (1997), Tratatul de la Nisa (2001) și Carta drepturilor fundamentale. Multe texte legislative sunt încă în dezbateră în Parlamentul European și în Consiliul Europei. Comisia Europeană a publicat în mai 2004 o carte albă asupra serviciilor de interes general, iar o comunicare asupra serviciilor de interes general din 2007 a prezentat cadrul pentru analiza pieței interne.²

Domeniu de activitate: Asociațiile sunt active în subsectorul nonpiață. Asociațiile, între care organizațiile neguvernamentale (ONG) sunt cele mai cunoscute forme de organizare, includ organizații caritabile, organizații de îngrijire și ajutor, sindicate, societăți profesionale sau academice, asociații ale consumatorilor, partide politice, biserici sau societăți religioase, aspecte culturale, recreaționale, educaționale, cetățenești, sociale și îngrijirea sănătății, de mediu, cluburi sportive, care reunesc un număr mare de organizații cu milioane de membri individuali. Aceste asociații se bazează în foarte mare măsură pe voluntari, în timp ce subsectorul piață al economiei sociale (cooperativele, societățile mutuale și companiile similare) practic nu are voluntari, cu excepția întreprinderilor sociale.³

Sectorul nonprofit are o contribuție specială la asigurarea unei societăți corecte, tolerante, diversificate, echitabile și incluzive, care să promoveze demnitatea umană, solidaritatea, dezvoltarea durabilă, participarea cetățenilor, pe baza unui umanism modern și deschis și pe baza unei societăți civile puternice și dedicate.⁴

Având în vedere proliferarea ONG-urilor în România, unde cele mai active se bazează de obicei pe donații sau fonduri de la guvern, este important să arătăm care sunt în mod normal caracteristicile acestora:

- ONG-urile nu sunt create pentru a genera profit personal. Deși pot avea salariați plătiți și deși pot fi angajate în activități generatoare de venituri, ele nu distribuie profitul sau surplusul membrilor sau conducerii;
- ONG-urile sunt voluntare. Aceasta înseamnă că ele sunt formate în mod voluntar și că de obicei există un element de participare voluntară la organizație;

¹ *Social Economy Europe*, <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique201&lang=en>.

² http://www.cedag-eu.org/index.php?page=services-of-general-interest&hl=en_US.

³ CIRIEC, p. 27.

⁴ <http://www.cedag-eu.org/uploads/File/Presentation%202008%20CEDAG%20-%20EN.pdf>.

- ONG-urile se disting de grupurile neoficiale și cele ad-hoc prin faptul că au un anumit grad de existență oficială sau instituțională. De obicei, ONG-urile au statute oficiale sau un alt document de guvernare care stabilesc misiunea, obiectivul și domeniul. Sunt răspunzătoare în fața membrilor și donatorilor;
- ONG-urile sunt independente, mai ales de guvern și de alte autorități publice, de partidele politice sau de organizațiile comerciale;
- ONG-urile nu servesc ele însele scopurilor și valorilor respective. Scopul lor este de a acționa pe marea scenă asupra unor preocupări și aspecte legate de bunăstarea oamenilor, a unor grupuri specifice de oameni sau a societății ca întreg. Nu urmăresc interesele comerciale sau profesionale ale membrilor lor.

În UE-15, în 1997, asociațiile foloseau 6,3 milioane de angajați, iar în UE-25, ele reprezentau peste 4% din PIB și 50% din cetățenii Uniunii Europene.

Reprezentare instituțională: CEDAG - European Council for Nonprofit Organizations (<http://www.cedag-eu.org>) este o rețea de organizații nonprofit din toate statele membre UE (asociații, organizații ale societății civile și organizații umbrelă la nivel național și regional), care constituie vocea sectorului nonprofit la nivel european pe aspecte specifice comune tuturor organizațiilor și asociațiilor nonprofit.

1.2.4. Fundațiile

În întreaga Europă, fundațiile primesc din ce în ce mai multă atenție și capătă un rol mai central atât în discuțiile politice asupra viitorului problemelor economice, sociale și de mediu, cât și în domeniul cercetării și inovării, între altele, întrucât încearcă să îmbunătățească condițiile de viață și calitatea vieții publicului general și a unor persoane specifice dezavantajate.

Definiție: Este greu de dat o definiție generică a „fundației” pentru întreaga Europă, din cauza multelor limbi și culturi din Europa și a mediilor juridice/fiscale diferite de la o țară la alta. Astfel, britanicii se referă mai ales la *trust*, olandezii la *stichting*, finlandezii la *saatio*, francezii la *fondation*, germanii la *stiftung*, italienii la *fondazione*, spaniolii la *fundación*, suedezii la *stiftelse* etc.

Cu toate acestea, există în Europa un concept acceptat și înțeles în mod general despre ce sunt fundațiile în beneficiul public. Acestea sunt *fundații pentru beneficiul public, bazate pe active și conduse de un scop. Nu au membri sau acționari și sunt organizații nonprofit constituite separat. Fundațiile se concentrează pe domenii care merg de la mediu, servicii sociale, sănătate și educație, până la știință, cercetare, artă și cultură. Fiecare are o sursă de venit sigură și de încredere, care le permite să planifice și să execute activități pe un termen mai lung decât multe alte instituții, cum sunt guvernele sau companiile.*¹

O autodefiniție a fundațiilor dată de EFC - European Foundation Center² - suplimentează definiția de mai sus:

¹ <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique202&lang=en>.

² http://www.efc.be/Legal/Documents/Facts_Figs_publication.pdf.

- *sunt organisme nonprofit constituite separat, care au propria sursă de încredere de venit, de obicei, dar nu exclusiv de la înzestrare sau capital;*
- *au propriul comitet de conducere;*
- *folosesc resursele lor financiare pentru scopuri educaționale, de sănătate, sociale, orientate spre cercetare, culturale sau de altă natură, spre beneficiul public, fie prin acordarea de ajutor financiar unor terțe părți, fie prin derularea propriilor programe și proiecte.*¹

Cadrul legal: În momentul de față, în fiecare stat membru UE există cadre juridice diferite care reglementează activitatea fundațiilor. Cu toate acestea, fundațiile și fondatorii lor activează din ce în ce mai mult peste granițe, existând mai multe bariere civile și fiscale care îngreunează activitatea curentă a fundațiilor. În lipsa instrumentelor juridice potrivite, noile inițiative europene ale fundațiilor sunt întârziate sau abandonate.

Comisia Europeană evaluează în prezent nevoia și impactul unui Statut european al fundațiilor (EFS – European Foundation Statute); un asemenea statut va oferi oportunități fundațiilor, va ușura și mări activitatea transfrontalieră și cooperarea, va ajuta la circulația activelor primite de la donatori în întreaga Europă și va sprijini acțiunile cetățenilor la nivelul UE și dincolo de UE. Statutul va permite unei fundații să se înregistreze ca „fundație europeană” într-unul dintre statele membre și să fie în același timp recunoscută și operațională în întreaga Uniune Europeană. Această nouă formă legală ar exista în paralel cu formele juridice naționale și folosirea sa ar fi opțională.²

Domeniu de activitate:³ Fundațiile constituie o parte importantă a comunității independente de finanțare, fiind o sursă valoroasă de venit pentru asociații, și/sau ele operează programe și servicii-cheie în beneficiul publicului, într-o varietate de domenii. Domeniul de activitate al fundațiilor este strâns legat de tipul acestora. Fundațiile pot fi grupate în următoarele mari categorii:

- fundații independente, care alcătuiesc cea mai mare parte a acestui sector;
- fundațiile corporatiste;
- fundațiile sprijinite de guvern;
- fundații comunitare cu acțiune locală/comunitară și alte fundații pentru strângerea de fonduri.

Numărul de fundații în UE: În 24 de state membre UE (nu avem informații din Lituania, Malta și România), există circa 273.000 de organizații denumite „fundații”, din care circa o treime (peste 95.000) sunt fundații în beneficiul public, ceea ce corespunde unei medii de peste 27 de fundații la 100.000 de locuitori și unei creșteri de peste 54% a numărului

¹ EFC, p. 1. http://www.efc.be/Legal/Documents/Facts_Figs_publication.pdf.

² <http://www.efc.be/EuropeanFoundationStatute/Pages/EuropeanFoundationStatute.aspx>.

³ Toate informațiile care urmează sunt obținute din raportul EFC *Foundations in the European Union - Facts & Figures Across*, 2008 http://www.efc.be/Legal/Documents/EFC-RTF_EU%20Foundations-Facts%20and%20Figures_2008.pdf.

fundațiilor în beneficiul public pe parcursul a patru ani (2001-2005): 39% se datorează extinderii UE (sunt incluse date de la 9 din 12 noi state membre); în aceeași perioadă, în vechile state membre ale UE-15 exista o creștere efectivă de 15% a numărului fundațiilor în beneficiul public.

Domeniile de activitate ale fundațiilor: Fundațiile sunt active într-o gamă largă de activități, dar în primul rând în domeniile sănătății, serviciilor sociale, dezvoltării și relațiilor internaționale (de ex., Soros Foundation), artelor și culturii, științei, mediului, religiei, filantropiei/voluntariatului și dezvoltării comunitare.

Surse de venit: Din ce în ce mai mult, fundațiile din Europa primesc venituri din surse variate, uneori în plus față de înzestrarea lor inițială (numerar, acțiuni, titluri, lucrări de artă, drepturi de autor, licențe de cercetare sau proprietăți imobiliare). Aceste surse includ: legații și daruri de la persoane individuale, daruri ad-hoc sau obișnuite de la companii, apeluri regulate la generozitatea publicului, venit generat de fundație de la bunuri sau servicii, achiziții publice, contracte de la autoritățile publice, venituri din jocuri de noroc sau loterie. Unele fundații funcționează și ca brokeri pentru alți donatori și colectează și depozitează banii în beneficiul unei comunități (fundație comunitară) sau pentru un anumit domeniu (contribuții de la organizații religioase).

Dimensiunea activelor: Forța economică a fundațiilor este semnificativă. Un eșantion de 55.552 de fundații din 15 țări aveau active combinate în valoare de circa 237 miliarde euro, cu o medie de 4 milioane euro pe fundație.

Dimensiunea cheltuielilor: Cele 58.588 de fundații în beneficiul public cercetate în 14 țări UE au raportat un volum total al cheltuielilor de 46 miliarde euro, în medie 1 milion euro per fundație.

Salariați și voluntari: În 10 țări UE (Belgia, Republica Cehă, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Ungaria, Italia, Olanda și Spania), circa 34.000 de fundații au un personal de 311.600 de angajați, ceea ce înseamnă o medie de 9 angajați pe fundație. Fundațiile din Italia au cel mai mare număr de angajați, 106.137 de salariați în 4053 de fundații. Atât în Franța, cât și în Spania, numărul mediu de angajați pe fundație este considerabil mai mare (45 și 41 de angajați per fundație). Deși numărul mediu de angajați per fundație în vechile șapte state UE este de 28 de persoane, noile state membre au un puternic impact statistic. În Ungaria, de exemplu, există o medie de un angajat și patru voluntari per fundație.

Cele 31.800 de fundații cercetate în șapte țări UE (Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Ungaria, Italia și Spania) au 231.600 de voluntari, cu o medie de șapte voluntari per fundație. Spania are cel mai mare număr mediu de voluntari, urmată îndeaproape de Belgia: 46, respectiv 45 voluntari per fundație. În contrast, Ungaria și Germania au o medie de patru voluntari per fundație, iar media în Finlanda este de șapte voluntari.

Reprezentare instituțională: EFC - European Foundation Center (<http://www.efc.be>) este o asociație internațională a fundațiilor și a finanțatorilor corporativi, care documentează peisajul fundațiilor, întărește infrastructura sectorului și promovează colaborarea atât între fundații, cât și între fundații și alți actori, pentru a avansa în binele public în Europa și dincolo de ea. Înființată în 1989 de șapte fundații europene, EFC servește azi

peste 200 de organizații membre de bază (173 în țări UE), cu un nivel anual al cheltuielilor de 7 miliarde euro.

1.2.5. Întreprinderile sociale

Cel mai bun mijloc de a înțelege întreprinderile sociale este acela de a le considera ca un grup de organizații care sunt la sau aproape de granița sectorului pentru profit particular, atingându-și astfel scopul lor social, cel puțin, prin efectuarea de activități comerciale pe piață.¹ Termenul de întreprindere socială este de origine americană și desemnează organizațiile nonprofit care s-au îndepărtat de formele tradiționale de venit (ajutoarele financiare, donațiile), îndreptându-se spre abordări mai apropiate de domeniul afacerilor pentru a obține venituri.

Definiție: Există numeroase definiții referitoare la întreprinderile sociale, care reflectă atât înțelegerea teoretică, cât și pe cea instituțională a acestora. Poate că una dintre cele mai potrivite definiții este cea propusă de European Research Network (EMES) (www.emes.net), care a sugerat un set de criterii comune economice și sociale pentru identificarea organizațiilor ce pot fi denumite "întreprinderi sociale"². Acestea sunt:

□ Criterii economice:

- a) **Activitate continuă de producere de bunuri și/sau vânzări de servicii.** Întreprinderile sociale sunt implicate direct și continuu în producția de bunuri și/sau servicii și acesta este unul dintre principalele motive ale existenței lor. Întreprinderile sociale, spre deosebire de organizațiile tradiționale nonprofit, nu sunt implicate în mod normal în activități de consultanță cu scopul principal al redistribuirii fluxurilor financiare (de ex., ca fundațiile care oferă ajutoare financiare). Fluxurile financiare sunt direcționate spre producerea continuă de bunuri și spre furnizarea continuă de servicii. Furnizarea de servicii este deci motivul sau unul dintre principalele motive ale existenței întreprinderilor sociale.
- b) **Un grad ridicat de autonomie.** Întreprinderile sociale sunt create în mod voluntar de un grup de oameni și sunt conduse de aceștia în cadrul unui proiect autonom. Deși ele pot depinde de subsidii publice, de autoritățile publice sau de alte organizații (federații, firme particulare etc.), acestea nu le conduc direct sau indirect (au dreptul de „a intra și a ieși”- respectiv dreptul de a-și adopta poziția, ca și dreptul de a-și încheia activitatea).
- c) **Un nivel semnificativ de risc economic.** Grupul de dezvoltare care formează o întreprindere socială presupune, integral sau parțial, un risc pentru inițiativă. Viabilitatea sa financiară depinde de eforturile membrilor și angajaților de a garanta suficiente resurse.

¹ Smith, G., p. 8.

http://www.crida-fr.org/03_actualites/streams/stream%203/1%20-%20ISTR-EMES_paper_SmithG.rtf.

² *Map of European and National Economy Institutions and Organisations*, p. 9.

d) Un volum minim de muncă plătită (nivel ridicat de bazare pe voluntari). La fel ca în cazul majorității asociațiilor tradiționale nonprofit, întreprinderile sociale pot combina resursele monetare cu cele nemonetare, munca voluntară cu cea plătită. Activitatea efectuată în întreprinderile sociale necesită un nivel minim de muncitori plătiți.

□ **Criterii sociale:**

e) Un scop explicit în beneficiul comunității. Unul dintre scopurile principale este acela de a servi comunitatea sau un grup specific de persoane. În același scop, o trăsătură a întreprinderilor sociale este dorința lor de a promova un simț al responsabilității la nivel local.

f) O inițiativă lansată de un grup de cetățeni. Întreprinderile sociale sunt rezultatul unei dinamici colective care implică oameni aparținând unei comunități sau unui grup care împărtășește o anumită necesitate sau un anumit scop.

g) Puterea de luare a deciziilor nu se bazează pe proprietatea de capital. Aceasta reprezintă de obicei principiul „un membru, un vot” sau cel puțin o putere de votare care nu se distribuie după părțile de capital în comitetul de conducere care are dreptul de decizie finală. Proprietarii de capital sunt, bineînțeles, importanți, dar drepturile de luare a deciziilor sunt împărțite cu celelalte părți interesate.

h) O natură participatorie care implică diferitele părți afectate de activitate. Reprezentarea și participarea clienților, orientarea spre părțile interesate și un stil democratic de administrare sunt caracteristici importante ale întreprinderilor sociale. În multe cazuri, unul dintre scopurile întreprinderilor sociale este de a întări democrația la nivel local prin activitatea economică.

i) Distribuire limitată a profitului. Categoria întreprinderilor sociale include nu numai organizații caracterizate de o limitare de nedistribuire totală, dar și organizații de tipul cooperativelor (în unele țări), care pot distribui profitul în mod limitat, evitând astfel un comportament de maximizare a profiturilor.

Carlos Borzaga și Jacques Defourny (ambii bine cunoscuți pentru munca lor în domeniul economiei sociale, de ex., *The Emergence of Social Enterprises* (2001)) consideră că întreprinderile sociale promovează un comportament mai inovativ în crearea de noi forme de organizare și de noi servicii, bazându-se pe un amestec mai variat de resurse, și anume mai degrabă pe venituri generate prin activități comerciale decât pe donații/subsidii de la autoritățile publice. Ele sunt mai antreprenoriale – au o mai mare înclinare spre caracteristicile de asumare a riscului. Conceptul de antreprenariat social este legat de apariția întreprinderilor sociale.

Pentru Defourny, „o natură participatorie care implică persoanele afectate de activitate” este unul dintre criteriile sociale implicite ale fiecărei definiții a întreprinderilor sociale: „Reprezentarea și participarea clienților, orientarea către părțile interesate și un stil democratic de conducere sunt caracteristici importante ale întreprinderilor sociale”.¹

¹ Smith, Graham, p. 9.

În cazul Marii Britanii, care a arătat un interes ridicat pentru întreprinderile sociale datorită caracterului lor antreprenorial și ambiției de a se autofinanța, în discursul politic al guvernului, există o lipsă distinctă de atenție față de structura internă a organizațiilor. Nu există, de exemplu, nicio mențiune de participare la întreprinderile sociale (nu se acordă atenție sistematică principiilor de organizare democratică) în mult citata definiție dată de guvernul britanic întreprinderilor sociale: *O întreprindere socială este o afacere cu scopuri primare de natură socială, al cărei surplus este în principal reinvestit în acel scop în afacere sau în comunitate pentru a nu fi împins de nevoia de a maximiza profitul pentru acționari și proprietari.*¹

Prin valorificarea unui subsector al economiei sociale pe temeiul că se implică în activitate antreprenorială de afaceri cu asumarea riscului, semnificația de forme democratice de organizare a fost trecută cu vederea. Definiția guvernului britanic dată "întreprinderii sociale" se deosebește de uzanța acceptată în Europa continentală prin aceea că este foarte orientată spre rezultat și foarte permisivă.

Cadrul legal: Întreprinderile sociale sunt diverse, întrucât ele pot fi cooperative, societăți mutuale, asociații, organizații locale mici sau mari care operează la nivel național sau internațional și de aceea nu există un singur model juridic pentru întreprinderile sociale.

Domenii de activități: Există multe tipuri de întreprinderi sociale active în sfera activităților economice și sociale. Unele exemple de subsectoare ale întreprinderilor sociale sunt: societăți de construcții, societăți de caritate, societăți cu răspunderi limitate prin garanții, societatea consumatorilor cu amănuntul, afaceri deținute de angajați, companii comerciale, societăți industriale și de tip provident, companii intermediare pe piața muncii, comerț local prin schimburi în natură, societate cooperativă mutuală, companie de interes public, afaceri sociale, întreprinderi sociale pentru integrarea în muncă sau întreprinderi sociale pentru integrare (de ex., pentru cei cu dizabilități), cooperative sociale cu răspundere limitată, afaceri comunitare, companie de interes comunitar, trusturi de dezvoltare, uniuni de credit etc. Aceste multe tipuri de întreprinderi formează o parte a economiei sociale care a fost recunoscută oficial de Comisia Europeană în 1989.

În țări cum sunt Spania, Italia, Franța și Grecia, întreprinderile sociale asigură un mecanism pentru introducerea grupurilor excluse pe piața muncii, pentru creșterea nivelului de calificare și pentru creșterea șansei de angajare. Afacerile locale care nu urmăresc obținerea de profit sunt descrise în general ca întreprinderi comunitare, dar este imposibil de definit exact dacă o întreprindere comunitară este socială sau nu. Există o expresie engleză foarte potrivită: „Dacă șapca ți se potrivește, poartă-o”. Valoarea impactului asupra societății de la toate organizațiile mari sau mici care activează în domeniul economiei sociale este mai importantă decât încercarea de a le eticheta. Dăm totuși mai jos câteva exemple de întreprinderi sociale potențiale care se ocupă în mod specific de angajarea grupurilor vulnerabile.

¹ Ibid.

Exemple de potențiale subsectoare ale întreprinderilor sociale:

✓ *Întreprinderi sociale de integrare în muncă (WISE):*

În Marea Britanie, economia socială mai joacă și un rol direct în integrarea pe piața forței de muncă, prin întreprinderile sociale care se ocupă în mod specific de pregătirea și angajarea persoanelor cu dezavantaje și dizabilități. Există șase tipuri diferite de întreprinderi sociale de integrare pe piața forței de muncă sau întreprinderi sociale pentru integrare: cooperative ale muncitorilor (inclusiv cooperative sociale), afaceri comunitare, firme sociale, organizații care intermediază pentru piața muncii, întreprinderi sociale cvasi de stat și organizații voluntare cu inițiative pentru ocuparea forței de muncă.

✓ *Afaceri comunitare:*

O organizație comercială care este înființată, deținută și controlată de comunitatea locală și are ca scop crearea de locuri de muncă ce se autoîntrețin pentru localnici. De asemenea, joacă rolul de declanșator al dezvoltării locale. Termenii de afacere comunitară sau întreprindere comunitară sunt adesea folosiți de întreprinderile sociale care se axează pe piețele și serviciile locale.

✓ *Firmă socială:*

Aceasta este o afacere creată pentru angajarea de persoane cu dizabilități sau cu un alt dezavantaj, care au fost excluse de pe piața forței de muncă. Este o afacere care folosește producția proprie de bunuri și servicii orientate spre piață, pentru a împlini misiunea sa socială. Aceste firme tatonează noi sectoare, cum sunt ICT și turismul, în comparație cu sectoarele tradiționale pentru cei cu dizabilități (asamblare, mobilă etc.). Unul dintre obiectivele esențiale este acela de a permite persoanelor cu dizabilități să devină independente din punct de vedere economic. Plata unor salarii la nivelul pieței este un aspect important al firmelor sociale.

✓ *Cooperative ale muncitorilor:*

Diversitatea de întreprinderi sociale este reflectată în istoriile lor diferite. Este nevoie de mai multe dovezi asupra modului în care diferitele modele lucrează în diferite circumstanțe, dar modurile în care întreprinderile sociale pornesc pot include următoarele¹: noi începuturi, conduse de indivizi sau comunități; transformarea unei organizații de voluntari sau comunitare deja existente; ramificații ale organizațiilor de voluntari sau comunitare; companii ale sectorului particular cumpărate de salariați sau de comunitate, care adoptă apoi scopuri sociale; ramificații ale organismelor sectorului public.

✓ *Cooperative sociale cu răspundere limitată:*

În Grecia, cooperativele sociale cu răspundere limitată (**Koi.S.P.E.**) reprezintă o nouă cale pentru incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități psihosociale, având atât scopuri

¹ Listă adaptată după Bates, Wells & Braithwaite and Social Enterprise London (2003), *Keeping It Legal: Legal Forms for Social Enterprises*, London, Social Enterprise London.

terapeutice, cât și scopuri antreprenoriale. În 1999, guvernul grec a stabilit, ca parte a unui program general de reformă a sănătății mintale, un cadru legal (Legea nr. 2716/99, art. 12) care sprijină înființarea de cooperative sociale cu răspundere limitată pentru un grup-țintă de persoane cu boli mintale. Koi.S.P.E. se află sub supravegherea Ministerului Sănătății și a Departamentului de Sănătate Mintală.

Membri pot fi:

1. persoane cu probleme psihosociale, în proporție de 35%;
2. salariați, în proporție de 45%;
3. alte persoane juridice conduse de legea privată, publică sau alte persoane fizice, în proporție de 20%.

Trebuie stabilit un echilibru între strategia de afaceri și țintele sociale pentru a asigura dezvoltarea viitoare și succesul acestei noi afaceri.

Reprezentare instituțională: Mai jos sunt trei rețele importante care reprezintă întreprinderile sociale: ENSIE - European Network for Social Integration Enterprises (www.ensie.org), înființată în 2001, cu membri din 9 țări UE; CEFEC - Confederation of European Social Firms, Employment Initiatives and Social Co-operatives (www.cefec.de), înființată în 1986, cu membri din 14 țări UE și ESFN - European Social Franchising Network (www.vagenut.coop/esfn/index.html), înființată în 2008, cu membri din 6 țări UE.

1.2.6. Entități hibride ale economiei sociale

Una dintre tendințele principale care s-au manifestat în ultimii circa 20 de ani în sectorul economiei sociale din Marea Britanie și la nivel global este apariția unui număr mare de entități hibride ale economiei sociale (denumite uneori organizații cu valoare combinată), un hibrid între piață și nonpiață, cu o mare diversitate de resurse și de agenți în cadrul organizației.¹ Hibrizii operează în și primesc resurse de la economiile de piață, nonpiață și nemonetară. Ca atare, ei nu se încadrează în stereotipul pieței din economiile obișnuite, iar resursele lor, de asemenea, au origini multiple: piață (vânzarea de bunuri și servicii), nonpiață (subsidii guvernamentale și donații) și nemonetare (voluntari, membri).

Pe scurt, entitățile hibride (care pot fi întreprinderi sociale sau care aparțin la oricare dintre celelalte patru familii ale economiei sociale) care operează în sfera economiei sociale încearcă să genereze atât profit, cât și valoare socială; *ele sunt ceva în genul organizațiilor cu profit/fără profit*, estompând și mai mult granița odată clară dintre sectorul economiei sociale și sectoarele particular și public al economiei ca un întreg.

¹ CIRIEC, p. 27.

1.3. Dezvoltarea economiei sociale în cadrul Uniunii Europene

În ultimii 30 de ani, sectorul economiei sociale a fost recunoscut și instituționalizat gradual în UE. Acest proces a fost marcat atât de progrese, cât și de eșecuri. În ultimii ani, sectorul a fost subminat într-un fel, fiind nevoit în momentul de față să lupte din greu pentru a obține recunoașterea și sprijinul necesare pentru a trece de obstacolele specifice care îi limitează extinderea.¹

1.3.1. Repere istorice ale economiei sociale la nivelul Uniunii Europene

Prezentăm mai jos istoria principalelor evenimente marcante ale inițiativelor instituționale ale UE, inclusiv legislația, regulamentele, comunicatele și directivele legate de economia socială.

Anul	Diverse inițiative instituționale ale UE referitoare la economia socială. Legislație, regulamente, comunicate și directive-cheie legate de economia socială
1978	<ul style="list-style-type: none"> ● Comitetul Economic și Social European (EESC – European Economic and Social Committee) a fost una dintre primele instituții europene care au recunoscut rolul economiei sociale, prin publicarea în anul 1978 a unui studiu asupra importanței sociale a activităților promovate de cooperative, societăți mutuale și asociații în Europa.²
1986	<ul style="list-style-type: none"> ● EESC a promovat prima conferință asupra „Economiei cooperativelor, societăților mutuale și asociațiilor” organizată în colaborare cu Comitetul Consultativ al Asociațiilor Cooperatiste (Consultative Committee of Cooperative Associations - CCACC) (în următorii ani, EESC a emis mai multe opinii referitoare la economia socială și componentele sale).
1989	<ul style="list-style-type: none"> ● CE a publicat primul său comunicat referitor la „afacerile în sectorul economiei sociale”, care recunoștea specificitatea întreprinderilor economiei sociale și rolul acestora pe piața internă. În același an, un birou pentru economia socială a fost creat în cadrul Directoratului general pentru întreprinderi mici și mijlocii. Conferințe pe tema economiei sociale au fost organizate periodic sub egida CE, furnizând prilejuri importante pentru întâlniri și creșterea conștientizării despre acest sector.³
1992	<ul style="list-style-type: none"> ● Comisia a supus trei propuneri legislative către Consiliul Europei:⁴ 1. Proposal for a Council Regulation on the Statute for an European Cooperative Society

¹ *Map of European and National Social Economy Institutions and Organisations*, p. 10.

² *Map of European and National Social Economy Institutions and Organisations*, p. 15.

³ Primul obiectiv al CE a fost acela de a ajuta economia socială să satisfacă provocările pieței interne, ceea ce a reflectat preocuparea Comisiei pentru competitivitate, crearea de slujbe și pentru cerințele următoarei extinderi a Uniunii. Aceste obiective au fost traduse în Programul multianual (1994-96), dar, cu toate că majoritatea statelor membre au fost în favoare, Programul nu a fost adoptat de Consiliu, fiind retras de Comisie în 1997.

⁴ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/index_en.htm.

	<p>(Propunere pentru o Reglementare a Consiliul asupra Statutului Societății Europene a Cooperativelor);</p> <p>2. Proposal for a Council Regulation on the Statute for an European Mutual Insurance Society (<i>îropunere pentru o reglementare a Consiliul asupra Statutului unei Societăți Mutuale Europene a Asigurărilor</i>);</p> <p>3. Proposal for a Council Regulation on the Statute for an European Association (<i>propunere pentru o reglementare a Consiliul asupra Statutului unei Asociații Europene</i>).</p> <p>Aceste trei regulamente au fost însoțite de trei directive similare care impuneau implicarea angajaților în procesul de luare a deciziilor în afacerile lor europene, cum este Directive on Employee Involvement – Directiva asupra implicării angajaților (Council Directive 2001/86/EC of 8 October 2001)¹. A fost nevoie de 11 ani pentru ca Statutul Societății Europene a Cooperativelor să fie adoptat pe 22 iulie 2003 (<i>OJ of 18th August 2003 (L207)</i>).² Celelalte două propuneri de reglementare au fost retrase de Comisie în 2006, din cauza lipsei de progrese în procesul legislativ.</p>
1995	<ul style="list-style-type: none"> ● Cele patru “familii” ale economiei sociale (cooperativele, societățile mutuale, asociațiile și fundațiile) au creat un comitet consultativ temporar, care a fost recunoscut de Comisie în 1998 și anulat în anul următor.
1997	<ul style="list-style-type: none"> ● Summit-ul de la Luxemburg a aprobat noile linii directoare pentru ocuparea forței de muncă, recunoscând importanța economiei sociale pentru dezvoltarea locală (economia socială, și mai ales întreprinderile sociale reprezintă un actor major pentru politicile de ocupare și incluziune socială. În acest domeniu, este implicat în mod direct Directoratul General pentru Ocupare și Afaceri Sociale). ● A fost adoptat <i>Comunicatul Comisiei referitor la promovarea rolului organizațiilor voluntare și fundațiilor în Europa (COM (1997) 241 final - 06.06.1997)</i>. Scopul acestuia a fost de a iniția un dialog între Comisie și actorii-cheie din sector, inclusiv organizațiile umbrelă, practicienii, sfera academică și autoritățile naționale și locale.
2000	<ul style="list-style-type: none"> ● Recunoscând nevoia de a îmbunătăți relațiile cu sectorul organizațiilor voluntare, Comisia a adoptat lucrarea de discuție <i>“The Commission and Non-Governmental Organisations: Building a Stronger Partnership” (Comisia și organizațiile neguvernamentale: construind un parteneriat mai puternic)</i>. ● După reforma Comisiei, Directoratul general pentru întreprinderi mici și mijlocii a devenit parte din mai marele Directorat general pentru întreprinderi și economie

¹ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm.

² Obiectivul său era de a asigura cooperativelor un set potrivit de instrumente juridice care să ușureze activitățile transfrontaliere și transnaționale. Statutul Societății Europene a Cooperativelor este asemănător Statutului Companiilor Europene (SE) adoptat în 2001, dar a fost adaptat pentru caracteristicile specifice ale societăților cooperative. Statutul nu este de interes numai pentru cooperative. El furnizează, de asemenea, un instrument juridic ideal pentru companiile de tot felul care doresc să se adune în beneficiul comun, de exemplu, pentru a intra pe piețe, pentru a ajunge să fie economii de scală sau pentru a efectua activități de cercetare sau dezvoltare. Statutul permite ca 5 sau mai mulți cetățeni europeni (persoane fizice) din mai mult de un stat membru să creeze o societate europeană cooperativă. Astfel, este prima și singura formă de companie europeană care poate fi înființată pornind de la zero și cu răspundere limitată. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm.

	<p>socială, concentrându-se pe „aspecte de întreprindere” ale cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor.¹</p> <ul style="list-style-type: none"> ● A fost creat <i>Comitetul Permanent European al Cooperativelor, Societăților Mutuale Asociațiilor și Fundațiilor (European Standing Conference (Conférence Européenne Permanente - CEP) of Co-operatives, Mutual Societies, Associations and Foundations (CEP-CMAF))</i>. În 2008, CEP-CMAF și-a schimbat denumirea în Social Economy Europe.
2004	<ul style="list-style-type: none"> ● Publicarea a numeroase politici ale comunității și măsuri specifice de sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale. Agenda Europeană a Antreprenorilor (COM(2004) 70 final, 11.02.2004).
2005	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Documentul Integrated Lisbon Guidelines for Growth and Jobs (2005-2008) (Liniile directoare integrate de la Lisabona pentru creștere economică și locuri de muncă)</i> promovează extinderea serviciilor sociale și a economiei sociale în contextul Strategiei de la Lisabona, cu un obiectiv de creștere a cotei de participare a forței de muncă în Europa la 70%, parțial prin implicarea persoanelor dezavantajate pe piața muncii. De asemenea, în contextul metodei deschise de coordonare pentru protecție socială și incluziune socială, este recunoscut rolul economiei sociale la incluziunea în societate și pe piața muncii a persoanelor celor mai dezavantajate.
2006	<ul style="list-style-type: none"> ● Despre taxa pe valoarea adăugată (VAT), <i>Directiva Consiliului 2006/112/EC din 28 noiembrie 2006</i>. Sistemul comun al TVA permite statelor membre să autorizeze întreprinderile sociale să nu perceapă TVA pentru bunurile și serviciile efectuate pentru interesul general.
2007	<ul style="list-style-type: none"> ● Manual pentru întocmirea conturilor satelit ale companiilor din economia socială: cooperative și societăți mutuale. ● <i>Comunicat în domeniul serviciilor de interes general care includ serviciile sociale</i>, pentru evaluarea celui mai bun mod de promovare a unui cadru UE transparent și de încredere în care pot fi oferite servicii sociale.
2008	<ul style="list-style-type: none"> ● Decizia Consiliului European asupra politicilor de ocupare în statele membre (30/06/2008). ● <i>Comunicatul interpretativ al Comisiei referitor la aplicarea legii comunitare asupra procurării și concesiunilor publice pentru partenerii publici/privați instituționalizați (Institutionalised Public-Private Partnerships - IPPP)</i>². <p>IPPPs sunt înțeleși de CE ca o cooperare între părți publice și particulare care implică înființarea unei entități cu capital mixt care face contracte sau concesiuni publice.</p> <p>Reglementarea Comisiei (EC) nr. 800/2008 din 6 august 2008 care declară anumite</p>

¹ Întrucât, în domeniul promovării competitivității IMM-urilor și a întreprinderilor economiei sociale, nicio stipulare din tratat nu conține o politică europeană specifică cu propriile sale instrumente juridice, rolul Comisiei este limitat la o acțiune orizontală, care urmărește încurajarea creării unui mediu favorabil pentru IMM-uri și întreprinderile sociale, prin intermediul tuturor celorlalte politici existente ale Comunității. În acest cadru, promovează cunoașterea și vizibilitatea sectorului și dezvoltă legături cu oficialii publici responsabili pentru reglementare și dezvoltare în economia socială din statele membre. Acționează prin consultare cu organizațiile reprezentative ale cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor. *Map of European and National Social Economy Institutions and Organisations*, p. 10.

² În ultimii ani, un mare număr de întreprinderi sociale s-au dezvoltat ca parteneriate public-privat (PPP). Această formă de cooperare este caracterizată de rolul partenerului privat, care este implicat în diferitele faze ale proiectului, care trebuie să preia riscurile ce în mod tradițional reveneau sectorului public și care adesea contribuie la finanțarea proiectului.

	categorii de ajutor compatibile cu piața comună în aplicarea art. 87 și 88 din Tratat (reglementarea de exceptare în bloc).
2009	<ul style="list-style-type: none"> ● Rezoluția Parlamentului European din 19 februarie 2009 despre economia socială (2008/2250(INI))¹. ● Directoratul general pentru piața internă și servicii a lansat o consultare publică asupra dificultăților pe care fundațiile le întâmpină atunci când lucrează transfrontalier, asupra conținutului unui posibil statut al fundațiilor europene și asupra modului în care statutul poate afecta atitudinea donatorilor și fondatorilor. Consultarea este legată de un studiu de fezabilitate pe care Comisia l-a făcut public în același timp. Răspunsurile vor fi avute în vedere pentru evaluarea necesității și impactului unui potențial statut. Termenul pentru primirea răspunsurilor este 15 mai 2009.

1.3.2. Mecanisme consultative ale UE asupra problemelor de economie socială

Cel mai important corp consultativ al Uniunii Europene cu reprezentanții economiei sociale este **Comitetul Social și Economic European (European Economic and Social Committee - EESC)**, aflat în categoria economiei sociale (Grupul III)². Cei 344 de membri ai EESC provin din grupuri de interes economic și social din Europa și se asigură că Comitetul este capabil să exprime deplin preocupările diferitelor organizații sociale, ocupaționale, economice și culturale care alcătuiesc societatea civilă. Membrii sunt desemnați de guvernele naționale și numiți de Consiliul Uniunii Europene pentru un mandat de 4 ani, ce poate fi reînnoit. Următoarea reînnoire va avea loc în octombrie 2010. Ei aparțin uneia dintre următoarele trei grupe: angajatori (Grupa I), salariați (Grupa II) și interese diferite (Grupa III).³ În plus, în ultimii ani, EESC a publicat mai multe opinii despre economia socială și componentele acesteia.

Categoria economie socială a EESC. Trăsătura singulară care întărește unitatea Grupei III este domeniul larg de categorii reprezentate în această grupă: membrii săi provin din cadrul organizațiilor fermierilor, din micile afaceri, sectorul meșteșugăresc, profesioniști, asociații cooperatiste și nonprofit, organizațiile consumatorilor, organizații de mediu, asociații care reprezintă familia, persoane cu dizabilități, comunitatea științifică și cea academică și organizațiile neguvernamentale. Categoria economie socială reunește 39 de membri (38 din Grupa III și 1 din Grupa I) din cooperative, societăți mutuale, asociații,

¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0062+0+DOC+XML+V0//EN>.

² http://www.eesc.europa.eu/groups/3/index_en.asp?id=1405GR03EN. EESC, înființat în 1957, este un corp consultativ care dă reprezentanților grupurilor de interese socioprofesionale din Europa și altora o platformă oficială pentru exprimarea punctelor lor de vedere asupra problemelor UE. Opiniile sunt transmise instituțiilor mai mari – Consiliul, Comisia și Parlamentul European. Comitetul are deci un rol-cheie în cadrul procesului de luare a deciziilor în Uniunea Europeană.

³ <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique190&lang=en>.

fundații și ONG-uri sociale. Purtătorul lor de cuvânt este în prezent dl Miguel Ángel Cabra de Luna. Categoria economie socială din Grupa III reprezintă o proporție semnificativă din societatea civilă și, împreună cu membrii celorlalte categorii, lucrează pentru o Europă mai democratică, mai socială și mai competitivă.

Parlamentul European a recunoscut importanța economiei sociale la nivel european prin crearea **Intergrupului pentru Economia Socială** în 1990.¹ Intergrupul pentru economie socială este o platformă pentru schimburile dintre membrii Parlamentului European (MPE) și membrii societății civile. Reprezentanți ai cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor împreună cu reprezentanți ai societății civile și angajați iau parte la întâlniri. În ultima sesiune a Parlamentului, în intergrup au existat 43 MPE.

Intergrupul pentru economie socială joacă un rol semnificativ în procesul democratic al UE, așa cum s-a întâmplat în anul 2005, când membrii intergrupului au cerut elaborarea unui raport propriu asupra economiei sociale în cadrul Parlamentului European. Cererea a fost acceptată în 2008. Raportul produs a fost adoptat cu aproape 80% din voturi pentru, în cadrul ședinței plenare din 19 februarie 2009. Unele dintre principalele recomandări ale intergrupului pentru viitoarele președinții europene sunt:

- să aprobe statutele europene ale asociațiilor, societăților mutuale și fundațiilor;
- să introducă serviciile sociale de interes general în dezbaterile europene și să recunoască specificitatea interesului general al acelor servicii în noul tratat;
- să recunoască contribuția economiei sociale la modelul social european.

Structurile Comisiei Europene și economia socială – antreprenariat și ocupare

Directoratul general întreprinderi și industrie are principala responsabilitate legislativă pentru sectorul economiei sociale, iar unitatea pentru întreprinderile mici și mijlocii are responsabilitate operațională². Directoratul general consideră entitățile economiei sociale ca întreprinderi – în majoritatea lor de dimensiuni micro, mici și medii (IMM) – și de aceea ele fac parte din politica Comisiei care urmărește promovarea întreprinderilor, mai ales a IMM-urilor, independent de forma lor de afacere. Politica UE în acest domeniu urmărește crearea unui mediu de reglementare favorabil pentru întreprinderile economiei sociale, astfel încât acestea să se poată dezvolta și prospera alături de celelalte întreprinderi.

¹ <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique60&lang=en>.

² http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/index_en.htm.

Unitatea pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM) împarte sectorul economiei sociale în patru subsectoare: cooperative¹, societăți mutuale², asociații și fundații³ și întreprinderi sociale⁴.

Directoratul general pentru ocupare, afaceri sociale și șanse egale joacă un rol-cheie în promovarea unei interacțiuni pozitive între politicile economice, sociale și de ocupare, întrucât economia socială și mai ales întreprinderile sociale sunt un actor principal al politicilor ocupaționale și de incluziune.

Au existat încercări de finanțare între 1997 și 2000 pentru o acțiune pilot, „Al treilea sistem și ocuparea”, care au finanțat proiecte care urmăreau întărirea rolului celui de-al treilea sector în crearea de locuri de muncă. Această linie de buget a finanțat și mai multe studii transnaționale care au permis promovarea unui schimb de experiență și de cunoștințe la nivelul Uniunii Europene. Din păcate, nu a mai existat finanțare și unitatea care se ocupa de acest program a fost desființată.

Prin Liniile directoare integrate pentru creștere economică și locuri de muncă de la Lisabona (2005-2008) se încurajează extinderea serviciilor sociale și a economiei sociale în contextul Strategiei de la Lisabona, care urmărește creșterea ratei de participare a forței de muncă în UE până la 70%, parțial prin implicarea persoanelor care se confruntă cu dezavantaje pe piața forței de muncă. În acest context, un număr mare de proiecte au fost finanțate prin inițiativa EQUAL a Fondului Social European (FSE), pentru dezvoltarea rolului întreprinderilor sociale în lupta împotriva excluderii și pentru promovarea ocupării, creării de locuri de muncă și pentru integrare socială. Întrucât programul EQUAL s-a încheiat acum, Fondul European pentru Dezvoltare Regională (FEDR) și FSE au intervenit în multe țări pentru a sprijini organizațiile din economia socială/al treilea sector.

EQUAL a fost proiectat pentru promovarea de noi mijloace de combatere a tuturor formelor de discriminare și inegalitate referitoare la piața muncii, prin cooperare transnațională. Tema 2D, în cadrul pilonului antreprenoriatului, a urmărit să întărească economia socială (al treilea sector), mai ales serviciile de interes pentru comunitate, cu accent pe îmbunătățirea calității locurilor de muncă.⁵ EQUAL a fost diferit de programele principale ale FSE prin funcția sa de laborator (principiul inovării) și prin accentul pe cooperarea activă între statele membre. Pe parcursul a 6 ani, un buget total de 600 milioane euro (bugetul mediu pe DP 1,3 milioane euro) a finanțat 424 de parteneriate de dezvoltare (Development Partnerships - DP) pe teme de economie

¹ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/cooperatives/index_en.htm.

² http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/mutual_societies/index_en.htm.

³ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/associations-foundations/index_en.htm.

⁴ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/social-enterprises/index_en.htm.

⁵ *Map of European and National Social Economy Institutions and Organisations*, pp. 11-12.

socială. Mai multe proiecte de economie socială au fost finanțate și sub alte teme (șanse egale, crearea de locuri de muncă etc.).

Pentru a putea beneficia de învățături concrete și transferabile, pentru schimbul de politici și practici între proiectele EQUAL, Comisia a organizat câteva grupuri tematice europene (European Thematic Groups - ETG). Grupul tematic pentru economie socială (parte a grupului de antreprenoriat) a organizat mai multe evenimente.¹ Reforma fondurilor structurale a desființat majoritatea inițiativelor comunitare.

PROGRESS (2007-2013), Programul Comunității pentru ocupare și solidaritate socială², sprijină financiar implementarea obiectivelor și scopurilor Uniunii Europene în domeniile ocupării și afacerilor sociale, mai ales pe cele ale Strategiei de la Lisabona. Economia socială este un aspect transversal în multe dintre aceste teme. Cu toate acestea, PROGRESS nu este sub nicio formă un înlocuitor pentru EQUAL și este clar că nu va finanța acțiuni sau proiecte pilot, ci numai cercetare, creșterea conștientizării și activități creatoare de standarde la nivelul UE.

Cu toate acestea, principiile EQUAL au devenit parte integrantă din noile programe ale FSE (2007-2013). Este de datoria statelor membre să identifice cele mai potrivite aranjamente de implementare. În ceea ce privește economia socială, se pare că finanțarea acesteia va diferi în funcție de rolurile și recunoașterea câștigate în fiecare țară. De aceea, așa cum deja s-a întâmplat cu FSE, unele țări vor asigura resurse pentru „economia socială” ca întreg, în timp ce altele vor aborda grupuri-țintă (persoane cu dizabilități, șomeri etc.) și activități (pregătire, crearea de locuri de muncă etc.) specifice sau vor folosi termeni similari, dar numai parțial echivalenți (al treilea sector, nonprofit etc.).

În teorie, economia socială poate accesa toate programele generale de finanțare din bugetele principale ale Comisiei. În practică, cele mai folosite programe sunt cele administrate de Directoratul general pentru ocupare (șanse egale, incluziunea socială, dialogul social etc.) și cele din domeniul educației și pregătirii (Leonardo da Vinci, Grundvig etc.), în timp ce programele pentru IMM-uri (întreprinderi mici și mijlocii) și cercetare-dezvoltare sunt foarte greu de accesat.

În sfârșit, în contextul metodei deschise de coordonare pentru protecția socială și incluziune socială, rolul economiei sociale este recunoscut pentru contribuția sa la includerea în societate și pe piața muncii a persoanelor celor mai dezavantajate.

¹ Documente și studii de caz sunt disponibile la http://ec.europa.eu/employment_social/equal/activities/etg2_en.cfm.

² Include cinci teme principale: protecția socială și incluziunea, egalitatea sexelor, nediscriminarea și diversitatea, ocuparea și condițiile de muncă.

CAPITOLUL 2

POLITICILE PUBLICE ÎN DOMENIUL INCLUZIUNII SOCIALE ÎN ROMÂNIA. ROLUL ECONOMIEI SOCIALE ÎN CREȘTEREA ACCESULUI GRUPURILOR VULNERABILE PE PIAȚA MUNCII

2.1. Incluziune socială și economie socială în România

2.1.1. Apariția conceptelor de excluziune/incluziune socială în contextul integrării europene

În 1974, René Lenoir, secretar de stat cu afacerile sociale în Guvernul francez condus de Jacques Chirac, în cartea sa *Les Exclus*, considera că “*excluși*” sunt reprezentați prin toate acele categorii sociale care nu erau incluse în sistemele de asigurări sociale caracteristice statului social (*welfare state*): persoanele cu handicap fizic și psihic, persoanele cu potențial și antecedente suicidare, veteranii invalizi, copiii victime ale abuzului, persoanele din familii cu părinții divorțați, consumatorii de droguri, persoanele neadaptate social și alte categorii de persoane care nu își găsesc un loc în societate (Lenoir, 1974). Pentru a acoperi toate grupurile afectate de aceste probleme sociale, guvernele socialiste din perioada președinției lui François Mitterrand (1981–1994) au introdus excluziunea socială în documentele programatice ale *Commissariat Général du Plan*, inclusiv prin extinderea viziunii asupra statului social participativ cu principii noi, cum ar fi: coeziunea socială, inserția și integrarea socială (Silver, 1995).

În cadrul practicilor europene, termenul de **excluziune socială** a apărut în deceniul '80-'90, în timpul mandatelor Comisiei Delors, în cadrul programelor de combatere a sărăciei. În perioada 1989-1994, în cadrul celui de-al treilea program al acestei comisii (*Poverty III*), a fost constituit *Observatorul asupra politicilor naționale de combatere a excluziunii sociale*. În prima parte a anilor '90, excluziunea și incluziunea socială au fost integrate (*mainstreaming*) în toate politicile Uniunii Europene, respectiv:

- Tratatul de la Maastricht și protocoalele sale anexe;
- Fondul Social European;
- documente ale Parlamentului European;
- programele de acțiune socială ale Comisiei (Estivil, 2003).

La începutul anilor '90, documentele instituțiilor comunitare menționează combaterea excluziunii sociale ca linie de politică publică.

Sărăcia se referă, în principal, la absența resurselor materiale, a veniturilor, în timp ce **excluziunea socială** acoperă o arie mai largă de grupuri dezavantajate, nu numai categoria celor fără venituri sau a celor cu venituri la limita subzistenței. Excluziunea reflectă imposibilitatea participării acestor grupuri dezavantajate la diferite aspecte ale vieții sociale: accesul la piața muncii, la servicii publice de sănătate sau educație, la viața politică, precum și manifestarea unor forme diverse de discriminare.

Din punct de vedere conceptual-teoretic, excluziunea socială are un caracter mai exhaustiv, introducând în discuție și alte variabile-cheie în afara inegalității veniturilor, oferind o perspectivă dinamică și structurală mai largă în ceea ce privește grupurile dezavantajate și etiologia apariției acestora și eliminând sau evitând etichetarea/stigmatizarea prin sărăcie.

Termenul de **marginalizare** își are originea în problemele socioeconomice apărute în anii '70. În perioada anilor 1972–1973, marginalii erau grupurile de tineri fără o relevanță a apartenenței de clasă, semiboemi, care respingeau acceptarea socială și participau la tulburări sociale de tip Mișcarea Mai 1968. Cu timpul, **marginalizarea** a fost folosită în statele vest-europene pentru a defini procesul prin care anumite grupuri sunt îndepărtate din viața socială participativă.

În România, termenul a început să fie folosit în anii '90.

Adoptarea excluziunii și incluziunii sociale în documentele programatice ale Uniunii Europene și în politicile sociale ale statelor membre a determinat înlocuirea termenului de marginalizare socială cu cel de excluziune socială. Deși **excluziunea socială** este un concept uzitat atât în politicile sociale europene și naționale, în plan instituțional, precum la nivel academic, în activitatea de cercetare, nu există un consens asupra înțelesului exact sau a definiției acestuia. Excluziunea este un fenomen social subsumat mai multor tipuri de componente, având un caracter structural, generat de inegalitățile sociale, și o etiologie complexă plurifactorială.

Excluziunea și incluziunea socială nu sunt termeni neutri valoric, deoarece implică o relație cu o serie de valori sociale. Aceste valori sociale contemporane fac referire la trăsăturile culturale ale spațiului sociocultural european în care au apărut respectivii termeni, valori fără a căror asumare dezideratele de „combatere a excluziunii sociale” și „promovare a incluziunii sociale” din documentele de politici publice rămân la nivel declarativ de intenție.

Momentul de referință pentru introducerea termenului de **incluziune socială** este Consiliul European de la Lisabona din anul 2000, în cadrul căruia a fost lansat *Procesul sau Strategia Lisabona*.

Incluziunea este un termen mult mai nou decât cel de excluziune, fiind definită în documentele Consiliului European din anul 2000, respectiv în Strategia Lisabona (Lisbon Strategy), drept *politica de răspuns la situațiile de excluziune socială*. Astfel, *promovarea incluziunii sociale*, ca linie de politică publică, a înlocuit *combaterea excluziunii sociale*.

În cadrul acestei strategii a Uniunii Europene, obiectivul asumat este transformarea economiei comunitare în cea mai competitivă economie bazată pe cunoaștere, obiectiv care poate fi atins pregătind tranziția către o economie și o societate bazate pe cunoaștere și promovând reformele economice favorizante accentuării competitivității și inovației, modernizând *modelul social european*, prin investiția în resursele umane și în lupta împotriva excluziunii sociale, precum și menținând o justă dozare a politicilor macroeconomice, în vederea unei creșteri durabile.

Noua Agendă socială, adoptată de Comisia Europeană în iulie 2008, asigură cadrul prin care politicile statelor membre răspund provocărilor economice și sociale cu care se confruntă aceste state, propunând crearea mai multor oportunități pentru cetățeni, îmbunătățirea accesului acestora la servicii de calitate și, mai ales, coeziunea și solidaritatea socială cu cei aflați în situații de sărăcie sau excluziune socială.

În limbajul instituțional românesc, în România, **Legea nr. 116/2002** privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale definește **marginalizarea socială**¹ ca fiind “poziția socială periferică, de izolare a indivizilor sau grupurilor cu acces limitat la resursele economice, politice, educaționale și comunicaționale ale colectivității, care se manifestă prin absența unui minim de condiții sociale”. Utilizarea acestei definiții care, de fapt, reflectă accepțiunea și variabilele conexe termenului de excluziune socială demonstrează că în România nu există încă o adaptare conceptuală coerentă și exhaustivă la cadrul conceptual al UE. În schimb, conceptul de *incluziune și dezvoltare socială* a intrat în uz începând cu anul 2001, odată cu adoptarea **HG nr. 829/2002** privind Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale – PNAinc². Ulterior, incluziunea a fost definită în **Legea nr. 47/2006** privind sistemul național de asistență socială³ ca fiind “setul de măsuri și acțiuni multidimensionale în domeniile protecției sociale, ocupării forței de muncă, locuirii, educației, sănătății, informării-comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, destinate combaterii excluziunii sociale”. Aceasta înseamnă că incluziunea reprezintă simultan un proces aflat în implementare, dar și un obiectiv de atins, politicile de incluziune utilizând un complex de măsuri din diverse domenii (sănătate, educație, ocuparea forței de muncă etc.), care facilitează derularea proceselor favorizante de incluziune și al căror scop este accesul cetățenilor la drepturi, bunuri și servicii, dar și participarea lor activă la viața socială, economică și culturală.

*Conform Strategiei naționale pentru protecția, integrarea și incluziunea persoanelor cu handicap 2006-2013, **excluziunea socială** este definită ca fiind incapacitatea/șecul de integrare al unei persoane sau grup în unul sau mai multe (sub)sisteme din următoarele patru:*

- *sistemul democratic și legal corespondent integrării civice;*
- *piața muncii corespunzătoare integrării economice;*
- *sistemul statului bunăstării – integrare socială;*
- *sistemul familiei și comunității - integrare interpersonală.*

Procesul de incluziune socială are drept scop ca toate persoanele să poată participa la viața socială, să aibă acces la drepturi, bunuri și servicii, precum și la procesul decizional referitor la acțiunile de interes comun. Pentru ca procesul de incluziune să poată fi materializat, trebuie facilitați o serie de factori endogeni și exogeni care fac parte integrantă din structura socială și administrativă, implicând în mod activ și participativ comunitatea.

¹ Legea 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale definește marginalizarea socială (publicată în Monitorul Oficial nr. 193/21.03.2002).

² HG nr. 829/2002, privind Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale – PNAinc, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 64 din 24 ianuarie 2002.

³ Legea nr. 47/2006 privind sistemul național de asistență socială, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 239 din 16.03.2006.

Alte concepte utile pentru utilizarea adecvată și comprehensibilă a termenului de incluziune socială sunt: sistemul național de asistență socială, asistența socială, nevoia socială, serviciile sociale, prestațiile sociale, mesaje media cu caracter incluziv, mesaje media cu caracter excluziv.

Sistemul național de asistență socială reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care statul, prin autoritățile administrației publice centrale și locale, colectivitatea locală și societatea civilă intervin pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare ori permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluziunea socială a persoanei, familiei, grupurilor ori comunităților.

Asistența socială, componentă a sistemului național de protecție socială, cuprinde serviciile sociale și prestațiile sociale acordate în vederea dezvoltării capacităților individuale sau colective pentru asigurarea nevoilor sociale, creșterea calității vieții și promovarea principiilor de coeziune și incluziune socială.

Nevoia socială reprezintă ansamblul de cerințe indispensabile fiecărei persoane pentru asigurarea condițiilor de viață, în vederea integrării sociale.

Serviciile sociale reprezintă ansamblul complex de măsuri și acțiuni realizate pentru a răspunde nevoilor sociale ale persoanelor, familiilor, grupurilor sau comunităților, în vederea prevenirii și depășirii unor situații de dificultate, vulnerabilitate ori dependență, pentru creșterea calității vieții și promovarea coeziunii sociale; serviciile sociale se pot organiza în forme diverse, stabilite prin nomenclatorul serviciilor sociale.

Prestațiile sociale reprezintă transferuri financiare și cuprind: alocații familiale, ajutoare sociale, indemnizații și facilități.

Mesajele media cu caracter excluziv se referă la expunerea de către media a situațiilor de discriminare, excluziune, abuz sau limitare a drepturilor și a accesului unor persoane sau al unui grup de persoane la resursele sociale.

*Mesaje media cu caracter incluziv sunt cele care conțin referiri la **acțiuni, practici sau proiecte** prin care se intenționează reducerea gradului de marginalizare socială al unei persoane sau al unui grup de persoane. Astfel, materialele media care conțin mesaje cu caracter incluziv se pot referi, de exemplu, la măsuri și proiecte ale instituțiilor statului care fac parte din sistemul național de asistență socială sau ale ONG-urilor care au ca obiect de activitate combaterea excluziunii sociale, la acțiuni de ajutorare a persoanelor care au fost marginalizate, al căror acces la resurse sociale a fost limitat, care au suferit abuzuri din partea societății etc.*

*Grupuri cu risc de excluziune socială sunt acele grupuri de persoane care fac obiectul unor practici de tip excluziv sau despre care doar se exprimă opinii de tip excluziv. De cele mai multe ori, grupurile cu risc de excluziune socială sunt alcătuite din **minorități** (etnice, sexuale, culturale, rasiale, religioase etc.), dar și după **criteriul vârstei** (**copii, vârstnici** etc.) sau al **statutului social** (șomeri, săraci, persoane fără adăpost, consumatori de droguri, victime ale violenței în familie care cuprinde atât violența dintre parteneri, fie ei soți sau concubini, cât și violența asupra copiilor, persoanelor vârstnice sau altor rude din familie, persoane aflate în sistemul penitenciar etc.).*

*Alte grupuri care pot deveni ușor subiectul unor practici de excluziune socială sunt cele formate din **persoane care au dizabilități** fizice, intelectuale (persoanele cu handicap fizic sau psihic, persoane cu autism etc.) sau **bolnavi** (psihic, cronic, HIV/SIDA etc.).*

În România, conceptul de economie socială nu este încă introdus în legislație, iar dintre formele organizaționale proprii acestui concept, regăsim doar asociațiile, fundațiile și, într-o oarecare măsură, cooperativele.

În România nu există reglementări legislative pentru implementarea conceptului de economie socială. Singura structură de economie socială recunoscută în legislația

românească este unitatea protejată autorizată (Legea nr. 448/2006 cu modificările și completările ulterioare¹ din OUG nr. 86/2008; Legea nr. 207/02.06.2009²; Ordinul nr. 60/2007). Astfel, singura categorie de persoane dezavantajate social care este beneficiară a legislației în vigoare cu referire la conceptul și formele economiei sociale o reprezintă persoanele cu handicap.

Există însă, conform Memorandumului comun de incluziune socială (JIM) și altor documente de poziție ratificate de România, și alte categorii de persoane dezavantajate social, care au nevoie de sprijin legislativ în ceea ce privește procesul de integrare socială și profesională: foștii deținuți, mamele singure, persoane foste consumatoare de droguri, victimele violenței în familie, populația romă, copiii victime ale abuzului și copiii ale căror drepturi sunt încălcate, tinerii cu vârsta de peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat, persoanele cu HIV/SIDA.

Economia socială începe să ocupe, conform raportului, un loc important în dezvoltarea politicilor de incluziune socială din România. Obiectivul este acela de a crea locuri de muncă în beneficiul persoanelor defavorizate, în scopul de a găsi răspunsuri la nevoile sociale identificate care nu-și pot găsi soluționarea.

2.1.2. Rapoarte de evaluare a progreselor înregistrate

În ultimul deceniu au fost elaborate și publicate o serie de rapoarte de evaluare a situației grupurilor vulnerabile în România.

***Indicatorul sărăciei în România – caracteristici și dinamică.** În perioada 2000-2007, evoluția ratei sărăciei relative în România a fost una sinusoidală, cu o tendință ascendentă în intervalul 2003-2006, atingând un maxim pentru anul 2006 (18,6%). În anul 2007, aproximativ 18,5% dintre cetățenii României sunt săraci (18,3% în rândul bărbaților, respectiv 18,8% în rândul femeilor). Din punctul de vedere al mediului de rezidență, mediul rural se confruntă în continuare cu o incidență mai mare a sărăciei și a sărăciei severe, rata sărăciei din mediul rural înregistrând, în anul 2006, valoarea de 29,6% față de 9,6% în mediul urban. Se poate constata, din analiza comparativă a anilor 2007 și 2006, că rata sărăciei în mediul rural a crescut de la 29,6% la 29,9% în anul 2007.*

***Raportul național strategic privind protecția socială și incluziunea socială 2006** face o analiză a situației sociale, pornind de la analiza tendințelor economice, demografice, în domeniul ocupării și participării școlare, dar și o analiză a evoluției sărăciei. În partea a II-a a raportului sunt enunțate și analizate provocările-cheie, obiectivele prioritare și țintele Planului național de acțiune pentru incluziune socială, iar în partea a III-a este analizat sistemul național de pensii și perspectivele de reformă. Ultimul capitol al raportului este centrat pe evaluarea Strategiei naționale pentru sănătate și îngrijiri pe termen lung.*

¹ Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea persoanelor cu handicap, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1006 din 18.12.2006.

² Legea nr. 207/02.06.2009 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 391 din 10.06.2009.

În Raportul de monitorizare privind România – mai 2006 – privind “Protecția și integrarea minorităților”, este subliniat faptul că “accesul populației rome la acte de identitate, la sistemul de sănătate, la educație, pe piața muncii și la calificarea profesională” rămâne o sursă de preocupare. Eforturi sunt necesare, conform raportului, și în combaterea rasismului, xenofobiei și a altor forme de intoleranță. “Capacitatea de coordonare a Agenției Naționale pentru Romi nu atinge încă un nivel satisfăcător”.

Raportul „Sărăcia în România: profil, tendințe, politici de combatere și prevenire în anul 2007”, după prezentarea unui scurt istoric al măsurării sărăciei în România, evidențiază progresele României în ceea ce privește politicile sociale de reducere a sărăciei și excluziunii sociale, precum și analiza principalilor indicatori privind sărăcia. În cadrul raportului sunt identificate ca obiective prioritare ale politicii economico-sociale naționale **creșterea calității vieții și reducerea sărăciei**.

Raportul de monitorizare a progreselor înregistrate în domeniul incluziunii sociale în perioada 1 ianuarie 2006-31 decembrie 2007 este structurat pe următoarele capitole: caracteristicile demografice, sociale și economice (caracteristici demografice, situația socioeconomică, veniturile și cheltuielile gospodăriilor, situația sărăciei) și progresele înregistrate în domeniul incluziunii sociale (facilitarea accesului la resurse, drepturi și servicii, accesul la prestații sociale, la educație, servicii de sănătate, protecția specială a persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile față de riscul de excluziune socială).

Raportul național strategic privind protecția socială și incluziunea socială 2008-2010 este structurat pe următoarele capitole: evaluarea situației sociale în perioada de referință (situația demografică, economică, evoluția sărăciei și situația privind ocuparea forței de muncă), evaluarea implementării Planului național de acțiune în domeniul incluziunii sociale, Strategia națională privind pensiile și Strategia națională pentru sănătate și îngrijiri pe termen lung.

Raportul „Riscuri și inechități sociale în România”, elaborat în anul 2009, de Comisia Prezidențială pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice, este structurat în 6 capitole: venituri, inegalitate și sărăcie; riscuri, vulnerabilități și soluții pe piața muncii; sistemul de protecție socială din România; servicii sociale; grupuri sociale cu risc ridicat de excluziune socială; dezechilibre și procese demografice teritoriale.

Având în vedere scopul cercetării noastre, vom detalia câteva dintre concluziile capitolelor legate de venituri/inegalitate/sărăcie, riscuri și vulnerabilități pe piața muncii și grupuri sociale cu risc ridicat de excluziune socială:

- **Categoriile de populație cele mai expuse riscului de sărăcie** sunt copiii, vârstnicii singuri, agricultorii, șomerii și pensionarii agricultori. Riscul de sărăcie este mai ridicat la populația din mediul rural și populația din Regiunile Nord-Est, Sud-Est și Sud-Vest.
- **Inegalitățile salariale** în România nu sunt determinate de gen, ci de natura angajatorului și vârsta angajatului. O mare problemă în România este **necorelarea veniturilor primare (din salarii, profit etc.) cu impozitele/contribuțiile sociale și cu veniturile din transferuri sociale bazate pe aceste impozite și contribuții** (pensii, ajutor de șomaj, venit minim garantat, indemnizație de handicap, alocații etc.).
- Din rândul populației ocupate, **ponderea salariaților**, cei pe care se bazează PIB-ul și bugetul României, deși a înregistrat o tendință crescătoare după anul 2001, a ajuns, în

perioada 2004-2008, la **doar 65%-66% din populația ocupată**, prin comparație cu circa 85% în Slovenia, Ungaria sau Bulgaria. Problema cea mai mare este **ponderea redusă a salariaților în mediul rural**, unde doar **36%** din populație este ocupată, față de 92% în mediul urban. Ratele de ocupare sunt foarte mici în rândul tinerilor (15-24 de ani) și al femeilor (care au vârsta de pensionare cu 5 ani mai mică decât a bărbaților, dar speranța de viață cu peste 6 ani mai mare). În anul 2007, rata de ocupare a tinerilor (15-24 de ani) a fost de 24,4%, în comparație cu 37,4% în Uniunea Europeană.

- **Grupurile care se confruntă în cea mai mare măsură cu aceste riscuri sunt tinerii, populația din mediul rural, populația de etnie romă, femeile, populația cu nivel redus de educație și de calificare.**
- Deși principalul mecanism de susținere a persoanelor ce nu dețin veniturile necesare ieșirii din sărăcie este **ajutorul social** acordat prin intermediul **venitului minim garantat**, acesta este accesat de un **număr relativ redus de beneficiari**. Condiționările impuse pentru evitarea supraincluziunii, creșterea nivelului veniturilor unor categorii de populație coroborată cu nivelul redus de indexare al pragurilor au condus în ultimii ani la scăderea numărului acestor beneficiari.
- Problemele sistemului de învățământ **tind să aibă un efect negativ puternic asupra rezultatelor școlare ale elevilor provenind din familii sărace, ale elevilor romi, ale celor cu cerințe educaționale speciale sau ale celor cu HIV. Aceștia sunt de multe ori marginalizați, segregati și, uneori, chiar excluși din școlile din România. La nivelul școlilor există încă bariere pentru participarea școlară a copiilor cu dizabilități. Există, de asemenea, bariere fizice pentru participarea la educație a copiilor din sate sau localități izolate, transportul școlar, atunci când este asigurat, fiind dependent de vreme și de starea drumurilor.**
- Minoritatea romilor din România se confruntă cu două riscuri specifice, dintre care unul afectează întreaga populație, iar cel de-al doilea numai un segment. Pe de o parte, toți romii se confruntă direct sau indirect cu discriminarea. Identitatea de rom/țigănu continuă să fie un stigmat. Pe de altă parte, un segment disproporționat de mare al populației roma trăiește la periferia societății. Politicile sociale destinate romilor au înregistrat rezultate modeste și s-au datorat mai curând presiunilor externe și nevoii de imagine favorabilă, decât înțelegerii gravității situației și interesului public de a îmbunătăți situația romilor. Faptul că unele politici naționale au avut un impact pozitiv asupra șanselor de viață ale persoanelor roma aflate în situații de risc – precum inițiativa “Cornul și laptele”, Legea venitului minim garantat sau acordarea de locuri speciale în licee și universități – demonstrează faptul că incluziunea socială este posibilă. De altfel, primele măsuri amintite nu au fost destinate în special romilor, ele având un caracter universal, dar au produs efecte, în mare măsură, asupra minorității roma.
- Studiile arată că, în anul 2007, numărul consumatorilor de droguri ilegale, ca grup vulnerabil expus riscului de excluziune socială, înregistra o creștere cu 70% față de anul 1999. Numărul relativ mare de persoane dependente de droguri ilegale provine în special din zonele periferice ale Bucureștiului și ale altor aglomerări urbane.

- Persoanele victime ale traficului și ale violenței în familie constituie, de asemenea, grupuri de risc ce trebuie ținute de serviciile de asistență socială de la nivelul comunităților locale.

2.2. Cadrul legislativ și instituțional specific incluziunii sociale

2.2.1. Documente programatice

Legislația românească a integrat valorile și principiile menționate în documentele europene. Cu toate acestea, de exemplu, accesul echitabil la asistență medicală de bună calitate este numai o promisiune instituționalizată, și nu un drept efectiv.

Importanța unei strategii coerente de combatere a sărăciei și excluziunii sociale a determinat înființarea în 2001, sub directa coordonare a primului-ministru, a **Comisiei Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (CASPI)**. Rolul CASPI a fost de a coordona elaborarea și de a monitoriza implementarea politicilor și măsurilor antisărăcie și promovare a incluziunii sociale.

Guvernul a adoptat în 2002, ca strategie de politică în domeniul combaterii sărăciei și excluziunii sociale, **Planul național antisărăcie și promovare a incluziunii sociale (PNAinc)**. Au fost înființate **Comisii Județene Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (CJASPI)**, la nivelul tuturor județelor țării și la cel al sectoarelor capitalei și au fost elaborate Planuri județene antisărăcie și promovare a incluziunii sociale. CASPI a monitorizat implementarea programelor antisărăcie și promovare a incluziunii sociale la nivel național și județean. Experiența acumulată în acest proces a fost utilă în elaborarea **Memorandumului comun de incluziune socială** sub coordonarea Ministerului Muncii. Comisiile Județene Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale sunt implicate la nivel de expertiză tehnică în procesul de monitorizare a implementării JIM sub coordonarea MMSSF.

Programul de guvernare 2009-2012 cuprinde o serie de prevederi specifice privind incluziunea socială a grupurilor vulnerabile.

Capitolul 4, "Educație", prevede obiective generale legate de dezvoltarea capitalului uman, creșterea competitivității prin formare inițială și continuă și alocarea a 6% din produsul intern brut pentru acest domeniu. În cadrul capitolului 6, "Sănătate", deși accesibilitatea grupurilor vulnerabile de populație la serviciile primare și specializate de asistență medicală este, în general, scăzută, nu există obiective generale sau specifice centrate pe acest aspect. O situație similară este și în capitolul 7, "Piața muncii", capitol în cadrul căruia nu sunt atinse aspecte legate de accesul grupurilor vulnerabile pe piața muncii. Problematika egalității de șanse, a discriminărilor și a grupurilor cu risc de excluziune socială este atinsă în capitolul 9, "Familia, protecția copilului și egalitatea de șanse". Obiectivele generale asumate în cadrul acestui capitol sunt: asigurarea condițiilor instituționale și financiare pentru susținerea familiilor tinere; scăderea abandonului și combaterea violenței; creșterea calității vieții copilului în mediile defavorizate și respectarea standardelor minime de calitate în serviciile destinate protecției

copilului aflat în dificultate; asigurarea echilibrului socioeconomic al familiilor din mediul urban și rural, al persoanelor vârstnice, al persoanelor cu dizabilități și al familiilor aparținătoare; revizuirea concepției în asistența socială. Obiectivele specifice cu referire la grupurile vulnerabile supuse marginalizării și excluziunii sociale sunt cele referitoare la:

- **protecția familiei**, prin dezvoltarea rețelei serviciilor de suport pentru integrarea familiilor roma în societate, înființarea de noi adăposturi pentru victimele violenței în familie și a centrelor de asistență pentru agresori și îmbunătățirea criteriilor și formelor de acordare a venitului minim garantat;
- **protecția copilului**, prin acordarea de gratuități în vederea creșterii accesului la educația primară a copiilor din familiile sărace, mai ales a celor din mediul rural și din familiile roma;
- **egalitatea de șanse**, prin diminuarea discriminărilor etnice, creșterea capacității instituționale pentru implementarea politicilor de gen, crearea sistemului național de sprijinire și promovare a politicilor privind egalitatea de șanse pe piața muncii, politici finanțate din fondurile structurale, precum și prin dezvoltarea sistemului de consiliere juridică gratuită, creșterea eficienței structurilor instituționale și a personalului care lucrează cu populația roma.

Practic, în cadrul acestui capitol al Programului de guvernare, sunt inserate obiective specifice legate de grupurile vulnerabile ale femeilor victime ale violenței, persoanelor cu dizabilități, populației roma, copiilor care beneficiază de sistemul de protecție, fiind ignorate alte tipuri de grupuri vulnerabile (persoane aflate în sistemul penitenciar sau în sistemul de probațiune, consumatori de droguri, copii fără adăpost, victime ale traficului de persoane etc.).

Capitolul 25, "Politici în domeniul relațiilor interetnice", este fundamentat pe principiul egalității depline de drepturi și șanse egale de afirmare a propriei identități a fiecărui cetățean, prin combaterea discriminării și promovarea toleranței.

Memorandumul comun de incluziune socială 2005 (JIM) este unul dintre documentele definitorii pentru lupta împotriva excluziunii sociale și promovarea incluziunii sociale. **JIM** (documentul comun în domeniul incluziunii sociale – **Joint Inclusion Memorandum**) a fost elaborat de către Guvernul României împreună cu Comisia Europeană, în scopul promovării incluziunii sociale și al combaterii sărăciei în Europa până în anul 2010, în perspectiva îndeplinirii obiectivelor de la Lisabona.

JIM a pregătit deplina participare a României, după aderare, la metoda deschisă de coordonare în domeniul incluziunii sociale. Categoriile sociale vulnerabile definite în Joint Inclusion Memorandum sunt: copilul în situație de risc ridicat, tinerii de peste 18 ani care nu mai sunt cuprinși în sistemul de ocrotire a copiilor, persoanele cu handicap, persoanele aparținând populației de etnie roma aflate în situații de risc ridicat. În ceea ce privește politicile de ocupare destinate grupurilor vulnerabile, provocările-cheie enunțate în JIM, grupate conform priorităților politice, au fost stabilite după efectuarea unei analize a politicilor pieței muncii din România, urmată de elaborarea Documentului comun de evaluare a priorităților politicilor de ocupare din 2002 și a unui raport de progres realizat doi ani mai târziu, în 2004.

PNAO 2004–2005, Strategia pentru ocupare deplină a forței de muncă și locuri de muncă mai bune pentru toți cetățenii, a fost elaborat în conformitate cu Decizia

Consiliului Europei 2003/578/EC cu privire la noile Linii directoare pentru politicile de ocupare, fiind adoptat de Guvernul României în aprilie 2004.

Planul regional de acțiune pentru ocuparea forței de muncă și incluziune socială (PRAO) este un instrument de realizare a strategiei de dezvoltare a pieței muncii, având ca fundament realitățile și nevoile regionale, asigurând complementaritatea Planului regional de dezvoltare, prin corelarea cu dezvoltarea economică și socială din cele 8 regiuni de dezvoltare ale României.

Planul național de dezvoltare 2007-2013 (PND) stabilește axe și obiective strategice de dezvoltare; el nu substituie o strategie națională de dezvoltare economică, ci reprezintă o componentă esențială a acesteia.

În accepțiunea politicii de coeziune, PND reprezintă un instrument de prioritizare a investițiilor publice pentru dezvoltare. Rațiunea elaborării PND este aceea de a stabili direcțiile de alocare a fondurilor publice pentru investiții cu impact semnificativ asupra dezvoltării economice și sociale, din surse interne (buget de stat, bugete locale etc.) sau externe (fondurile structurale și de coeziune, fonduri UE pentru dezvoltare rurală și pescuit, credite externe etc.), în scopul diminuării decalajelor de dezvoltare față de Uniunea Europeană și a disparităților interne (ex., urban-rural, regiunea X față de media națională etc.). De altfel, PND nu conține aspecte de reglementare legislativă, construcție instituțională sau reformă structurală, acestea fiind de competența altor documente programatice, cum ar fi Programul economic de preaderare sau Programul național de reformă. În fundamentarea măsurilor pentru categoriile vulnerabile, cuprinse în domeniile prioritare din PND, au fost luate în considerare strategiile naționale adoptate de Guvernul României pentru fiecare categorie, respectiv:

- *HG nr. 669/2006 privind aprobarea Strategiei naționale de incluziune socială a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului;*
- *HG nr. 1.175/2005 privind aprobarea Strategiei naționale privind protecția, integrarea și incluziunea socială a persoanelor cu handicap din România în perioada 2006-2013;*
- *HG nr. 430/2001 privind aprobarea Strategiei Guvernului de îmbunătățire a situației romilor (modificată și completată prin HG nr. 522/2006).*

În contextul reformei politicii de coeziune a Uniunii Europene pentru perioada 2007-2013 și al modificării subsecvente reglementărilor privind managementul fondurilor structurale și de coeziune, PND reprezintă documentul pe baza căruia este elaborat Cadrul strategic de referință 2007-2013, reprezentând strategia convenită cu Comisia Europeană pentru utilizarea instrumentelor structurale.

Strategia de dezvoltare a resurselor umane, creșterea gradului de ocupare și combaterea excluderii sociale referitoare la romi și persoanele cu handicap este fundamentată pe doi piloni principali: creșterea adaptabilității forței de muncă la cerințele pieței și combaterea activă a excluderii sociale.

Cadrul strategic național de referință (CNSR) 2007-2013. Acest document strategic de planificare pe termen mediu a fondurilor structurale și de coeziune a fost fundamentat pe principiile Planului național de dezvoltare 2007-2013, aprobat de Guvernul României în decembrie 2005.

*Este însă de menționat că, deși CSNR preia și sintetizează elementele principale incluse în analiza și strategia PND, acestea sunt reorganizate în funcție de cele trei priorități și cele 11 direcții de acțiune (Guidelines) din Orientările strategice comunitare, reflectând astfel încadrarea CSNR în principiile europene ale politicii de coeziune. Documentul evidențiază capacitatea limitată a sistemului de educație și formare profesională continuă de a răspunde nevoilor unei economii moderne, bazate pe cunoaștere, atenția redusă acordată educației, insuficiența corelare între educație, formarea profesională inițială și formarea profesională continuă. Se accentuează faptul că **inegalitatea de șanse duce la excluderea socială a categoriilor vulnerabile, cum ar fi femeile, persoanele cu dizabilități și etnia romă.***

Programul aferent Fondului Social European este POSDRU – Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane, având autoritatea de management la Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse, iar organismele intermediare fiind Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, Centrul Național de Dezvoltare a Învățământului Profesional și Tehnic și 8 organisme intermediare regionale coordonate de MMFES. Obiectivul general al Programului operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane este dezvoltarea capitalului uman și creșterea competitivității pe piața muncii, prin asigurarea egalității de șanse pentru învățarea pe tot parcursul vieții, dezvoltarea unei piețe a muncii moderne, flexibile și incluzive, care să conducă, până în 2013, la o ocupare durabilă a 900.000 de persoane.

În ultimii ani, Guvernul României a promovat o serie de documente strategice având drept scop combaterea sărăciei și excluderii sociale, printre care și o serie de **strategii și planuri de acțiune sectoriale** adresate grupurilor vulnerabile, precum și instrumente de coordonare instituțională adaptate la nevoile individuale ale persoanelor, dintre care menționăm:

- *Strategia națională de dezvoltare a sistemului de asistență socială pentru persoanele vârstnice în perioada 2005-2008 (promovată prin HG nr. 541/2005);*
- *Strategia națională pentru protecția, integrarea și incluziunea socială a persoanelor cu handicap în perioada 2006-2013 (promovată prin HG nr. 1175/2005), „Șanse egale pentru persoanele cu handicap - către o societate fără discriminări”;*
- *Planul de acțiune pentru incluziune socială 2010-2012;*
- *Strategia națională de incluziune socială a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului (promovată prin Hotărârea de Guvern nr. 669/24.05.2006);*
- *Strategia națională de dezvoltare a serviciilor sociale pe perioada 2006-2013 (promovată prin HG nr. 1826/2005);*
- *Strategia națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2010-2012 (promovată prin HG nr. 237/2010);*
- *Strategia națională pentru supravegherea, controlul și prevenirea cazurilor de infecție cu HIV/SIDA;*
- *Strategia națională antidrog în perioada 2005-2012 (aprobată prin HG nr. 73/2005);*
- *Strategia națională împotriva traficului de persoane pentru perioada 2006-2010;*
- *Strategia națională în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului 2006-2013;*
- *Strategia națională în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului violenței în familie (promovată prin HG nr. 686/2005);*
- *Strategia națională pentru îmbunătățirea situației romilor (promovată prin HG nr. 522/2006 de completare și modificare a HG nr. 430/2001).*

O parte dintre aceste documente de politici publice în domeniu și în domenii conexe vor fi detaliate în subcapitolele destinate analizei cadrului legislativ și instituțional orientat către grupurile vulnerabile supuse marginalizării și excluziunii sociale – tinerii peste 18 ani care părăsesc sistemul instituțional de protecție, consumatorii de droguri, femeile victime ale violenței, populația roma și persoanele din sistemul penitenciar sau care au părăsit acest sistem.

2.2.2. Cadrul legislativ în domeniul incluziunii sociale

Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea pentru realizarea strategiilor și politicilor elaborate în vederea protecției persoanelor expuse riscului de șomaj are ca obiectiv asigurarea unui nivel ridicat de ocupare și adaptare a forței de muncă la cerințele pieței muncii. Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă modificată și completată de Legea nr. 107/2004 reprezintă instrumentul legislativ principal de implementare a politicilor publice referitoare la piața muncii.

Legea nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale definește marginalizarea socială, așa cum menționam anterior, ca fiind “poziția socială periferică, de izolare a indivizilor sau grupurilor cu acces limitat la resursele economice, politice, educaționale și comunicaționale ale colectivității, ea manifestându-se prin absența unui minim de condiții sociale de viață”. Prin Normele metodologice de aplicare a **Legii nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale**, aprobate prin **HG nr. 1.149/2002**, se creează importante instrumente de sprijin pentru tinerii care părăsesc centrele de plasament și care reprezintă un grup-țintă prioritar, dar și pentru alte grupuri defavorizate.

Potrivit prevederilor **Legii nr. 61/1993 privind alocația de stat pentru copii**¹, republicată, beneficiază de **alocație de stat** și tinerii cu vârsta de peste 18 ani, până la terminarea cursurilor învățământului liceal și/sau profesional.

Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare², permite ca tinerii singuri sau din familii sărace să poată beneficia de ajutoare sociale, chiar din prima perioadă, după părăsirea centrelor de plasament. Legea garantează un venit minim corespunzător unui trai decent.

Legea nr. 208/1997 privind cantinele de ajutor social³ reglementează accesul la acest tip de serviciu social al persoanelor cu venituri mici din grupurile vulnerabile de populație.

¹ Legea nr. 61/1993 privind alocația de stat pentru copii, republicată în 2009, în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 300 din 7 mai 2009.

² Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 401 din 20 iulie 2001.

³ Legea nr. 208/1997 privind cantinele de ajutor social, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 363 din 17 decembrie 1997.

Legea nr. 34/1998 privind acordarea unor subvenții asociațiilor și fundațiilor române cu personalitate juridică care înființează și administrează unități de asistență socială¹ stimulează funcționarea serviciilor comunitare realizate în parteneriat între ONG-uri și consiliile locale, parteneriat prin intermediul căruia se asigură acordarea de asistență socială, medicală, medicosocială și juridică familiilor cu mulți copii și altor categorii de persoane defavorizate/vulnerabile.

Legea nr. 47/2006 privind sistemul național de asistență socială reglementează funcționarea compartimentelor de asistență socială create la nivelul consiliilor județene și locale, compartimente care au ca responsabilitate asigurarea cadrului pentru aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției sociale a grupurilor vulnerabile supuse riscului de excluziune socială - copii și familii în dificultate, persoane singure, persoane vârstnice, persoane cu dizabilități și oricare altă categorie de persoane aflată în situații de risc social.

2.2.3. Instituții fundamentale în implementarea politicilor de incluziune socială din România

Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale are rolul de coordonator al politicilor de incluziune socială, prin specificarea atribuțiilor și responsabilităților în acest domeniu în **Hotărârea de Guvern nr. 11/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale²**, cu modificările și completările ulterioare.

Prin HG nr. 412/2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, cu modificările și completările ulterioare, Direcția strategii, programe de incluziune socială are ca principale atribuții monitorizarea și coordonarea implementării priorităților în domeniul incluziunii sociale, precum și colectarea datelor cantitative și calitative în domeniu, date furnizate sub forma unor rapoarte anuale și trimestriale.

Prin adoptarea **Ordinului Ministrului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei nr. 436/2006 este creat mecanismul de monitorizare** a priorităților identificate în domeniu. Prin acest act terțiar este stabilită metoda de lucru în promovarea și implementarea politicilor de incluziune socială și sunt aprobați indicatorii sectoriali de monitorizare propuși a fi utilizați în rapoartele de progres în domeniul de referință. În plus, prin **Ordinul Ministrului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei nr. 254/30.03.2006** privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a direcțiilor teritoriale de muncă, solidaritate socială și familie sunt constituite, **la nivelul fiecărei direcții, compartimente de incluziune socială.**

¹ Legea nr. 34/1998 privind acordarea unor subvenții asociațiilor și fundațiilor române cu personalitate juridică, care înființează și administrează unități de asistență socială, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 29 din 27 ianuarie 1998.

² Hotărârea de Guvern nr. 11/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 41 din 23 ianuarie 2009.

Prin HG nr. 1217/2006 privind crearea mecanismului național pentru promovarea incluziunii sociale în România¹, este prevăzută înființarea Comisiei Naționale privind Incluziunea Socială, cu atribuții în stabilirea priorităților naționale în domeniu și în monitorizarea implementării acestor priorități. Prima întâlnire tehnică a Comisiei Naționale pentru Incluziune Socială a avut loc la data de 12 martie 2007.

*La nivelul fiecărei instituții publice centrale responsabile în domeniu este creată o **Unitate de Incluziune Socială**, cu rol fundamental în colectarea și analiza indicatorilor sociali sectoriali. La nivelul instituțiilor prefectului vor fi înființate **Comisii Județene de Incluziune Socială**, cu responsabilitatea evaluării periodice a gradului de implementare a măsurilor locale în domeniu.*

*În perioada 2009-2010, **eficiența Comisiei Naționale privind Incluziunea Socială a fost diminuată** din cauza repetatelor reorganizări ale unor ministere, autorități și agenții care sunt în componența comisiei.*

***Metoda de lucru de coordonare deschisă**, ca metodă de lucru utilizată în elaborarea politicilor sociale referitoare la incluziunea socială, a fost propusă de Uniunea Europeană prin Tratatul de la Nisa (2000). Metoda a fost preluată de România, începând cu PNAinc (2002), elaborat de CASPIS și partenerii sociali (instituții de specialitate și ONG-uri), JIM, elaborat de MMSS și partenerii sociali, și PND (2007-2015), elaborat de MMSSF și partenerii sociali. Prin metoda coordonării deschise se urmărește realizarea informării reciproce a țărilor membre și candidate la aderare în problemele cu care se confruntă și mai ales cu privire la soluțiile de rezolvare a lor, într-o situație sau alta, în vederea învățării din ceea ce se determină, prin analiză și evaluare de politici sociale, a fi practică bună.*

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), împreună cu cele 41 de agenții județene, cu Agenția Municipiului București și cu cele 88 de agenții locale și 156 de puncte de lucru, prin serviciile sale, se adresează șomerilor și agenților economici, principalul său obiectiv fiind creșterea gradului de ocupare a forței de muncă și, implicit, scăderea ratei șomajului.

Obiectivele operaționale ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă sunt:

- *instituționalizarea dialogului social în domeniul ocupării și formării profesionale;*
- *aplicarea strategiilor în domeniul ocupării și formării profesionale;*
- *aplicarea măsurilor de protecție socială a persoanelor neîncadrate în muncă.*

Pentru realizarea obiectivelor sale, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă are următoarele atribuții principale:

- *organizează, prestează și finanțează, în condițiile legii, servicii de formare profesională pentru persoanele neîncadrate în muncă;*
- *orientează persoanele neîncadrate în muncă și mediază între acestea și angajatorii din țară, în vederea realizării echilibrului dintre cerere și ofertă pe piața internă a forței de muncă;*

¹ HG nr. 1217/2006 privind crearea mecanismului național pentru promovarea incluziunii sociale în România, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 808 din 26 septembrie 2006.

- face propuneri privind elaborarea proiectului de buget al asigurărilor pentru șomaj;
- administrează bugetul asigurărilor pentru șomaj și prezintă Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei rapoarte trimestriale și anuale privind execuția bugetară;
- propune Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei proiecte de acte normative în domeniul ocupării și formării profesionale și al protecției sociale a persoanelor neîncadrate în muncă;
- organizează serviciile de stabilire, plată și evidență a ajutoarelor, alocațiilor și indemnizațiilor finanțate din bugetul asigurărilor pentru șomaj;
- implementează programe finanțate din Fondul Social European;
- elaborează, în baza indicatorilor sociali de performanță stabiliți de Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, programele anuale de activitate, pe care le supune spre aprobare Ministrului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei.

Prin Legea nr. 90/2008 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 116/2007 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Prestații Sociale¹, se creează cadrul normativ pentru funcționarea acestui organism al administrației publice centrale cu personalitate juridică, în subordinea Ministerului Muncii, Familiei și Egalității de Șanse. Agenția are ca scop administrarea și gestionarea tuturor prestațiilor sociale acordate de la bugetul de stat, așa cum sunt ele definite în articolul 17 al Legii nr. 47/2006 privind sistemul național de asistență socială, sub forma unui sistem unitar și integrat de plată.

Agenția Națională pentru Prestații Sociale și politicile sociale aferente domeniului sunt rezultatul implementării proiectului PHARE 2004/016-772.04.02.02 "Întărirea capacității Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei în domeniul asistenței sociale – AT pentru înființarea Observatorului Social și a Agenției Naționale pentru Prestații Sociale" și a proiectului PHARE 2005/017-553.04.02.02 "Întărirea capacității Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei în domeniul asistenței sociale – AT pentru continuarea înființării Agenției Naționale pentru Prestații Sociale".

Prin aplicarea sistemului legislativ referitor la prestațiile sociale, se urmărește adoptarea unui set coerent și unitar de măsuri pentru dezvoltarea acestui sistem care să nu creeze dependență de sistem și prin care să fie încurajată reîntoarcerea în activitatea profesională și socială a tuturor categoriilor de populație vulnerabile, cărora le sunt destinate prestațiile sociale.

Din punctul nostru de vedere, furnizarea de suport neexclusiv financiar categoriilor vulnerabile care au dificultăți în integrarea lor pe piața muncii, prin oferirea de servicii adecvate și accesibile, constituie un pas important pentru promovarea incluziunii și coeziunii sociale. În plus, în concordanță cu dinamica proceselor economice și demografice, România ar trebui să adopte rapid măsurile necesare pentru asigurarea sustenabilității financiare a dezvoltării sistemului de servicii sociale, inclusiv a celor de prestații sociale, astfel încât să fie evitată creșterea incidenței cazurilor de sărăcie extremă și vulnerabilitate socială a unor noi categorii de populație.

¹ Legea nr. 90/2008 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 116/2007 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Prestații Sociale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 291 din 15 aprilie 2008.

Prin **Legea-cadru nr. 705/2001 (anterioară Legii nr. 47/2006) privind sistemul național de asistență socială¹** și prin legislația secundară ulterioară, s-au pus bazele unui sistem complex de servicii de asistență socială. Dificultățile constituirii sistemului național de asistență socială au apărut și ca urmare a fragmentării responsabilităților guvernamentale în domeniu. Această fragmentare a responsabilităților guvernamentale a fost corectată începând cu reorganizarea guvernamentală din 2003, reorganizare prin care majoritatea responsabilităților în sectorul social au fost concentrate în cadrul MMSSE, deschizând posibilitatea unei abordări politice și strategice coerente.

*Organizarea tradițională pe verticală a administrației trece prin schimbări profunde și integrarea diferitelor servicii publice și descentralizarea au loc la diferite niveluri de guvernare. **Direcția de Protecție a Copilului** și serviciile publice de asistență socială au devenit un departament unic la nivel județean, care se numește **Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului**.*

*În conformitate cu respectivele acte normative, **serviciile publice de asistență socială** sunt organizate la nivel județean și local și sunt responsabile pentru implementarea politicilor de asistență socială în domeniul familiei, protecției copilului, a persoanelor singure, a vârstnicilor, a persoanelor cu dizabilități și a oricărei alte categorii de persoane care necesită asistență.*

Serviciile publice de asistență socială sunt responsabile de:

- dezvoltarea și administrarea serviciilor sociale în conformitate cu nevoile locale;
- organizarea și susținerea financiară a serviciilor de asistență socială;
- promovarea parteneriatului cu ONG-urile, instituțiile religioase recunoscute în România și alți reprezentanți ai societății civile.

Un aspect-cheie al reformei sistemului l-a reprezentat plasarea serviciilor de asistență socială în responsabilitatea autorităților locale, nivelul guvernamental axându-se pe politici și strategii și pe metode de monitorizare, evaluare și funcții de control.

Reforma în domeniul serviciilor sociale demonstrează, într-o oarecare măsură, că administrarea și transmiterea responsabilităților pentru serviciile sociale către nivelurile inferioare de guvernare conduce la capacități foarte limitate de implementare, în principal din cauza lipsei mijloacelor financiare și a resurselor umane.

Ca o consecință, serviciile sociale furnizate au un caracter majoritar fragmentat.

Conform **Legii nr. 47/2006 privind sistemul național de asistență socială**, se înființează **Observatorul Social**, ca nouă structură necesară pentru a putea analiza situația sărăciei și a excluziunii sociale în România.

¹ Legea nr. 705/2001 privind sistemul național de asistență socială, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 814 din 18 decembrie 2001.

Misiunea principală a Observatorului Social este furnizarea de informații privind situația de sărăcie și excluziune socială existentă în România. Observatorul devine un barometru al necesităților sociale, o bază pentru dezvoltarea planificării strategice în domeniul protecției sociale și al incluziunii sociale.

Observatorul Social are ca atribuție-cheie monitorizarea politicilor sociale, gestionarea unei baze de date integrate cu indicatorii de incluziune socială și furnizarea de informații competente către decidenți și către populație; el trebuia să fie creat cu câțiva ani în urmă, ca urmare a angajamentelor internaționale ale României. Observatorul prezintă rapoarte periodice privind situația existentă și evoluția sărăciei și excluziunii sociale, face propuneri și recomandări referitoare la modul în care se poate îmbunătăți situația grupurilor vulnerabile. Observatorul sprijină Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse și guvernul în elaborarea și, ulterior, în monitorizarea Planului național de acțiune privind incluziunea socială; totodată, va putea contribui la clarificarea și detalierea rolului și activității care îi revin Comisiei Naționale privind Incluziunea Socială în ceea ce privește monitorizarea și implementarea Planului național de acțiune privind incluziunea socială.

Înființarea Observatorului Social ar fi putut prelua permanent funcția de monitorizare și evaluare a politicilor sociale, ceea ce, în planul practicii, nu s-a întâmplat.

Conform Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului¹, serviciul public specializat pentru protecția copilului, existent în subordinea consiliilor județene și a consiliilor locale ale sectoarelor municipiului București, precum și serviciul public de asistență socială de la nivelul județelor și sectoarelor municipiului București se reorganizează ca Direcție Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului.

Diracția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC) realizează, la nivel județean, respectiv la nivelul local al sectoarelor municipiului București, măsurile de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricăror persoane aflate în nevoie. În activitatea de furnizare a serviciilor și prestațiilor de asistență socială, DGASPC-urilor li se alătură serviciile publice de asistență socială (SPAS) de la nivel local, precum și asistenții sociali de la nivel local (la nivel comunal).

*În vederea prevenirii separării copilului de familia sa și a dezvoltării de servicii care să permită aplicarea eficientă a prevederilor legislative privitoare la protecția copilului și familiei, au fost aprobate, începând cu anul 2005, un număr de **șase programe de interes național**. Prin punerea în aplicare a acestor programe s-a avut în vedere reducerea numărului de copii/tineri din sistemul de protecție concomitent cu creșterea numărului de tineri integrați profesional, recuperarea timpurie a copiilor cu dizabilități/handicap și pregătirea integrării sociale a acestora, prevenirea migrației copiilor și asigurarea serviciilor de protecție specială a copiilor repatriați, dezvoltarea și diversificarea modalităților de intervenție în vederea prevenirii și combaterii exploatării prin muncă a copiilor, prevenirea*

¹ Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 557 din 23 iunie 2004.

spitalizării prelungite și nejustificate a nou-născuților părăsiți de familie în unitățile sanitare și asigurarea îngrijirii acestora într-un mediu familial, respectiv familia asistentului maternal profesionist, și nu într-o instituție, crearea și dezvoltarea de servicii sociale comunitare pentru copil și familie.

*Una dintre cele mai importante achiziții în ceea ce privește dezvoltarea serviciilor sociale, în perioada 2004-2006, a fost apariția **standardelor minime de calitate**, care urmăresc o creștere a calității serviciilor oferite și a gradului de satisfacție a beneficiarilor, în conformitate cu obiectivele reformei din domeniul protecției copilului și familiei.*

Ordonanța Guvernului nr. 68/2003 privind serviciile sociale, aprobată prin Legea nr. 515/2004 completată de Ordonanța de Guvern nr. 86/2004, crește rolul activ al serviciilor sociale în combaterea sărăciei și a excluziunii sociale. Pentru îndeplinirea acestui scop, serviciile sociale au rolul de a fi în permanent contact cu victimele sărăciei și excluziunii sociale.

A fost creat un cadru legal al cooperării între furnizorii de servicii sociale din sectorul public și cel privat, deschizându-se astfel una dintre perspectivele importante de dezvoltare a asistenței sociale.

În perioada 1997-2004, dar mai ales în anii 2005-2008, s-a dezvoltat rapid o rețea de ONG-uri cu obiective în domeniul asistenței sociale și al protecției grupurilor vulnerabile. Unele dintre acestea s-au dezvoltat, inclusiv cu susținere din partea statului, prin introducerea în 1997 a programului de subvenționare a asociațiilor și a fundațiilor, obținând un grad înalt de competență important de valorificat în dezvoltarea ulterioară a sectorului; altele nu au supraviețuit din cauza lipsei de resurse.

Încă din 1990 s-a dezvoltat un sistem de formare universitară a specialiștilor în asistență socială, ajungându-se la ora actuală la aproximativ 15 mii de specialiști. Un număr deocamdată redus de specialiști astfel formați au fost atrași în sistemul administrației publice.

*În România, reconstrucția sistemului de servicii de asistență socială s-a caracterizat prin numeroase confuzii și întâzieri. Prima parte a tranziției s-a caracterizat printr-un decalaj între componenta de suport financiar, cu un grad ridicat de eficacitate, și componenta de servicii sociale, sever subdezvoltată. Mult timp, dezvoltarea serviciilor de asistență socială a fost mai degrabă haotică, nefundamentată pe studii și cercetări sociologice de fenomen, centrată pe unele probleme sociale critice (copii abandonați, persoane cu handicap grav) și, în mod special, pe instituțiile de asistență socială, ignorându-se aproape complet asistența socială în familie și în comunitate. De asemenea, activitățile de prevenire au fost slab dezvoltate, din cauza insuficienței sistemului instituțional și tehnic. Zone sociale mari au fost lipsite de acoperire sau sunt încă insuficient acoperite: asistența socială pentru vârstnici și pentru persoanele cu handicap, **pentru victimele violenței, victime ale traficului de ființe umane, pentru persoanele dependente de alcool și de droguri.***

Serviciile de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor funcționează potrivit prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 129/2002 cu modificări ulterioare.

Astfel, în conținutul acestor acte normative, este pus accentul pe cazul în care instanța a aplicat minorului măsura educativă a libertății supravegheate, dacă instanța a impus obligația prestării unei activități neremunerate într-o instituție de interes public, situație în care serviciul are

obligația de a identifica o astfel de instituție, cu care va încheia un protocol de colaborare, stabilind condițiile în care minorul va executa măsura, precum și relațiile între cei doi parteneri.

În cazul aplicării acestei măsuri, serviciul menține legătura permanentă cu familia minorului, în vederea implicării active și participative a acesteia în procesul de reintegrare socială a minorului.

Asistența și consilierea individuală/de grup (la cerere) este un serviciu specializat care se acordă persoanelor aflate în supraveghere, persoanelor condamnate la o pedeapsă privativă de libertate, pe durata executării pedepsei, cu acordul acestora, precum și celor liberați condiționat.

2.3. Mecanisme de finanțare a politicilor de incluziune socială

2.3.1. Sistemul național de protecție socială – mecanisme și forme individuale de sprijin contributiv și noncontributiv

Rolul sistemului de protecție socială constă, în primul rând, în prevenirea sărăciei, prin asigurarea unor venituri de înlocuire (pensii, indemnizații de șomaj și indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă) și prin susținerea veniturilor familiilor cu copii, ale persoanelor cu handicap și ale altor persoane aparținând grupurilor vulnerabile și asigurarea măsurilor de suport pentru populația aflată sub pragul de sărăcie, la un nivel suficient de înalt, în condițiile date de disponibilitatea resurselor.

Sistemul de protecție socială nu este și nu trebuie considerat ca fiind singurul sau cel mai important instrument de combatere a sărăciei. Politicile de susținere și stimulare a ocupării, de garantare a unui nivel minim al salariilor, pe termen mai lung, ținesc spre creșterea gradului de instruire și formare profesională, măsuri mai eficiente pentru protecția persoanelor apte de muncă.

Redus ca dimensiune, sistemul românesc de protecție socială este dezvoltat din punctul de vedere al tipurilor de programe și al categoriilor de riscuri cărora li se adresează. Pentru categoria lucrătorilor, riscurile pierderii locului de muncă, al îmbolnăvirilor și al pierderii capacității de muncă sunt asigurate prin intermediul **beneficiilor contributorii**, sub forma **asigurărilor sociale**. Categoriile sociale considerate vulnerabile sunt acoperite prin intermediul **beneficiilor noncontributorii**, în speță, de asistență socială. În fine, sistemul românesc de protecție socială cuprinde o serie de **beneficii/servicii noncontributorii universale**, de tipul **alocației pentru copii sau al serviciilor de educație**.

Asigurările sociale constituie partea componentă a sistemului de securitate socială care are ca obiectiv principal compensarea, prin beneficii în bani sau în servicii, a imposibilității obținerii veniturilor salariale pentru o perioadă de timp (limitată sau nelimitată). Beneficiile de asigurări sociale (pensii, ajutor de șomaj, asigurările de accident de muncă, servicii de sănătate – în cele mai multe cazuri) sunt **contributorii**, fiind acordate doar pe baza unei contribuții anterioare a beneficiarului la un fond. Ca urmare, sistemul de asigurări sociale se bazează pe colectarea resurselor (fondurilor) de la cei asigurați în sistemul contributiv și pe distribuirea beneficiilor/primelor de asigurare către cei confrunțați cu situația de risc. Cuantumul beneficiilor de asigurări

sociale este determinat, în general, de mărimea și durata contribuției, dar și de alte elemente legate de echitatea socială (solidaritate intra și intergenerațională). Asistența socială presupune acordarea unor drepturi sub formă de bani, bunuri sau servicii indivizilor sau familiilor care nu-și pot acoperi nevoile de bază cu propriile mijloace/eforturi. Pentru ca aceștia să demonstreze că nu dețin resursele necesare sau că au anumite nevoi speciale, trebuie să le fie testate/evaluate, de către persoane sau comisii specializate, mijloacele de subzistență (veniturile, proprietățile) sau nevoile (faptul că au un handicap, o boală, că sunt victime ale violenței etc.). Beneficiile universaliste sunt acordate tuturor cetățenilor sau celor aflați într-o situație sau într-o anumită categorie, acordarea lor nefiind condiționată de testarea mijloacelor de trai. Astfel de drepturi, precum subvenționarea educației gratuite, alocația pentru copii, serviciile medicale de urgență, se acordă în baza statutului de cetățean, indiferent de contribuție sau nivelul veniturilor. În cazul unor resurse limitate, beneficiile universaliste pot fi acordate pe bază de merit, respectiv dreptul de a le obține este al tuturor cetățenilor, dar cei care le obțin sunt selectați dintre cei mai merituoși, cum ar fi în cazul locurilor subvenționate de stat la liceu, la facultate, al burselor de merit acordate elevilor sau studenților.

În general, programele care presupun un număr relativ crescut de beneficiari, dar niveluri reduse ale cheltuielilor totale sunt cele de asistență socială, valoarea totală a acestora reprezentând, de exemplu, aproximativ 0,7% din PIB, în anul 2006.

Venitul minim garantat reprezintă principalul mecanism de susținere a indivizilor ce nu dețin veniturile necesare ieșirii din sărăcie, deci principalul mecanism de combatere a sărăciei.

Beneficiul, acordat prin testarea mijloacelor, se calculează ca diferență dintre pragul stabilit prin lege ce variază în funcție de numărul de membri din familie și venitul actual. La rândul lui, venitul actual se calculează ca sumă a veniturilor monetare, la care se adaugă valoarea estimată a animalelor și a bunurilor durabile. Pentru încurajarea ocupării, cuantumul crește cu 15% în situația în care cel puțin un membru al gospodăriei lucrează.

Nivelul lunar al venitului minim garantat, începând cu luna ianuarie 2009, conform HG nr. 1664/2008, este următorul:

- pentru o persoană – 109 RON;
- pentru două persoane – 196 RON;
- pentru trei persoane – 272 RON;
- pentru patru persoane – 339 RON;
- pentru cinci persoane – 442 RON.

*Acordarea transferului social este stabilită după o dublă testare. Prima testare a eligibilității familiilor se realizează pe baza **formularului de cerere** și a **declarației pe propria răspundere** privind componența familiei și a veniturilor acesteia. Cel de-al doilea mecanism îl reprezintă **ancheta socială** la domiciliul beneficiarului, pentru verificarea informațiilor din actele depuse. Ancheta socială este realizată fie de persoanele din departamentul de asistență socială din subordinea consiliului local, fie de alte persoane cu atribuții în domeniul asistenței sociale din cadrul primăriei.*

Pentru controlarea fenomenului de supraincluziune, programul presupune, de asemenea, respectarea unor cerințe de muncă în folosul comunității. Dacă, până în 2006, fiecare membru al familiei apt de muncă trebuia să presteze un număr maxim de 72 de ore de muncă în folosul comunității, din 2006, un singur reprezentant al familiei are această obligație. Personalul primăriei are responsabilități în monitorizarea respectării acestei obligații, tipul activităților fiind stabilit de primar. Numărul orelor se stabilește ținându-se cont de nivelul beneficiului primit și de numărul de ore ce ar trebui lucrate pentru a primi venitul respectiv, dacă persoana ar fi plătită la nivelul salariului minim pe economie. De asemenea, persoanelor apte de muncă le este solicitată dovada căutării unui loc de muncă. Inițial, această dovadă era reprezentată de o adeverință eliberată de AJOFM, conform căreia persoana respectivă se află în evidențele Agenției, fiind în căutarea unui loc de muncă. Din 2006, lista locurilor de muncă disponibile în județ este comunicată de AJOFM primăriilor, astfel încât acestea să aibă un mecanism de control al efortului beneficiarilor de depășire a situației de nevoie prin angajare. Este important de precizat că, începând cu anul 2006, plata ajutorului social se realizează din veniturile de la bugetul de stat repartizate de către consiliile județene la solicitarea primăriilor. Singurele cheltuieli plătite din bugetul local sunt cele administrative necesare verificării eligibilității familiilor.

Ajutorul de șomaj. Momentul care a marcat semnificativ orientarea politicilor privind asigurarea de șomaj este reprezentat de intrarea în vigoare a Legii nr. 76/2002.

Schimbările majore aduse de această lege au vizat în primul rând înlocuirea câștigurilor de referință (media ultimelor trei salarii este înlocuită cu salariul minim brut pe țară), modificarea perioadei de acordare a beneficiului (între 6 și 12 luni, în funcție de perioada de cotizare) și anularea alocației de sprijin. Mai concret spus, prin această lege, indemnizația de șomaj devine un beneficiu fix (75%, respectiv 50% pentru absolvenți, din salariul minim brut pe țară), independent de veniturile anterioare. Singurul criteriu care mai diferențiază categoriile de beneficiari este vechimea în muncă, reflectată în durata acordării beneficiului. Deși constituită pe baze contribuții (contribuții inegale la fondul asigurărilor de șomaj, în funcție de câștigurile salariale), valoarea indemnizației este similară cu un beneficiu noncontribuțiv, fiind egală și pentru șomerul care a muncit pentru salariul minim pe economie și pentru persoana cu venituri superioare acestui nivel. În acest fel, indemnizația își pierde din statutul de beneficiu înlocuitor al veniturilor ocupaționale și devine un beneficiu gândit doar ca o "plasă de siguranță" care să permită minima subzistență a șomerilor.

Beneficiul unic constând într-un procent din salariul minim brut a fost înlocuit în 2005 (Legea nr. 144/2005) cu un beneficiu care presupunea calcularea diferențiată, în funcție de vechimea în muncă. Mai exact, la baza de 75% din salariul minim brut (sau 50%) stipulată în legea din 2002, se adaugă un procent (3, 5, 7, 10%) aplicat mediei salariului lunar brut pe ultimele 12 luni. Deși modificarea este importantă cel puțin sub aspect simbolic, marcând o distanțare de beneficiul liberal de tip quantum unic, impactul de diferențiere a beneficiilor în funcție de veniturile anterioare nu este crescut, ca urmare a procentelor scăzute aplicate asupra mediei ultimelor 12 salarii.

Sistemul de prestații sociale este format și din următoarele elemente-cheie:

- **Alocația de stat pentru copii**, acordată nediscriminatoriu tuturor copiilor cu vârsta până la 18 ani, precum și tinerilor care au împlinit această vârstă și urmează cursurile învățământului liceal sau profesional, se acordă din fondurile bugetului de stat, în baza **Legii nr. 61/1993 republicată privind alocația de stat pentru copii**. Alocația este cuprinsă între 200 lei pentru copiii în vârstă de până la 2 ani, respectiv 3 ani, în cazul copiilor cu handicap, 42 lei pentru copiii care au împlinit vârsta de 2 ani și tinerii care au împlinit vârsta de 18, dar sunt incluși într-o formă de învățământ, și 84 lei pentru copiii cu handicap care au împlinit vârsta de 3 ani, inclusiv pentru copiii cu HIV/SIDA, până la împlinirea vârstei de 18 ani.
- **Alocația familială complementară**, acordată copiilor de până la 18 ani din familiile cu VMG de 470 lei net lunar pe membru de familie. Alocațiile sunt suportate din bugetul de stat și sunt cuprinse, conform **OUG nr. 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală**, între 50 lei (pentru familia cu 1 copil), 60 lei (pentru familia cu 2 copii), 65 lei (pentru familia cu 3 copii) și 70 lei (pentru familia cu 4 sau mai mulți copii).
- **Alocația de susținere pentru familia monoparentală**, acordată din bugetul de stat, în baza **OUG nr. 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală și HG nr. 1539/2003 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor OUG nr. 105/2003 privind alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală**, este acordată familiilor cu un venit net lunar pe membru de familie de până la 470 lei și variază între 70 lei (pentru familia cu un copil), 80 lei (pentru familia cu 2 copii), 85 lei (pentru familia cu 3 copii) și 90 lei (pentru familia cu 4 sau mai mulți copii).
- **Indemnizația pentru creșterea copilului**, acordată din bugetul de stat, în baza **OUG nr. 148/2005 privind susținerea familiei în vederea creșterii copilului, cu modificările și completările ulterioare**, opțional, unuia dintre părinții copilului (inclusiv părintelui adoptiv, tutorelui, persoanei care îl are în plasament) care, în anul anterior nașterii copilului, a realizat venituri impozabile, potrivit prevederilor Codului fiscal. Indemnizația se acordă până la împlinirea de către copil a vârstei de 2 ani, respectiv 3 ani, în cazul copiilor cu handicap, și are valoare de 600 lei sau, opțional, 85% din media veniturilor pe ultimele 12 luni.
- **Ajutorul pentru constituirea familiei**, acordat din bugetul local sau prin transfer de la bugetul de stat, în baza **Legii nr. 396/2006 privind acordarea unui sprijin financiar la constituirea familiei și Ordinului nr. 976_1537/2006 pentru aprobarea instrucțiunilor de aplicare a Legii nr. 396/2006**, familiilor aflate la prima căsătorie are un quantum de 200 euro.
- **Alocația de stat pentru nou-născuți**, acordată din fondurile bugetului de stat, în baza **Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat și modificată prin Legea nr. 115/2006 și HG nr. 1010/2006 de aprobare a normelor de aplicare a Legii nr. 416/2001**, mamei sau reprezentantului legal al copilului are un quantum de 230 lei.
- **Ajutorul financiar este acordat în baza OUG nr. 118/1999 cu privire la Fondul Național de Solidaritate, a Legii nr. 366/2001 de aprobare și modificare a OUG nr. 118/1999 și a HG nr. 743/2000 de aprobare a Normelor metodologice**, persoanelor sau familiilor aflate în extremă dificultate din cauza stării de sănătate sau altor cauze justificate, pe baza rezultatelor anchetei sociale.

- *Ajutorul pentru încălzirea locuinței este acordat, în baza OUG nr. 5/2003 cu modificările și completările ulterioare și HG nr. 1350/2006, modificată prin HG nr. 1197/2007 pentru aprobarea Normelor metodologice, familiilor și persoanelor singure cu venituri reduse, pe perioada sezonului rece.*
- *Indemnizația pentru plata însoțitorului adultului cu handicap vizual grav.*
- *Indemnizația lunară pentru adultul cu handicap.*
- *Bugetul personal complementar, acordat din bugetul local, prin transfer de la bugetul de stat, în baza Legii nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap cu modificările și completările ulterioare și HG nr. 268/2007 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 448/2006, adultului/copilului cu handicap, are un cuantum cuprins între 91 lei (pentru handicap grav), 68 lei (pentru handicap accentuat) și 33,5 lei (pentru handicap mediu).*
- *Indemnizația de hrană, acordată în baza Legii nr. 584/2002 privind măsurile de prevenire a răspândirii maladiei SIDA în România și de protecție a persoanelor infectate cu HIV sau bolnave de SIDA, are un cuantum cuprins între 5,7 lei/zi pentru copii și 7,7 lei/zi pentru adulți.*

Aceste alocații/indemnizații pot fi acordate **cumulativ** persoanelor/famiiliilor eligibile.

Fondurile structurale și de coeziune oferă finanțare pentru crearea de servicii sociale pentru persoanele aparținând grupurilor vulnerabile supuse excluziunii sociale, în contextul actualelor constrângeri financiare cu care se confrunta atât autoritățile locale, cât și furnizorii privați de servicii sociale.

Fiind, practic, principalele mecanisme de finanțare a proiectelor adresate grupurilor vulnerabile, vom detalia aspectele relevante legate de Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane și Programul operațional regional, urmând ca programele de interes național destinate fiecărui grup vulnerabil care face obiectul cercetării să fie detaliate în subcapitolele destinate acestora.

Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane, document pentru implementarea priorității sectoriale din Planul național de dezvoltare „Dezvoltarea resurselor umane, creșterea gradului de ocupare și combaterea excluziunii sociale”, este finanțat din **Fondul Social European**.

Măsurile pentru **sprijinirea incluziunii sociale pentru grupurile vulnerabile** sunt cuprinse în **pilonul resurse umane** și fac referire la: educația preșcolară, educația cetățenească activă, prevenirea eșecului și abandonului școlar, acordarea unei a doua șanse de școlarizare adulților, eliminarea discriminării de gen, sprijin pentru organizațiile societății civile, fiind puternic conectate cu problemele legate de angajarea forței de muncă, combaterea discriminării și a inegalităților pe piața muncii.

Programul operațional regional Axa prioritară 3, Domeniul major de intervenție: 3.2. Reabilitarea/modernizarea/ dezvoltarea și echiparea infrastructurii serviciilor sociale.

Conform condițiilor prevăzute în Ghidul solicitantului, obiectivul specific al acestui domeniu major de intervenție îl constituie *îmbunătățirea calității infrastructurii pentru serviciile sociale, prin sprijin acordat în mod echilibrat pe întreg teritoriul țării, pentru asigurarea unui acces egal al cetățenilor la astfel de servicii.*

În ceea ce privește tipurile de investiții eligibile în cadrul acestui domeniu major de intervenție, ghidul specifică în mod clar faptul că se are în vedere cofinanțarea unor proiecte văzând:

- **centrele sociale cu destinație multifuncțională** care pot acoperi o gamă variată de servicii, cu scopul de a ajuta persoanele în dificultate, începând cu acceptarea lor în centru până la rezolvarea unor probleme specifice cu care acestea, temporar, se confruntă, inclusiv prin organizarea unor ateliere de lucru pentru dezvoltarea deprinderilor de viață independente și a competențelor profesionale;
- **investiții în centrele rezidențiale care asigură servicii de cazare de lungă durată**, asigurându-se astfel un cadru adecvat de găzduire și îngrijire a persoanelor aflate în dificultate.

Deși ghidul face referire la o *Strategie națională de dezvoltare a serviciilor sociale*, care urmărește stabilirea liniilor directoare și a cadrului instituțional coerent, în scopul de a crea un sistem unitar și comprehensiv de servicii sociale, capabil să asigure *incluziunea socială a tuturor categoriilor vulnerabile*, precum și să contribuie la creșterea calității vieții persoanei, printre indicatorii stabiliți pentru evaluarea impactului absorbției acestor fonduri regăsim exclusiv indicatori referitori la *infrastructură* (număr de centre reabilitate/modernizate/extinse, creșterea numărului de persoane care beneficiază de infrastructura reabilitată/modernizată etc.) și nicio referire la modul cum acest program contribuie, chiar și colateral, la creșterea calității vieții beneficiarilor. În mod automat, acești indicatori sunt preluați ulterior în criteriile de evaluare a programului, unde nu există nicio referință cu privire la măsurarea modului concret în care viața beneficiarilor serviciilor sociale s-a îmbunătățit.

2.3.2. Proiecte în domeniul incluziunii sociale și economiei sociale în România

În afara proiectelor menționate anterior, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, prin Departamentul de Politici Familiale, Incluziune și Asistență Socială, a depus, în luna iulie 2007, o propunere de proiect numit „**SYNTHESIS - servicii sociale integrate pentru grupurile cele mai vulnerabile**”, care avea ca parteneri mai multe state - Italia, Spania, Franța, Slovenia, Belgia, Lituania, Grecia, Polonia și Finlanda. În data de 30 noiembrie 2007, Comisia Europeană a transmis notificarea prin care se menționează că proiectul propus a fost acceptat spre finanțare. Proiectul a fost implementat prin Direcția programe de incluziune socială.

Activitățile prevăzute în proiect au fost:

- *elaborarea de rapoarte tematice cu privire la diferite teme specifice domeniului incluziunii sociale;*
- *elaborarea unui ghid în care sunt prezentate exemple de bune practici în domeniul serviciilor sociale din toate statele partenere;*
- *elaborarea unei pagini de internet prin care să se prezinte proiectul, precum și să se asigure diseminarea rezultatelor proiectului;*
- *organizarea unui program de schimb de experiență (prin organizarea de conferințe și grupuri tematice) între partenerii implicați în proiect și alți actori relevanți în domeniul incluziunii sociale;*
- *elaborarea de materiale promoționale (broșuri, pliante etc.);*
- *redactarea de comunicate de presă și articole din domeniul incluziunii sociale ce vor fi difuzate la diferite mijloace de comunicare în masă (ziare, televiziuni, radiouri etc.);*
- *redactarea unui buletin informativ prin care se vor prezenta diferite evenimente și noutăți din domeniul incluziunii sociale.*

Bugetul proiectului a fost de 811.410,22 euro, din care 617.967,22 euro a reprezentat finanțarea acordată de Comisia Europeană. Diferența de 193.443 euro reprezintă cofinanțarea asigurată de partenerii la proiect, România asigurând 23.400 euro. Durata proiectului a fost de 24 de luni.

Proiectul “Incluziune socială prin pregătire profesională”, al cărui beneficiar a fost Asociația “Centrul regional de dezvoltare resurse umane și management social” Constanța, a fost implementat în perioada 01.12.2006-31.07.2007, prin proiectul RO 2004/016-784.01.04.01-20 “Incluziune socială prin pregătire profesională”, finanțat prin programul PHARE CBC 2004 Fondul comun al proiectelor mici pentru cooperare transfrontalieră România-Bulgaria.

Consiliul Județean Constanța, România, Asociația Nevăzătorilor din România, filiala interjudețeană Constanța-Tulcea, România, și Hobbys Club, Dobrich, Bulgaria, au avut statutul de parteneri în proiect.

Bugetul total al proiectului a fost 42.062,50 euro, din care 37.062,50 euro, contribuția Uniunii Europene și 5.000 euro, contribuția Consiliului Județean Constanța.

Perioada de implementare a fost de 8 luni.

Proiectul s-a adresat unui grup-țintă din aria geografică a județelor Constanța (România) și Dobrich (Bulgaria) și a promovat principiile bunei vecinătăți în aceste regiuni de graniță, dar și o mai bună integrare a persoanelor cu deficiențe de vedere în societatea civilă și pe piața muncii. Proiectul a facilitat cooperarea între regiunile de graniță și a venit în sprijinul conștientizării comunităților locale asupra problemelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități.

Scopul proiectului a fost recunoașterea persoanelor cu dizabilități ca membri cu drepturi egale, încurajarea și stimularea dezvoltării muncii și capacității creative a persoanelor cu deficiențe de vedere.

Grupul-țintă al acestui proiect a fost reprezentat de 16 membri ai Asociației Nevăzătorilor din România (ANVR – filiala interjudețeană Constanța-Tulcea), precum și un număr de 16 membri ai organizației neguvernamentale Hobbys Club din Dobrich, Bulgaria.

Beneficiari finali au fost cei **1400** de membri ai ANVR – filiala interjudețeană Constanța-Tulcea și cei **82** de membri ai organizației Hobbys Club Dobrich – Bulgaria, care au beneficiat de echipamentul necesar și suportul audio de curs necesar continuării cursului de pregătire pentru operare computere.

Activitățile implementate în cadrul proiectului au fost:

- achiziționarea echipamentului IT necesar desfășurării cursurilor de operare PC cu cititor de ecran;
- realizarea suportului de curs special, în varianta audio, în limba română și în limba bulgară;
- desfășurarea cursurilor de introducere în tehnologia informației;
- organizarea și desfășurarea schimburilor cultural-sportive;
- editarea broșurii “Privește mai atent în jurul tău”, în limba română și bulgară;
- diseminarea informațiilor legate de implementarea activităților, prin intermediul website-ului Consiliului Județean Constanța.

Cursurile de operare computer s-au desfășurat pe parcursul a 16 săptămâni, la sediul Asociației Nevăzătorilor din România – filiala interjudețeană Constanța-Tulcea, care a asigurat cu titlu gratuit spațiul necesar, pe toată perioada derulării acestora.

Participarea la cursul de operare computer a celor 32 de persoane cu deficiențe de vedere (16 din Constanța – România și 16 din Dobrich – Bulgaria) a contribuit la:

- ridicarea nivelului de pregătire profesională al persoanelor cu deficiențe de vedere;
- creșterea șanselor de angajare pe posturi care le erau inaccesibile;
- creșterea capacității de comunicare prin mijloace moderne și accesul la un volum mare de informații.

La sfârșitul cursului de instruire, cursanții au primit un certificat de absolvire care atestă dobândirea cunoștințelor de operare computer și totodată capacitatea acestora de a fi formatori pentru alte persoane cu deficiențe de vedere.

Asociația Femeilor Rome din România (AFRR) a lansat, în luna **martie 2010**, proiectul **“Incluziunea socială a femeilor rome”**, care își propune să crească gradul de incluziune socială a femeilor rome.

Cele mai importante activități incluse în proiect sunt:

- elaborarea unui document de politici publice în vederea incluziunii sociale la nivel național și european a femeilor rome, care își propune să devină un model de bune practici integrate privind incluziunea socială, egalitatea de gen și nediscriminarea, având ca model femeia romă;
- elaborarea unei cercetări multidimensionale și sectoriale asupra situației femeilor rome la nivel local și național, cu referințe la contextul european.

Totodată, se va înființa o comunitate de practică pentru elaborarea de politici și programe pentru femeile rome. O altă activitate ce va fi realizată este dezvoltarea, pentru prima oară în România, de structuri și mecanisme de promovare a incluziunii sociale a femeilor rome. Astfel de structuri vor fi: Rețeaua Națională a Femeilor Rome din România, Centrele Regionale pentru Femeile Rome și comunitatea de practică a expertelor în incluziunea socială a femeilor rome (acest mecanism reprezintă o premieră în societatea românească).

CAPITOLUL 3

COORDONATE ACTUALE ALE GRUPURILOR VULNERABILE ÎN ROMÂNIA

3.1. Cadrul legislativ

□ Populația romă

Legislația națională în domeniu se raportează și la cadrul stabilit de următoarele documente internaționale: **Directiva Consiliului 2000/43/CE** din 29.06.2000 cu privire la implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea rasială sau etnică; **Directiva Consiliului 2000/78/CE** din 27.11.2000 de creare a unui cadru general în favoarea tratamentului egal privind ocuparea forței de muncă și condițiile de muncă; **Legea nr. 33 din 29.04.1995 pentru ratificarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale**, încheiată la Strasbourg la 1.02.1995; **Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială** din anul 1950; **Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale**; **Declarația universală a drepturilor omului** din 10.12.1948.

- *Legea nr. 612/2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 851 din 26 noiembrie 2002, pentru formularea unei declarații privind recunoașterea de către România a competenței Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, în conformitate cu art. 14 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York, la 21 decembrie 1965.*
- *Legea nr. 198 din 23 iunie 2005, publicată în Monitorul Oficial nr. 550 din 28 iunie 2005, privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 17/2005 pentru stabilirea unor măsuri organizatorice la nivelul administrației publice centrale.*
- *Legea nr. 48/2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 69 din 31 ianuarie 2002, pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.*
- *Hotărârea de Guvern nr. 1194 din 27 noiembrie 2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.*
- *Hotărârea de Guvern nr. 430/2001 privind Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, la 28 aprilie 2006.*
- *Hotărârea nr. 522 din 19 aprilie 2006 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 430/2001 privind aprobarea Strategiei Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 371 din 28 aprilie 2006.*

- *Hotărârea de Guvern nr. 1514 din 18 decembrie 2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 963 din 28 decembrie 2002, pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1.194/2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.*
- *Hotărârea de Guvern nr. 834 din 10.07.2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 526 din 22/07/2003, privind înființarea Centrului Național de Cultură al Romilor ca instituție cu personalitate juridică în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor.*
- *Hotărârea de Guvern nr. 256 din 04.03.2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 171 din 18/03/2003, pentru aprobarea Programului privind elaborarea actelor normative necesare atribuirii în proprietate a unor terenuri agricole pentru romi.*
- *Hotărârea de Guvern nr. 1206 din 27.11.2001, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 781 din 07/12/2001, pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală, cuprinse în Legea administrației publice locale nr. 215/2001.*
- *Hotărârea de Guvern nr. 881 din 09.12.1998, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 478 din 14/12/1998, pentru declararea zilei de 18 decembrie Ziua Minorităților Naționale din România.*
- *Ordonanța de Guvern nr. 77 din 28 august 2003 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.*

Având la bază rezultatele cercetărilor în domeniul de referință și rezultatele implementării Strategiei naționale privind îmbunătățirea situației populației de etnie roma, prioritățile Guvernului României se axează pe o serie de **măsuri** care să conducă la **incluziunea socială** a acestei categorii:

- favorizarea accesului acestui grup la serviciile de sănătate primară, prin creșterea numărului de persoane de etnie roma înscrise pe listele medicilor de familie;
- continuarea programelor de formare și pregătire a mediatorilor sanitari și a mediatorilor școlari;
- îmbunătățirea participării școlare a persoanelor de etnie romă, reducerea analfabetismului și a abandonului școlar;
- dezvoltarea programelor naționale destinate încadrării în economia formală, prin dezvoltarea de locuri de muncă plătite și creșterea abilităților profesionale;
- promovarea politicilor antidiscriminatorii, prin realizarea de campanii naționale de conștientizare.

De asemenea, **Platforma europeană pentru incluziunea socială a romilor** a fost lansată în aprilie 2009 și este concepută ca un cadru de cooperare consolidat, pe bază voluntară, între actorii relevanți pentru această problemă, respectiv între statele membre, instituțiile europene și reprezentanți ai romilor, în vederea schimbului de bune practici în domeniul incluziunii sociale. Cele 10 principii de bază comune privind incluziunea romilor sunt: politicile constructive, pragmatice și nediscriminatorii, vizarea clară, dar nu exclusivă, abordarea interculturală, obiectivul integrării în societatea tradițională,

sensibilizarea la dimensiunea de gen, transferul de politici bazate pe experiență, utilizarea instrumentelor comunitare, implicarea autorităților locale și regionale, implicarea societății civile, participarea activă a romilor.

□ Consumatori de droguri

România a respectat recomandările primite de la UE, elaborând, pe baza proiectului Strategiei Uniunii Europene 2005-2012 și a concluziilor evaluării obiectivelor cuprinse în Strategia națională antidrog 2003-2004, **Strategia națională pentru perioada 2005-2012 adoptată prin HG nr. 73/2005**¹. Un alt document important, finalizat în anul 2005, a fost **Planul național de acțiune în vederea implementării SNA pentru perioada 2005-2008, aprobat prin HG nr. 323/2005**². **Planul național de acțiune în vederea implementării Strategiei naționale antidrog pentru perioada 2009-2012 nu este încă aprobat printr-un act normativ**, datorită reorganizării Agenției Naționale Antidrog în subordinea Inspectoratului General al Poliției Române, la nivel de serviciu, documentul aflându-se încă în stadiu de proiect în dezbateri publice.

Legea nr. 522/2004 pentru modificarea și completarea Legii nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri aduce ca element de noutate reconsiderarea poziției față de consumatorii de droguri, așa cum se conturează din ce în ce mai clar în opinia organismelor internaționale, în sensul în care dependența de substanțe este considerată ca o tulburare psihiatrică, ceea ce atrage după sine nevoia asigurării unui sistem integrat de asistență medicală, psihologică și socială. Doar refuzul consumatorului de a fi inclus într-un program terapeutic determină recurgerea la aplicarea sancțiunilor de natură penală. Cadrul de aplicare a prevederilor legii este stabilit prin Regulamentul de aplicare a Legii nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, modificată și completată prin **Legea nr. 522/2004, aprobat prin HG nr. 860/2005**.

□ Persoane aflate în mediul penitenciar

Politicile în domeniul executării pedepselor privative de libertate în România sunt fundamentate pe următoarele reglementări internaționale: **Declarația universală a drepturilor omului** din 10 decembrie 1948, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, **Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** amendată de Protocolul nr. 11, însoțită de Protocolul adițional și de Protocoalele nr. 4, 6, 7, 12 și 13, și **Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante**. De asemenea, ansamblul de măsuri aplicate persoanelor care execută pedepse privative de libertate urmărește aplicarea corelativă a următoarelor recomandări: **Principiile pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare**, ratificate prin

¹ Emitent: Parlamentul: MO 112/03.02.2005.

² Emitent: Parlamentul: MO 376/14.04.2005.

Rezoluția ONU 35/177 din 15 decembrie 1980; Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților; Regulile europene pentru penitenciare; Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing); Recomandarea R (89) 12 cu privire la educația în penitenciare; Recomandarea Comitetului de Miniștri al statelor membre referitoare la Regulile penitenciare europene, importantă în implementarea măsurilor de reeducare și reintegrare socială a deținuților.

Strategia pentru dezvoltarea serviciului penitenciar 2007-2010 este documentul programatic-cheie ce conține misiunea, viziunea și valorile serviciului penitenciar din România, definește și explică funcțiile acestuia. Funcțiilor serviciului penitenciar le corespund direcții prioritare, în cadrul cărora sunt identificate obiectivele și activitățile ce vor conduce la atingerea acestora.

Planul de măsuri pentru eficientizarea sistemului penitenciar 2008-2009, elaborat pe baza analizei sistemului penitenciar, a stabilit **conceptul strategic pentru optimizarea activităților** din cadrul penitenciarului, în toate ariile de funcționare.

Legislația specială din România privind executarea pedepselor privative de libertate și regimul persoanelor aflate în detenție se încadrează în prevederile Codului penal al României și ale Codului de procedură penală.

Legea nr. 275 din 4 iulie 2006 publicată în M. Of. nr. 627 din 20 iulie 2006, privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal face referiri la necesitatea individualizării regimului de executare a pedepselor în funcție de personalitatea, vârsta, starea de sănătate și posibilitățile de reintegrare socială ale persoanei condamnate. De asemenea, există prevederi referitoare la rolul serviciilor de educație, consiliere psihologică și asistență socială în reintegrarea socială a deținuților, iar în situația detenției minorilor, este prevăzută individualizarea regimului de detenție pentru minori și tineri, cu includerea acestora în programele specifice de educație, consiliere și asistență, inclusiv cu posibilitatea implicării societății civile.

Capitolul 6 al legii explicitează obligativitatea realizării activităților educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, instruire școlară și formare profesională a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate, activități desfășurate în colaborare cu structuri guvernamentale și nonguvernamentale cu atribuții în domeniile respective de competență.

Hotărârea de Guvern nr. 1897 din 21 decembrie 2006 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în M. Of. nr. 24 din 16 ianuarie 2007, se referă la metodologia și normele de aplicare a legii menționate anterior, inclusiv în domeniile cu importanță majoră în aria incluziunii sociale a persoanelor care execută pedepse privative de libertate, prin implementarea măsurilor specifice de reintegrare socială, consiliere psihologică și asistență socială, educare, informare, formare profesională, acces la educație și la servicii medicale. Este menționat în mod distinct faptul că mecanismul determinant în procesul de incluziune socială este serviciul de educație, consiliere psihologică și asistență socială (art. 2, b).

În scopul reabilitării deținuților, o importanță deosebită în executarea pedepselor privative de libertate o au activitățile de educație și intervenție psihosocială, prevăzute a se desfășura în

grupuri, în interiorul locului de deținere, sub pază și supraveghere și pe baza unor programe care urmăresc dezvoltarea acelor aptitudini și deprinderi care să permită persoanelor private de libertate reintegrarea în viața socială. În același context al măsurilor de reintegrare, actul normativ menționează, în capitole separate, **munca prestată de persoanele private de libertate**, precum și activitatea de educație și intervenție psihosocială, cu accent pe conținutul activităților de educație și intervenție psihosocială. **Activitatea de educație și intervenție psihosocială** este rezultatul planificării executării pedepsei, are drept scop asistența persoanelor aflate în sistemul penitenciar în vederea reintegrării lor sociale și cuprinde următoarele **arii** de intervenție: adaptarea la condițiile privării de libertate, instruirea școlară și formarea profesională, activitățile educative și recreative, asistența socială, psihologică și religioasă, precum și pregătirea pentru liberare.

Ca rezultat al evaluării și identificării necesităților individuale ale persoanei private de libertate și în funcție de capacitatea instituțională, administrația locului de deținere este obligată să organizeze activități de educație și intervenție psihosocială, luând în considerare natura infracțiunii comise, durata privării de libertate, regimul de executare, gradul de risc, vârsta, starea de sănătate fizică și mintală. Pentru fiecare persoană privată de libertate este elaborat un **plan de evaluare și intervenție educativă**, care este adus la cunoștință, sub semnătură, persoanei private de libertate. Planul de evaluare și intervenție educativă cuprinde date biografice, informații despre mediul de proveniență, istoricul infracțional, date despre nivelul de instruire școlară și profesională, date psihologice de interes general/profilul psihologic. În funcție de aceste variabile individuale și sociale, se stabilesc ariile de intervenție individualizată.

Decretul nr. 545/1972 privind executarea măsurii educative a internării minorilor infractori într-un centru de reeducare este documentul-cadru care normează **măsurile prevăzute pentru asigurarea accesului la educație pentru minorii** care execută pedepse privative de libertate.

□ Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării

Pentru inserția socială a tinerilor care părăsesc sistemul de ocrotire a copilului, precum și pentru inserția lor pe piața muncii, **legislația** prevede o serie de **responsabilități** care revin în **plan local serviciilor de asistență socială de la nivelul administrațiilor publice locale, direcțiilor județene pentru protecția drepturilor copilului, direcțiilor de muncă, solidaritate socială și familie, agențiilor județene pentru ocuparea forței de muncă, organizațiilor neguvernamentale a căror activitate este legată de protecția copilului, altor instituții și organisme desemnate prin lege.**

Cadrul legal care asigură protecția socială a acestor tineri cuprinde o serie de reglementări din domeniul asistenței sociale și din cel al asigurărilor sociale care oferă diverse **prestații**, precum și servicii sociale și ocupaționale, inclusiv servicii de suport pentru obținerea unei locuințe.

Planul național de acțiune pentru tineret (PNAT), ca prim document programatic în domeniul politicilor de tineret, elaborat în conformitate cu **Programul național pentru aderarea României la Uniunea Europeană**, în capitolul "Politica în domeniul tineretului", prevede **măsuri speciale pentru această categorie de tineri aflați în situații de risc, prin "promovarea de reglementări specifice și dezvoltarea de programe alternative și proiecte specifice de prevenție și combatere a factorilor de risc, în vederea reducerii numărului de tineri aflați în pericol sau în situație de marginalizare sau excludere socială".**

Planul național pentru ocuparea forței de muncă (PNAO), menționat și în primul capitol al raportului, prevede, în cadrul Pilonului nr.1, „Îmbunătățirea capacității de angajare” - Linia directoare 1, „Prevenirea și combaterea șomajului în rândul tinerilor și a șomajului de lungă durată”, necesitatea implementării unor programe specifice pentru grupul-țintă de tineri între 15 și 24 de ani (programe active de informare și consiliere privind cariera, programe fundamentate pe un plan individual de consiliere).

Planurile succesive antisărăcie și promovare a incluziunii sociale, menționate și în primul capitol al raportului, cuprind **măsuri explicite pentru tinerii postinstituționalizați**, care se referă, în principal, la asigurarea unei locuințe (în apartamente asistate, centre de tranzit, adăposturi temporare, adăposturi de noapte) și la asigurarea unui loc de muncă. Majoritatea județelor au prevăzut în planurile lor de măsuri diferite acțiuni de suport pentru incluziunea socială a acestor categorii de tineri. Pentru integrarea pe piața muncii, programele implementate vizează, pe de o parte, pregătirea și formarea profesională a tinerilor și, pe de altă parte, acordarea de servicii de asistență în vederea obținerii unui loc de muncă.

Pentru prevenirea și combaterea marginalizării sociale, Guvernul a emis **Legea nr. 116/2002**, prin care se asigură **“garantarea accesului efectiv, în mod deosebit al tinerilor, la drepturi elementare și fundamentale, cum sunt: dreptul la un loc de muncă, la o locuință, la asistență socială, la educație, precum și instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a marginalizării sociale”**. De prevederile acestei legi și în condițiile impuse de aceasta beneficiază și această categorie de persoane vulnerabile supuse riscului de excluziune socială.

În ceea ce privește legislația specială în domeniul ocupării forței de muncă cu aplicabilitate directă la grupul vulnerabil al tinerilor cu vârsta de peste 18 ani care părăsesc sistemul de protecție, relevantă este **Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor de șomaj și stimularea ocupării forței de muncă**. Dezvoltarea diferitelor tipuri de servicii de ocupare este cu atât mai importantă cu cât amploarea fenomenelor de marginalizare și excludere socială este mai mare.

În domeniul construcției de locuințe, legislația specială prevede construcția de locuințe pentru tineri și familiile lor, care să le fie atribuite în proprietate sau închiriere în condițiile pieței. În numele metodologice de aplicare a **Legii nr. 152/1998**, aprobate prin **HG nr. 962/2001**, modificată și completată prin **HG nr. 1396/2002**, se prevede că pot beneficia de o locuință construită prin programul de locuințe tinere până la 35 de ani.

❑ Femei victime ale violenței în familie

Comunitatea internațională a recunoscut că violența în familie reprezintă un fenomen grav, care afectează drepturile fundamentale ale omului la viață, siguranță, libertate, demnitate, integritate fizică și psihică, adoptând o serie de documente internaționale care recomandă statelor să ia toate măsurile de ordin politic, administrativ și financiar ce se impun pentru a preveni și combate fenomenul violenței împotriva femeii.

Documentele internaționale cele mai semnificative ce se impun pentru a preveni și combate fenomenul violenței în familie sunt:

- Carta Națiunilor Unite (24 octombrie 1945) stabilește drepturile fundamentale ale omului;
- Declarația de la Beijing adoptată în cadrul Conferinței Mondiale asupra Femeilor, septembrie 1995;

- Declarația privind eliminarea violenței împotriva femeilor, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 23 februarie 1994;
- Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW), 1979;
- Recomandarea R(85)4 despre violența în familie;
- Recomandarea R(85)11 privind poziția victimei în cadrul dreptului și procedurii penale;
- Recomandarea R(87)21 privind asistența victimelor și prevenirea victimizării;
- Recomandarea R(90)2 privind măsurile sociale referitoare la violența în familie;
- Recomandarea Consiliului Europei nr. R (91)9 privind măsurile de urgență în probleme de familie;
- Recomandarea Consiliului Europei nr. R (98)1 despre medierea familială;
- Declarațiile și rezoluțiile adoptate de a 3-a Conferință ministerială europeană privind egalitatea între femei și bărbați, organizată de Consiliul Europei (Roma, 1993);
- Recomandarea R(2000)11 privind lupta împotriva traficului de ființe umane în scopul exploatării sexuale;
- Recomandarea Consiliului Europei nr. R (2002)5 privind protecția femeilor contra violenței;
- Recomandarea Consiliului Europei nr. R (2004) 1681 - Campania de combatere a violenței domestice împotriva femeilor în Europa;
- Rezoluția 1512 (2006) - "Parlamentele unite pentru combaterea violenței domestice asupra femeilor";
- Recomandarea nr. 1759 (2006) - "Parlamentele reunite pentru combaterea violenței domestice asupra femeilor";
- Rezoluția Consiliului Europei nr. R (2007) 1582 - "Parlamentele unite în combaterea violenței domestice împotriva femeilor";
- Declarația de la Viena a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 30 aprilie 2008 - "Parlamentele unite în combaterea violenței domestice împotriva femeilor".

Potrivit Consiliului Europei și Comitetului de Miniștri, 1985, violență în familie este „orice act sau omisiune comisă în interiorul familiei de către unul dintre membrii acesteia, care aduce atingere vieții, integrității corporale sau psihologice sau libertății altui membru al acelei familii și vatamă în mod serios dezvoltarea personalității lui/ei” (Recomandarea nr. R (85) cu privire la violența în familie, adoptată la 26 martie 1985).

În Rezoluția 48/104/20.12.1993, Adunarea Generală a ONU, art. 2, arată că violența îndreptată asupra femeii „include următoarele acțiuni, chiar dacă nu se limitează la ele: violența fizică, sexuală și psihologică care se produce în cadrul familiei, inclusiv maltratări, abuzul sexual al copiilor din cadrul căminului conjugal, violența relaționată cu știrbirea dreptului patrimonial, mutilare genitală și alte practici tradiționale, nocive

pentru femeie, actele de violență produse de alți membri ai familiei, precum și violența relaționată cu exploatarea.”

Definiția celei de-a patra Conferințe Mondiale asupra Problemelor Femeilor, Beijing, 1995, descrie violența îndreptată asupra femeii ca orice act de violență fundamentat pe diferența de gen, care rezultă sau care poate rezulta într-o vătămare sau suferință fizică, sexuală sau psihologică a femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acte, coerciția sau privarea arbitrară de libertăți, indiferent dacă acestea apar în viața publică sau privată.

Cadrul legislativ în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie se regăsește în actele normative de mai jos:

- *Constituția României;*
- *Codul familiei;*
- *Codul penal al României ;*
- *Codul de procedură penală;*
- *Codul de procedură civilă;*
- *Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie;*
- *Ordonanța nr. 95/2003 privind modificarea și completarea Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie;*
- *Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului;*
- *Hotărârea de Guvern nr. 11/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, cu modificările și completările ulterioare;*
- *Hotărârea de Guvern nr. 860/2008 privind aprobarea Strategiei naționale în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului 2008-2013 și a Planului operațional pentru implementarea Strategiei naționale în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului 2008-2013;*
- *Hotărârea de Guvern nr. 1434/2004, republicată, privind atribuțiile și Regulamentul-cadru de organizare și funcționare ale Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului;*
- *Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, care garantează accesul la educație, cultură și la informare fără discriminare;*
- *Legea nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor;*
- *Hotărârea Guvernului nr. 686/2005 pentru aprobarea Strategiei naționale în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului violenței în familie;*
- *Hotărârea de Guvern nr. 237/2010 cu privire la Strategia națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2010-2012;*
- *Ordinul nr. 383 din 12 iulie 2004 privind aprobarea standardelor de calitate pentru serviciile sociale din domeniul protecției victimelor violenței în familie;*
- *Ordinul nr. 384/306/993 din 12 iulie 2004 pentru aprobarea procedurii de colaborare în prevenirea și monitorizarea cazurilor de violență în familie;*
- *Ordinul nr. 304/385/1018 din 21 iulie 2004 privind aprobarea Instrucțiunilor de organizare și funcționare a unităților pentru prevenirea și combaterea violenței în familie.*

3.2. Cadrul instituțional

□ Populația romă

Ca istoric instituțional, Guvernul României înființează, în luna februarie 1997, **Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale (DPMN)**, condus de un ministru delegat pe lângă primul-ministru, iar din **februarie 2001**, Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale a fost reorganizat și a devenit o structură a **Ministerului Informațiilor Publice (MIP)**, schimbându-și denumirea în **Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI)**, în cadrul căruia funcționa și Oficiul Național pentru Romi (ONR). În luna **iulie 2003**, **Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI)** trece din componența fostului Minister al Informațiilor Publice (MIP) în cadrul **Secretariatului General al Guvernului (SGG)**.

În anul 2004 a fost adoptată Hotărârea de Guvern nr. 1703 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Romi (ANR). ANR este organ de specialitate al administrației publice centrale, având personalitate juridică și fiind coordonat de ministrul coordonator al Secretariatului General al Guvernului. Agenția Națională pentru Romi preia atribuțiile Oficiului pentru Problemele Romilor (OPR). Organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Romi este legiferată prin **Ordinul nr. 80 din 3 martie 2010** al președintelui Agenției Naționale pentru Romi.

Agenția Națională pentru Romi contribuie la dezvoltarea politicii de incluziune socială a romilor prin majoritatea atribuțiilor principale:

- *asigură elaborarea politicii și strategiei Guvernului în domeniul protecției drepturilor minorității romilor;*
- *participă la elaborarea unor programe specifice de formare și reconversie profesională pentru romi;*
- *sprijină, în condițiile legislației în vigoare, tinerii romi în vederea angajării și monitorizează evoluția profesională a tinerilor romi cu studii superioare;*
- *participă la elaborarea programelor privind sporirea facilităților fiscale pentru persoanele juridice care angajează persoane de etnie romă din familii cu mulți copii și lipsite de mijloace de subzistență;*
- *identifică soluții pentru includerea romilor în sistemul asigurărilor de sănătate, înscrierea la medicul de familie, acordarea de medicamente compensate;*
- *participă la elaborarea unor programe de informare sanitară, consultanță medicală și planning familial pentru femeile din comunitățile de romi, cu accent pe protecția mamei și a copilului;*
- *inițiază programe de asigurare de facilități pentru exercitarea și revalorificarea unor meserii tradiționale care corespund nevoilor existente pe piață;*
- *participă la elaborarea de programe pentru reducerea ratei șomajului în rândul cetățenilor români de etnie romă, prin crearea de facilități întreprinzătorilor care angajează romi și combaterea oricăror forme de discriminare privind angajarea romilor;*
- *promovează, în colaborare cu organizațiile de romi, programe locale pentru procurarea documentelor de identitate pentru romii lipsiți de mijloace de subzistență;*

- *inițiază programe de prevenire și combatere a discriminării pentru copiii romi instituționalizați, precum și pentru celelalte categorii de copii aflați în dificultate;*
- *acționează pentru asigurarea participării nediscriminatorii a femeilor de etnie romă la programele de protecție și educație a copiilor;*
- *participă la elaborarea unor programe de formare a mediatorilor sociali și a formatorilor din rândul tinerilor romi, pentru comunitățile de romi;*
- *participă la elaborarea programului de stimulare a participării școlare și de reducere a abandonului școlar, în special în segmentele sărace ale populației de romi;*
- *promovează organizarea de către unitățile școlare și inspectoratele școlare județene a cursurilor de recuperare școlară pentru romi, prin toate formele de învățământ aprobate, în raport cu solicitările individuale și ale organizațiilor romilor din zona de responsabilitate;*
- *inițiază proiecte culturale de reconstrucție și de afirmare a identității romilor;*
- *elaborează programe de sprijinire a elitelor politice, culturale și artistice provenite din rândul romilor, în scopul revigorării și afirmării identității etniei romilor;*
- *elaborează programe naționale de informare publică și combatere a prejudecăților interetnice în instituțiile publice;*
- *elaborează programe de combatere a discriminării în mass-media și de informare privind combaterea discriminării la angajarea în muncă;*
- *promovează participarea liderilor romi la procesul de luare a deciziilor politice cu impact asupra vieții economice și sociale a comunităților de romi.*

În realizarea atribuțiilor sale, Agenția Națională pentru Romi **coordonează activitatea birourilor regionale pentru romi**, ca prelungiri teritoriale ale Agenției.

Experiența ultimului deceniu subliniază faptul că o instituție precum Agenția Națională pentru Romi este nu numai utilă, dar și absolut necesară, constituind un model pozitiv și pentru alte țări din regiune.

□ Consumatori de droguri

Agenția Națională Antidrog a fost înființată în anul 2003, potrivit prevederilor **Hotărârii Guvernului nr. 1489/2002 privind înființarea Agenției Naționale Antidrog**, prin instituționalizarea cadrului de lucru al Comisiei Interministeriale Antidrog și crearea unei structuri guvernamentale moderne, care să răspundă cerințelor și exigențelor europene în domeniu.

Rolul Agenției Naționale Antidrog de coordonare în domeniul prevenirii și combaterii traficului și consumului ilicit de droguri este exercitat în primul rând prin stabilirea concepției unice și a direcționărilor strategice unitare de abordare a fenomenului, aplicabile întregii sferă a autorităților abilitate ale statului, a altor instituții și organizații neguvernamentale implicate. Coordonarea presupune stabilirea indicatorilor și criteriilor unice de apreciere a fenomenului drogurilor de către toate instituțiile.

În acest domeniu, un prim atribut al Agenției este acela de coordonator al activității de elaborare a Strategiei naționale antidrog și a planurilor de acțiune adoptate, urmărind modul de aplicare a acestora.

La nivel național, coordonarea vizează:

- *activitatea celor 47 de centre de prevenire și consiliere antidrog ale Agenției Naționale Antidrog;*
- *activitățile de colectare, analiză și difuzare a datelor și informațiilor despre droguri și toxicomanie, cu păstrarea confidențialității;*
- *monitorizarea programelor naționale de combatere a producției și traficului ilicit de droguri și a spălării de bani rezultați din astfel de activități;*
- *programele de prevenire a consumului ilicit de droguri.*

Agenția inițiază, coordonează și avizează activități de cercetare în domeniu și evaluează semestrial sau ori de câte ori se impune stadiul realizării Strategiei naționale antidrog, la aceste evaluări putând fi invitați reprezentanții instituțiilor publice și private cu atribuții în domeniu și cei ai organizațiilor neguvernamentale, precum și experți. Concluziile desprinse în urma acestor analize și evaluări stau la baza optimizării strategiei și a planului său de acțiune.

În primul trimestru al anului 2009 a fost adoptat un act normativ cu impact asupra structurii și eficienței sistemului național de implementare a politicilor publice antidrog, în special asupra componentei de management strategic și coordonare interinstituțională a acestuia - **Ordonanța de urgență nr. 20 din 11/03/2009¹**, care prevede la art. II, alin. 1 și 3, reorganizarea Agenției Naționale Antidrog în cadrul Inspectoratului General al Poliției Române și preluarea atribuțiilor funcționale ale Agenției de către IGPR.

Astfel, începând cu luna martie 2009, în urma adoptării OUG nr. 20/2009, ANA, din *structură guvernamentală cu personalitate juridică*, având rol de coordonare la nivel strategic a politicilor antidrog din România², a fost reorganizată *ca serviciu fără personalitate juridică în cadrul Poliției Române*, cu drepturile și obligațiile de natură juridică subrogate de Inspectoratul General al Poliției Române, având în componență patru birouri la nivel central și structuri teritoriale (47 CPECA organizate în 17 birouri regionale), care însă au fost afectate semnificativ la nivel funcțional de migrația personalului specializat, instruit și perfecționat profesional în decursul ultimilor 5 ani.

În ceea ce privește celelalte instituții și organisme publice implicate în implementarea SNA 2005-2012, sunt de menționat următoarele aspecte:

- La nivelul Administrației Naționale a Penitenciarelor, atribuțiile pe linie antidrog sunt împărțite între Direcția Reintegrare Socială și Direcția Medicală.

¹ Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 20 din 11/03/2009 pentru modificarea art. 13 alin. (2) și (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 30/2007 privind organizarea și funcționarea Ministerului Administrației și Internelor și pentru reorganizarea unor unități din subordinea Ministerului Administrației și Internelor (emitent Guvernul, publicată în Monitorul Oficial nr. 156 din 12 martie 2009).

² Condușă de un președinte cu rang de secretar de stat, mandatat să emită decizii aplicabile tuturor actorilor publici cu atribuții în domeniu, organizată la nivel de Direcție Generală în cadrul Ministerului Administrației și Internelor și având în componență cinci direcții, iar la nivel teritorial, 47 CPECA organizate în 17 servicii regionale.

- Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism - este principala structură implicată, alături de Poliția Română, în implementarea măsurilor de reducere a ofertei de droguri, iar conform legislației românești în vigoare, oricare dintre procurorii săi poate gestiona cazuri de criminalitate asociată consumului și traficului ilicit de droguri. În cadrul mai multor proiecte internaționale, s-a încercat și s-a reușit parțial, în timp, formarea unor procurori pentru preluarea exclusivă a cazurilor cu specific antidrog, urmărindu-se ca în perspectivă să poată fi propusă înființarea unui Parchet specializat pentru cercetarea acestui tip de fapte penale.
- În cadrul Ministerului Educației, Cercetării și Inovării, responsabilitatea pentru activitățile din domeniul reducerii cererii de droguri revin Direcției Generale pentru Educație Timpurie, Școli și Programe, care a desemnat un singur expert pentru coordonarea programelor naționale de informare și sănătate derulate în parteneriat cu structuri ale societății civile.

□ Persoane aflate în mediul penitenciar

Instituția din România cu atribuții în acest domeniu este Administrația Națională a Penitenciarelor. Actul normativ de înființare a acestei instituții este **Hotărârea de Guvern nr. 1849 din 28 octombrie 2004 privind organizarea, funcționarea și atribuțiile Administrației Naționale a Penitenciarelor.**

În domeniul măsurilor de incluziune socială pentru persoanele care execută pedepse privative de libertate, Administrația Națională a Penitenciarelor are următoarele atribuții:

- organizează, controlează, îndrumă și sprijină activitățile privind asigurarea dreptului la asistență medicală al persoanelor private de libertate și al personalului din sistemul administrației penitenciare;
- evaluează nevoile de asistență socială, educație și terapeutice ale persoanelor private de libertate și stabilește strategia și modalitățile de realizare a activităților de reintegrare socială a acestora;
- organizează și îndrumă activitatea de pregătire școlară și de calificare a persoanelor private de libertate și coordonează programele educaționale.

*În vederea realizării acestor atribuții, conform organigramei Administrației Naționale a Penitenciarelor, la nivelul aparatului central al instituției, funcționează **Direcția Reintegrare Socială**, cu unități corespunzătoare/similare la nivelul tuturor unităților penitenciare, aceasta fiind structura specializată care definește, coordonează, implementează și evaluează direcțiile de acțiune, în vederea aplicării politicilor penale în domeniul asistenței educative și psihosociale a persoanelor private de libertate aflate în sistemul penitenciar.*

***Direcția Reintegrare Socială** are în componență următoarele subdiviziuni organizatorice: Serviciul educație, Serviciul asistență socială și Compartimentul persoane vulnerabile.*

În funcționarea Direcției de Reintegrare Socială sunt aspecte pozitive relevante legate de:

- nivelul ridicat de implementare a unor proiecte PHARE și atragerea de fonduri europene, finalizat prin dotarea mai multor unități penitenciare cu spații care au destinație specială (săli de curs, formare profesională, cabinete de evaluare și consiliere psihologică etc.);
- existența unui manual de proceduri standardizate;

- *bune practici în activitatea de reinserție socială a persoanelor private de libertate;*
- *parteneriate relevante cu organizații neguvernamentale și instituții publice-cheie și acordarea de asistență specializată persoanelor private de libertate de către reprezentanții societății civile;*
- *funcționarea centrelor de reeducare;*
- *existența unui sistem unitar de programe obligatorii pentru fiecare unitate penitenciară.*

În ceea ce privește sistemul administrației penitenciare, acesta este alcătuit din 32 de unități penitenciare, două penitenciare de minori și tineri, un penitenciar de femei, șase penitenciare spital, trei centre de reeducare, patru unități de pregătire și formare a personalului, o bază de aprovizionare, gospodărire și reparații.

În ceea ce privește capacitatea de cazare, patru penitenciare au o capacitate de sub 500 de locuri de cazare, 13 penitenciare cu o capacitate de cazare între 500 și 1000 de locuri și, respectiv, 15 penitenciare cu o capacitate de cazare de peste 1000 de locuri.

□ **Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării**

Instituția publică cu rol de integrator al politicilor sociale în acest domeniu este Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (MMFPS), activitatea acestui minister fiind reglementată prin Hotărârea de Guvern nr. 1387 din 18 noiembrie 2009 pentru modificarea Hotărârii Guvernului nr. 11/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 807 din 26 noiembrie 2009).

- *Compartimentul de Implementare Servicii Sociale (CISS) a fost organizat și constituit în baza Ordinului nr. 360/2004 al Ministrului Muncii, la nivelul Departamentului de Politici Familiale și Asistență Socială din cadrul Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, având ca atribuții supervizarea activității de monitorizare și evaluare efectuată de Direcțiile de Muncă, Solidaritate Socială și Familie, precum și monitorizarea implementării proiectelor de servicii sociale la nivel local, pe baza contractelor de finanțare încheiate între MMSSF prin DMSSF și furnizorul de servicii sociale.*
- *Unitatea de Management a Programului Dezvoltarea sectorului social (UMP) din cadrul Direcției coordonare a proiectelor finanțate din împrumuturi rambursabile din MMSSF are atribuții în domeniul finanțării celor 42 de Direcții de Muncă, Solidaritate Socială și Familie județene, precum și a Municipiului București.*
- *Direcția Strategii, Programe de Incluziune Socială a fost înființată prin Hotărârea Guvernului nr. 412/2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, cu modificările și completările ulterioare, având atribuții în monitorizarea și coordonarea implementării acțiunilor prioritare în domeniul incluziunii sociale, colectarea datelor cantitative și calitative în domeniu, precum și în implementarea Ordinului Ministrului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei nr. 436/2006 privind mecanismul de monitorizare a priorităților identificate în domeniul incluziunii sociale. Prin acest ordin a fost stabilită metoda de lucru în ceea ce privește promovarea și implementarea politicilor de incluziune socială, așa cum menționăm în capitolul I al raportului de cercetare. La nivelul fiecărei direcții teritoriale de muncă, solidaritate socială și familie sunt constituite compartimente de incluziune socială.*

- **Direcțiile de Muncă și Protecție Socială județene și cea a municipiului București** sunt instituții cu personalitate juridică, care funcționează în subordinea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, potrivit **HG nr. 11 din 16 ianuarie 2009** privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, cu modificările și completările ulterioare. Fiind servicii publice deconcentrate, acestea asigură în teritoriu aplicarea unitară a prevederilor legislației în vigoare din domeniu.
- În anul 2008, activitatea acestor structuri în domeniul asistenței sociale și incluziunii sociale s-a axat pe îndrumarea metodologică privind aplicarea prevederilor actelor normative referitoare la acordarea drepturilor la prestații și servicii de asistență socială și organizarea, coordonarea și monitorizarea activității de asistență socială, de ocrotire a familiei, a persoanelor vârstnice, a persoanelor aflate în risc de marginalizare sau excluziune socială, precum și a altor categorii vulnerabile.
- **Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecție a Copilului** au atribuții de funcționare stabilite prin **Hotărârea de Guvern nr. 1.434 din 2 septembrie 2004** (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 547 din 21 iulie 2008). Menționăm faptul că, în cadrul acestei structuri, grupul-țintă studiat intră în incidența **compartimentului antisărăcie și prevenire a marginalizării sociale**.
- **Autoritatea Națională pentru Protecția Familiei și a Drepturilor Copilului**, înființată prin **Hotărârea de Guvern nr. 1385/2009** (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 807 din 26 noiembrie 2009), își propune, în cadrul obiectivelor generale, inclusiv **măsuri pentru grupurile vulnerabile de copii și tineri care necesită o protecție specială**. Aceste măsuri vizează dezvoltarea sistemului național de servicii destinate protecției copilului, îndrumarea metodologică a activității Direcțiilor Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului care funcționează în subordinea consiliilor județene și, respectiv, în subordinea consiliilor locale ale sectoarelor municipiului București, precum și a activității serviciilor publice de asistență socială. Pentru realizarea acestor obiective, instituția a prevăzut atribuții și măsuri ce sunt centrate pe **fundamentarea și avizarea politicilor de prevenire a situațiilor care determină marginalizarea socială a tinerilor care beneficiază de o măsură de protecție specială, precum și măsurile de sprijin și intervenție**.
- **Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM)**, înființată prin **Hotărârea de Guvern nr. 1610/2006 cu modificările și completările ulterioare** și conform **Legii de organizare și funcționare nr. 202/2006 cu modificările și completările ulterioare**, oferă **tinerilor cu vârste între 16 și 25 ani, aflați în dificultate și confrunțați cu riscul excluderii profesionale, servicii de mediere și consiliere profesională**. În scopul integrării sau reintegrării acestor tineri în muncă, Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă îi revine responsabilitatea de a plasa tinerii pe piața muncii, la agenții economici avizați de agenție, pe baza unui contract de solidaritate.
- **Consiliile județene și Consiliul General al municipiului București** le revine sarcina de a **facilita accesul la o locuință al persoanelor marginalizate**. Sunt luate în considerare persoanele cu vârste de până la 35 de ani care nu au o locuință și se află în imposibilitate de a o cumpăra cu forțe proprii. Consiliile județene și Consiliul General al municipiului București vor suporta integral, potrivit prevederilor legii, valoarea estimată a avansului ce urmează a fi plătit pentru dobândirea unei locuințe sau pentru plata chiriei pentru o perioadă de până la trei ani. Această măsură are în vedere și categoria tinerilor proveniți din centrele de plasament și centrele de primire.

□ Femei victime ale violenței în familie

Conform Hotărârii de Guvern nr. 728/21.07.2010 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 11/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, în exercitarea funcțiilor sale, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, prin Direcția Generală Protecția Copilului, îndeplinește următoarele atribuții principale în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie:

- elaborează și fundamentează programe în domeniul protecției familiei și pentru prevenirea și combaterea violenței în familie;
- elaborează standarde, norme metodologice și proceduri de lucru pentru serviciile care asigură protecția familiei, a victimelor violenței în familie și pentru cele destinate agresorilor;
- elaborează metodologia de licențiere și criteriile de evaluare a serviciilor destinate victimelor violenței în familie și licențiază aceste servicii;
- coordonează și îndrumă metodologic activitățile de sprijinire a familiei și victimelor violenței în familie, precum și serviciile destinate acestora.

În conformitate cu Hotărârea de Guvern nr. 967 din 15 septembrie 2010 pentru modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1.434/2004 privind atribuțiile și Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, în cadrul Direcțiilor Generale de Asistență Socială pentru Protecția Copilului (DGASPC) s-a înființat un compartiment cu atribuții în prevenirea și combaterea violenței în familie.

Atribuțiile asistenților sociali din cadrul DGASPC, în intervenția directă pe cazurile de violență în familie, vizează:

- monitorizarea cazurilor de violență în familie;
- culegerea informațiilor despre caz;
- participare în echipa multidisciplinară de evaluare și intervenție;
- asigurarea accesului la informații la cererea organelor judiciare și a părților sau reprezentanților acestora;
- informarea și sprijinirea lucrătorilor poliției care, în cadrul activității lor specifice, întâlnesc situații de violență în familie;
- identificarea situațiilor de risc pentru părțile implicate în conflict și îndrumarea acestora spre servicii de specialitate;
- îndrumarea părților aflate în conflict în vederea medierii;
- solicitarea sprijinului unor persoane fizice sau juridice pentru rezolvarea situațiilor care generează violență în familie.

3.3. Mecanisme de finanțare/programe și proiecte

□ Populația romă

Programul de incluziune socială în România este parte a parteneriatului de țară, având o valoare de **58,5 milioane de dolari** și are ca scop îndeplinirea angajamentelor din Memorandumul comun de incluziune socială semnat de Guvernul României cu Uniunea Europeană, în iunie 2005.

Programul are ca obiectiv îmbunătățirea condițiilor de viață și a incluziunii sociale a celor mai dezavantajate și vulnerabile persoane din România și are patru componente:

1. **Programul de intervenție prioritară**, în valoare de **11 mil. euro**, implementat de **Fondul Român de Dezvoltare Socială**, în colaborare cu **Agenția Națională pentru Romi**;
2. **Componenta pentru educație timpurie incluzivă**, în valoare de **6,1 mil. euro**, implementată de **Ministerul Educației și Cercetării**, în colaborare cu **Agenția Națională pentru Romi**;
3. **Componenta pentru asistență socială**, în valoare **28,6 mil. euro**, este implementată de **Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei** în colaborare cu **Agenția Națională pentru Persoanele cu Handicap și Agenția Națională pentru Romi**
4. Prin componenta destinată dezvoltării capacității pentru incluziunea socială a populației de etnie romă, în valoare de **800.000 euro**, este acordată asistență tehnică **Agenției Naționale pentru Romi**.

□ Finanțări din Fondul Social European

În luna aprilie 2008, Fondul Social European a aprobat finanțarea a **șase proiecte strategice** în domeniul incluziunii sociale, al căror beneficiar este **Agenția Națională pentru Romi**.

1. Proiectul **“Împreună pe piața muncii”**, în valoare de **5 milioane euro**, cu o perioadă de implementare de **24 de luni**, este un proiect pilot transnațional ce va fi implementat în 8 localități, în parteneriat cu **Fundacion Secretariado Gitano** din Spania, în perioada 2008-2010. **Grupul-țintă** cuprinde **6770 de persoane de etnie romă** cu vârsta între 16 și 64 de ani. **Obiectivul principal** al acestui proiect este de a promova incluziunea socială a romilor în domeniul ocupării forței de muncă la nivel național, prin punerea în aplicare a modelului **ACCEDER** în România.
2. Proiectul **“Educația copiilor roma - calea spre o angajare garantată”**, în valoare de aproximativ **5 milioane euro**, cu o perioadă de implementare de **36 de luni** (2008-2011), este un proiect transnațional care va fi implementat de către **Agenția Națională pentru Romi**, în parteneriat cu **Roma Education Fund**, **Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului**, **Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi** și **Asociația Pakiv** din România.
Obiectivul principal al acestui proiect este creșterea nivelului de educație al copiilor romi din mediul urban și mediul rural pentru dezvoltarea resurselor umane, ceea ce, pe termen lung,

contribuie la integrarea lor pe o piață a muncii modernă și flexibilă, ca rezultat al îmbunătățirii calității educației și al reducerii abandonului școlar. Grupul-țintă este format din elevi romi din mediul urban și mediul rural.

3. Proiectul "**Participarea grupurilor vulnerabile la economia socială**", în cadrul căruia este elaborat prezentul raport de cercetare, cu o valoare de aproximativ **3,6 milioane de euro** și o perioadă de implementare de **36 de luni**, are ca **beneficiar Agenția Națională pentru Romi**, în parteneriat cu trei instituții publice (Agenția Națională Antidrog, Administrația Națională a Penitenciarelor și Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Familiei) și cinci ONG-uri. **Scopul principal** al proiectului este acela de a dezvolta capacitatea comunităților locale de a realiza o dezvoltare locală durabilă, cu participarea grupurilor vulnerabile. Obiectivul va fi atins prin responsabilizarea și mobilizarea grupurilor vulnerabile în a fi incluse pe piața muncii, prin dezvoltarea abilităților și aptitudinilor lor profesionale, vocaționale și antreprenoriale. **Grupurile-țintă** ale acestui proiect sunt: 9800 de persoane de etnie romă expuse riscului de excluziune socială de la toate serviciile sociale, cum ar fi educația, sănătatea și locuința, 7000 de persoane aflate în detenție sau care au fost eliberate recent din detenție, 1200 de persoane consumatoare de droguri, 1000 de femei victime ale violenței domestice și 1000 de tineri care au părăsit sistemul instituțional de protecție a copilului.
4. Proiectul "**Rețele naționale de experți locali de etnie romă ca mecanism de suport în implementarea acțiunilor de incluziune socială pentru romi**" are un buget total aproximativ de 5 milioane de euro și o perioadă de implementare de 36 de luni. Prin acest proiect, Agenția Națională pentru Romi, în colaborare cu Institutul Național de Administrație, urmărește îmbunătățirea relațiilor dintre persoane de etnie romă și instituțiile publice locale, regionale și naționale, prin intermediul dezvoltării unei rețele naționale de experți locali romi care vor consolida integrarea socială a romilor din România. Grupurile-țintă sunt persoane de etnie romă și autoritățile publice locale.
5. Proiectul "**Școala - o șansă pentru fiecare**", cu un buget estimativ de **2,5 milioane euro** și o perioadă de implementare de **36 de luni**, propune mai multe măsuri pentru a preveni abandonul școlar timpuriu în cazul grupurilor vulnerabile, în 20 de județe din România. Acest proiect transnațional va fi implementat în parteneriat cu Asociația Internațională Step by Step și, de asemenea, cu Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, Centrul pentru Educație și Dezvoltare personală „Step by Step” și Agenția pentru Dezvoltare Comunitară „Împreună”.
6. Proiectul "**Împreună pentru o viață mai bună**", cu o valoare de **4,5 milioane euro** și o perioadă de implementare de **30 de luni**, are ca obiectiv principal creșterea participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii și promovarea incluziunii sociale a romilor, prin dezvoltarea structurilor și activităților specifice ale economiei sociale prin intermediul Centrelor Regionale de Resurse Umane pentru Economie Socială. Acest proiect este implementat, în perioada 2008-2011, în parteneriat cu "Fondazione Brodolini" și "Conform SRL" din Italia și Organizația Națională pentru Persoane cu Handicap din România.

□ Consumatori de droguri

La **nivel național**, resursele financiare alocate realizării politicilor antidrog au provenit din **surse bugetare și extrabugetare**.

- *Programul de interes național de prevenire a consumului de tutun, alcool și droguri 2009-2012 a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1.101/2008¹.*
- *Programului național de asistență medicală, psihologică și socială a consumatorilor de droguri 2009-2012, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1.102 din 18 septembrie 2008².*
- *Prin Hotărârea Guvernului nr. 357/2008³, a fost aprobată derularea de către Ministerul Sănătății a programelor naționale de sănătate în anul 2008. Unul dintre obiectivele subprogramului 2.2 - Subprogramul de supraveghere și control al infecției HIV - prevede: asigurarea accesului la consiliere și testare HIV pentru populațiile cu risc (persoane care practică prostituția, persoane care își injectează droguri, persoane fără adăpost, persoane aflate în detenție, homosexuali), iar în Programul național de sănătate mintală este inclus subprogramul de prevenire și tratament al toxicodențelor, al cărui obiectiv este: "prevenirea consumului de droguri și asigurarea tratamentului specific la persoanele cu toxicodență". Aceste programe consolidează eforturile din anul anterior pentru organizarea și "asigurarea continuității și creșterea accesibilității și calității îngrijirilor de sănătate mintală".*
- ✓ *Programele naționale de sănătate 2008⁴ proiectate, implementate și coordonate de Ministerul Sănătății; Programul național de sănătate mintală (din cadrul capitolului II – Programele naționale privind bolile netransmisibile).*
- ✓ *Administrația Națională a Penitenciarelor a implementat, cu asistența tehnică și financiară oferită de UNODC – Biroul România, proiectul Prevenirea HIV în rândul utilizatorilor de droguri injectabile în penitenciare, în valoare de 50.000 USD.*
- ✓ *Fostul Minister al Tineretului și Sportului a implementat, în 2008, două programe cu specific antidrog:*
 - *P1 - Centre de tineret, în cadrul căruia au fost derulate 7 proiecte în valoare de 4.788,07 lei;*
 - *P2 - Program de susținere a acțiunilor de tineret, în cadrul căruia au fost finanțate 13 proiecte cu specific antidrog în valoare de 22.940,57 lei.*
- ✓ *Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, deși nu a avut prevăzute sume cu această destinație în buget, a derulat activități cu specific antidrog în cadrul unor concursuri și activități extrașcolare în valoare de circa 60.000 lei. De asemenea, a continuat implementarea programului național Educație pentru sănătate în școala românească, finanțat de Fondul Global, în anul 2008 cheltuindu-se circa 300 000 USD.*

¹ Hotărârea de Guvern nr. 1.101 din 18 septembrie 2008 privind aprobarea Programului de interes național de prevenire a consumului de tutun, alcool și droguri - 2009-2012 (emitent Guvernul, publicată în Monitorul Oficial nr. 672 din 30 septembrie 2008).

² Hotărârea de Guvern nr. 1.102 din 18 septembrie 2008 privind aprobarea Programului național de asistență medicală, psihologică și socială a consumatorilor de droguri - 2009-2012 (emitent Guvernul, publicată în Monitorul Oficial nr. 675 din 1 octombrie 2008).

³ Hotărârea de Guvern nr. 357 din 26 martie 2008 pentru aprobarea programelor naționale de sănătate în anul 2008 (emitent Guvernul, publicată în Monitorul Oficial nr. 249 din 31 martie 2008).

⁴ Prevăzute de HG nr. 357/26 martie 2008.

□ Persoane aflate în mediul penitenciar

Administrația Națională a Penitenciarelor este finanțată de la bugetul de stat, prin administrarea veniturilor proprii și prin posibilitatea de accesare a mecanismelor de finanțare în domeniu.

În domeniul incluziunii sociale a persoanelor private de libertate, la nivelul Administrației Naționale a Penitenciarelor, sunt în implementare o serie de **proiecte**:

- *Proiectul Marginteg 134588–LLP–2007 și Grundtvig–GMP „Cunoștințe pentru viitoarea integrare a persoanelor marginalizate și dezavantajate”, cu un buget de 428 062 euro și coordonat de Tecos Rasvojni Center Orodjarstva Slovenije. Obiectivul general al proiectului se referă la obținerea de informații privind modalitățile optime de motivare a persoanelor private de libertate pentru a se implica în activități care să sprijine demersurile de reintegrare socială după liberare.*
- *Proiectul finanțat din Fondul Social European – Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane - „Creșterea șanselor de incluziune socială a persoanelor aflate în detenție printr-o mai bună educație, informare a societății și îmbunătățirea activităților în penitenciar”, cu o valoare totală de 18 128 407 lei, al cărei beneficiar este Administrația Națională a Penitenciarelor. Obiectivul general al proiectului este transferul, dezvoltarea comună și adaptarea practicilor și produselor PGISP în sistemul penitenciar românesc.*
- *Proiectul „Îmbunătățirea accesului tinerilor aflați în penitenciare la programe de formare profesională și integrare pe piața muncii pe parcursul și după executarea pedepsei”, în valoare de 5 milioane de euro, al cărei beneficiar este Administrația Națională a Penitenciarelor, are ca obiectiv general creșterea gradului de incluziune socială a tinerilor din penitenciare, prin facilitarea participării acestora la programe de calificare în perioada executării pedepsei, precum și dezvoltarea serviciilor de suport pentru accesul și menținerea pe piața muncii după liberarea din penitenciar.*
- *Proiectul PHARE RO 2006/ 018-147.01.04.06.02 - „Îmbunătățirea dotărilor necesare pentru sistemul de justiție pentru minori în România” (proiect de investiții), în valoare de 1 000 000 euro, are ca beneficiar Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor fiind implementator. Proiectul își propune ca obiectiv dotarea celor două penitenciare pentru minori și tineri de la Tichilești și Craiova, în vederea asigurării unor condiții cât mai bune pentru beneficiari.*
- *Proiectul E-step - LLP-1-2007-1-UK-Grundtvig-GMP, aplicat de AXA Consulting SRL (o firmă de training din România), împreună cu ISCA Vision (o firmă de consultanță și training din Marea Britanie), Academus-Portugalia (o firmă de consultanță și training din Portugalia) și Irish Advocacy Network. Administrația Națională a Penitenciarelor este beneficiar al proiectului, obiectivul general al acestuia fiind creșterea șanselor de reabilitare socială a deținuților în Europa.*
- *Proiectul VET IN Prison – Pregătire vocațională pentru deținuți – 142558-2008-ES-Leonardo-LMP are ca scop facilitarea și monitorizarea activităților de reintegrare socială implementate la nivelul unităților penitenciare ce derulează programe de educație și asistență psihosocială, concomitent cu cele dezvoltate la nivel local.*

□ Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării

Programul de incluziune socială a grupurilor vulnerabile este finanțat printr-un împrumut contractat de Guvernul României de la Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), în valoare de 59 milioane de euro. A treia componentă, pentru care se alocă 28,6 milioane euro din împrumutul BIRD, acoperă trei programe din domeniul protecției sociale: pentru persoanele cu handicap, pentru tinerii de peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție și pentru victimele violenței în familie.

Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013 care are obiective referitoare la facilitarea accesului grupurilor vulnerabile pe piața muncii și facilitarea accesului tinerilor pe piața muncii a fost prezentat în detaliu la capitolul I al raportului de cercetare.

Programul de interes național în domeniul protecției drepturilor copiilor, lansat de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, cuprindea, în domeniul de referință, măsuri pentru „integrarea socioprofesională a copiilor/tinerilor din sistemul de protecție”, măsuri care vizau crearea și dezvoltarea de practici integrative, în scopul îmbunătățirii șanselor tinerilor de integrare socioprofesională, dezvoltarea unui set de măsuri și mecanisme care să faciliteze dobândirea abilităților necesare pentru integrarea lor educațională, ocupațională și identificarea unei forme legale de angajare, implementarea standardului minim de calitate în vederea îmbunătățirii atitudinii și comportamentului general privind problematica specifică a copilului/tânărului, precum și gestionarea eficientă a resurselor umane și financiare implicate în sistemul de protecție a copilului.

Programul național de ocupare a persoanelor marginalizate social a fost elaborat pornindu-se de la necesitatea atenuării efectelor sociale ale proceselor de restructurare din economie, precum și de la menținerea riscului de marginalizare socială pentru unele categorii de persoane cu dificultăți în ocuparea unui loc de muncă.

□ Femei victime ale violenței în familie

În domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie s-au derulat și sunt în implementare mai multe proiecte, dintre care amintim:

- *Programul DAPHNE, parte a Programului Drepturi fundamentale și justiție. Exprimând voința continuării și dezvoltării obiectivelor Programului Daphne în perioada 2007-2013, Parlamentul European a adoptat în 22 mai 2007 Programul DAPHNE 3 - Program de combatere a violenței împotriva copiilor, tinerilor și femeilor, parte a Programului Drepturile fundamentale și justiția.*

Programul se adresează organizațiilor și instituțiilor private sau publice în plan regional sau local, din cel puțin două state membre care se asociază pentru realizarea unui proiect, cum ar fi: autorități locale, catedre universitare și centre de cercetare. Finanțarea proiectelor se acordă sub formă de subvenții și contracte de achiziții publice. Astfel, subvențiile comunitare sunt subvenții de funcționare și subvenții de acțiune. Contractele de achiziții publice susținute de program din fondurile europene acoperă achiziția de servicii și de bunuri direct legate de obiectivele programului, cum ar fi: cheltuieli de informare și comunicare, pregătire, punere în aplicare, monitorizare, verificarea și evaluarea proiectelor.

- Programul pentru victimele violenței în familie, finanțat de Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Banca Mondială), parte a Programului pentru incluziune socială, care are ca scop îmbunătățirea condițiilor de trai și incluziunea socială a grupurilor dezavantajate sau aflate în situații de risc, și anume a victimelor violenței în familie, prin crearea unei rețele de centre, formarea personalului specializat, informarea publică privind fenomenul și consecințele lui.
- Programele de interes național (PIN) care au fost derulate de fosta ANPF. În perioada 2006-2008, în urma celor cinci sesiuni de selecție de proiecte din cadrul programelor de interes național, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 197/2006, modificată prin HG nr. 1726/2006, au fost atribuite 28 de proiecte de finanțare nerambursabilă de la bugetul de stat, astfel:
 - pentru „Susținerea sistemului de servicii specializate prin finanțarea în parteneriat de proiecte destinate dezvoltării și menținerii unităților pentru prevenirea și combaterea violenței în familie”, ofertanții câștigători au fost în număr de 22. Astfel au fost înființate 15 adăposturi noi pentru victimele violenței în familie și au fost finanțate 7 adăposturi existente;
 - pentru „Dezvoltarea serviciilor de recuperare și reintegrare socială destinate agresorilor familiali”, ofertanții câștigători au fost un număr de șase, înființându-se astfel primele centrele de asistență a agresorilor familiali.

Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, prin Direcția Generală Protecția Copilului, are în vedere finanțarea unor noi programe de interes național, în vederea dezvoltării și diversificării sistemului de servicii și instituții destinate prevenirii și combaterii violenței în familie.

Guvernul a aprobat în ședința din data de 29.09.2010 programul intitulat „Intervenția în situații de violență în familie”, care urmărește întărirea capacității de intervenție a Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului în situații de violență în familie, prin: înființarea și/sau dezvoltarea serviciilor de intervenție în situații de violență în familie, asigurarea funcționării acestora și activitățile desfășurate. Copilul, persoana adultă sau familia semnalează, printr-un telefon, de exemplu, problema cu care se confruntă. Direcția Județeană de Asistență Socială și Protecția Copilului trimite la fața locului o echipă mobilă, care acordă consiliere și conduce persoana sau copilul agresat la spital, dacă este cazul, sau la o altă instituție unde se impune să fie condus. Programul are alocat un buget de 1,86 milioane de lei, din care 200.000 lei pentru anul 2010 și câte 830.000 lei pentru anul 2011 și 2012. Acest program se va derula până cel târziu la 31 decembrie 2012.

La nivel național, situația centrelor de violență în familie este următoarea:

- 50 de adăposturi pentru victimele violenței în familie, dintre care 29 sunt publice, 7 - în parteneriat public-privat și 14 - private;
- două centre de recuperare pentru victimele violenței în familie;
- 27 de centre de consiliere a victimelor violenței în familie;
- două centre de informare și sensibilizare a populației;
- șase centre care oferă servicii sociale adresate agresorilor familiali, dintre care două sunt publice, două private și două în parteneriat public-privat.

- *Proiectul „Profesorii din domeniul asistenței sociale și al sănătății împotriva violenței” (Health and social care teachers against violence – HEVI) este aprobat de Comisia Europeană pentru a fi cofinanțat prin Programul Leonardo da Vinci, alături de Centrul Palmenia pentru Educație Continuă (Palmenia Center for Continuing Education) din cadrul Universității din Helsinki, precum și de o serie de parteneri din Finlanda, Irlanda, Bulgaria, Germania, Estonia, Letonia și România. Scopul proiectului este acela de a răspunde nevoii de formare continuă a profesorilor din domeniul asistenței sociale și al sănătății privind violența în familie în cuplu.*

Obiectivele proiectului sunt:

- susținerea profesorilor în îmbunătățirea cunoștințelor privind violența în cuplu, studiile și cercetările europene și noile principii și măsuri în prevenirea violenței;
- îmbunătățirea abilităților profesorilor de a face față noilor provocări în prevenirea violenței în cuplu, conform experienței practice din domeniul asistenței sociale și al sănătății la nivel național și european;
- transferul de inovație și bune practici în formarea profesională prin rețeaua și cooperarea dintre organizațiile educaționale privind problematica violenței în cuplu la nivel european.

Rezultatul proiectului este un Ghid de predare pentru profesorii din domeniul sănătății și al asistenței sociale privind violența în cuplu, care include curricula de formare a profesorilor, idei, metode, instrumente pentru predare și pentru lucrul ca tutore pentru studenți.

Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale este unul dintre cei trei parteneri români, alături de Ministerul Sănătății și Școala Postliceală Sanitară Fundeni, având rolul concret de partener diseminator la nivel național al rezultatelor proiectului, contribuind la încurajarea programelor de formare a specialiștilor din domeniul sănătății și cel social cu privire la violența în cuplu.

3.4. Rapoarte și studii

□ Populația romă

Un **raport al Băncii Mondiale** relevă faptul că, în anul 2000, aproximativ **68,8% din populația roma** trăia cu **mai puțin 4,3 USD pe zi**. O parte semnificativă a comunităților de romi cumulează un spectru larg de dizabilități sociale, respectiv un nivel redus de educație și calificare sau lipsa educației și calificărilor, neparticiparea la educația formală, număr mare de copii, condiții de viață precare, experiență scăzută pe piața muncii. **Nivelul de sărăcie** înregistrat pentru populația roma în 2004 se situează în continuare **peste nivelul înregistrat în 1995** și la o distanță foarte mare de celelalte categorii etnice, 3 din 4 persoane aparținând acestui grup vulnerabil fiind sărace. În 2004, aproximativ **74,3% din populația roma** se confrunta cu un **nivel înalt al riscului sărăciei, excluziunii sociale și marginalizării**, ca rezultat al decalajelor cronice de dezvoltare, susținute de

menținerea unei atitudini discriminatorii. Evoluția ponderii populației roma confruntată cu riscul sărăciei a înregistrat o tendință generală descrescătoare în perioada 2001-2004.

Conform **Documentului-cadru pentru implementarea Programului operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane în România, comunitatea roma reprezintă a doua mare minoritate etnică**, după populația de etnie maghiară. Recensământul din 2002 a înregistrat **535.140 de persoane de etnie romă**, respectiv cei care și-au recunoscut în mod voluntar apartenența la etnia romă. Repartizarea pe principalele regiuni de dezvoltare era la acea dată următoarea: Nord-Est – 44948, Sud-Est – 48590, Sud Muntenia – 98538, Sud-Vest Oltenia – 60265, Vest – 48485, Nord-Vest – 96013, Centru – 99977 și Bucuresti-Ilfov - 38324. Datele rezultate de la Recensământul din 2002 arată, de asemenea, că **60,1% dintre aceștia trăiesc în zonele rurale**. Estimările independente realizate de către sociologii români și străini, precum și de către reprezentanți ai etniei roma arată că există **o populație de etnie romă de 1-2,5 milioane de persoane**.

Raportul de monitorizare din 2004, prezentat de către Comisia Europeană, estimează că numărul persoanelor de etnie romă este de **1,8-2,5 milioane de persoane**. În conformitate cu studiile realizate, populația de etnie romă are **cel mai scăzut respect de sine și conștientizare**, comparativ cu toate celelalte minorități etnice din România. În conformitate cu Barometrul relațiilor etnice, publicat în 2002, aproximativ **33% din populația de etnie romă se consideră români, 37% de etnie romă**, în timp ce restul (cetățeni români de etnie roma) își asumă identitatea majoritară. Decalajul existent între realitate și statisticile oficiale poate fi explicat prin faptul că mulți romi preferă să se considere români pentru a beneficia de un statut social mai bun și pentru a se diferenția de populația roma mai puțin educată. Populația roma trăiește în condiții de sărăcie extremă, **riscul de sărăcie în cadrul comunității roma fiind, în 2003, de 3 ori mai mare comparativ cu media riscului la nivel național**.

În ceea ce privește **ocuparea populației roma**, în conformitate cu datele oficiale din „**Recensământul populației și gospodăriilor**”, din anul 2002, numai **122.573 de persoane**, reprezentând **22,9% din populația roma** (535.140 de persoane declarate), **erau parte a populației active**. Dintre aceștia, doar **71,5%** reprezentau **populația angajată**, restul de aproape **28,5% fiind șomeri** în căutarea unui loc de muncă. Aproximativ **41%** dintre persoanele ocupate **lucrau în agricultură** (1/3 sunt femei) și **31% erau muncitori necalificați**. În populația roma sunt înregistrate **deficiențe majore în domeniul pregătirii profesionale**. Peste **70%** din populația roma **nu are nicio calificare** sau desfășoară activități care nu necesită o formare profesională formală. Ponderea mare a **muncitorilor zilieri (41,7%)** din totalul populației roma indică faptul că aceștia se află într-o situație dificilă în ceea ce privește ocuparea și, implicit, asigurarea venitului minim pentru nevoile lor de bază. Există multe persoane fără experiența unei activități economice acceptate legal sau care au avut perioade lungi de șomaj (mai mult de 50% din populația roma au fost șomeri mai mult de 27 luni), în timp ce ponderea populației angajate este foarte scăzută (numai 13% din venitul mediu al familiilor roma, comparativ cu începutul perioadei de tranziție). **Sursele principale de venit sunt acelea ocazionale**, în mare parte din **economia informală**, surse care nu pot să asigure decât o supraviețuire precară - activități ocazionale, muncitori zilieri etc. O parte importantă din venitul

famiilor roma provine din ajutoarele sociale. Potrivit sondajelor recente, **rata reală de șomaj pentru comunitatea romă este de numai 24%**, cea mai mare parte a populației roma desfășurând activități în economia subterană. Potrivit aceluiași sondaj, **16% din populația romă trăiește exclusiv din ajutoarele sociale de stat**. În ceea ce privește ocuparea femeilor de etnie romă, există unele disparități comparativ cu situația bărbaților romi. Astfel, femeile reprezintă mai puțin de o treime din numărul total al populației roma angajate. De asemenea, ponderea femeilor casnice este de patru ori mai mare decât media națională.

În privința **educației copiilor romi**, condițiile precare de trai și veniturile scăzute ale populației roma au produs efecte și asupra participării la educație și a nivelului de educație al acestei comunități. Astfel, **abandonul școlar și neparticiparea la procesul educațional sunt mai frecvente** în cazul populației roma în comparație cu media națională. În cazul comunității roma, aproximativ **12% dintre copiii din grupa de vârstă 7-16 ani părăsesc școala** înainte de a absolvi învățământul obligatoriu, în timp ce **18% nu sunt înscriși în nicio formă de învățământ**. Aproximativ **80% din copiii care nu sunt înscriși în nicio formă de învățământ** (în cadrul grupei de vârstă 7-16 ani) sunt membri ai comunității roma. Din totalul populației roma cu vârstă cuprinsă între 7 și 16 ani, **18% nu au fost înscriși la școală niciodată și 12% au renunțat la școală înainte de finalizarea învățământului obligatoriu**. Mai mult de o treime din populația roma (**38,6%**) sunt afectați de **analfabetism funcțional**. În plus, față de cauzele materiale (de natură economică sau logistică), nivelul educațional al părinților și al persoanelor roma vârstnice influențează puternic participarea la educație a tinerilor romi. De asemenea, **neparticiparea în învățământul preșcolar și deficiențele de comunicare în limba română** ale multor copii romi afectează performanțele în educație. Unele practici discriminatorii ale cadrelor didactice în relația cu populația romă, printre care gruparea romilor în clase separate, produc aceleași efecte în ceea ce privește participarea la educație și integrarea copiilor romi.

Pe parcursul anului școlar **2002-2003**, **elevii de etnie roma** reprezentau **4,23%** din totalul elevilor înscriși în sistemul național de educație și formare profesională. Analiza datelor disponibile, pe niveluri de educație, indică **o mai mică participare a elevilor de etnie roma în învățământul preșcolar**, comparativ cu participarea în învățământul primar și existența unei **tendințe de scădere în ceea ce privește participarea de la învățământul gimnazial la nivelul secundar superior**, nivel la care rata de participare a populației roma este de aproximativ 1,04% (rapoarte interne, MEDCT). În anul școlar 2003-2004, aproximativ **20.528 dintre elevii romi** și-au exprimat **opțiunile pentru studierea limbii romani**, a literaturii, tradiției, istoriei, ca disciplină suplimentară. Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului a implementat diverse proiecte cu scopul reducerii abandonului școlar și stimulării participării școlare în rândul populației de romi. Predarea limbii romani s-a intensificat. Există estimări care arată că, în anul școlar 2004/2005, aproximativ **18.000 de elevi au studiat limba romani**, ceea ce reprezintă aproximativ **10%** dintre elevii romi înscriși la școală (în conformitate cu datele oficiale). Problema sensibilă este aceea că, în general, populația romă trăiește la periferie, în cartiere marginale cu o vastă problemă socială (consum de droguri, prostituție etc.), iar școlile din aceste zone oferă condiții precare de învățare. În aceste școli, în care majoritatea elevilor sunt de etnie romă, **rata repetenției este de aproximativ 11,3%, peste indicatorul mediu național**.

În ceea ce privește **segregarea școlară**¹, datele existente conduc la concluzia că **segregarea în școli nu este un caz izolat**. Conform informațiilor din baza de date **“Incluziune 2007”**, **peste jumătate dintre copiii romi merg în clase în care aproximativ jumătate sau mai mulți dintre colegii lor sunt tot romi** (50% în mediul urban, 59% în mediul rural). O comparație între nivelul de omogenitate etnică școlară în clasele în care au învățat adulții romi, așa cum și-l amintesc aceștia, și nivelul de omogenitate din clasele copiilor lor indică o **posibilă accentuare a școlarizării copiilor romi în clase omogene etnic**. În timp ce **44% dintre părinții romi cu copii școlarizați declară că și-au petrecut perioada de școlarizare în clase care aveau „doar câțiva copii romi”**, doar **34%** dintre aceștia spun același lucru despre cel mai mic copil care merge la școală. **Segregarea este adesea rezidențială**, dar apar și forme date de orientare/plasare a copiilor romi în școli sau clase majoritar rome, uneori chiar clase de învățământ special. În astfel de cazuri, **segregarea în școală pleacă de la prejudecățile părinților și presiunile pe care aceștia le exercită direct sau indirect asupra școlilor** și chiar de la autoritățile locale. Există însă și **cazuri de segregare** în clase datorită **înscrierii întârziate a copiilor romi la școală**. Aceste situații se repetă de la an la an, deși școlile ar trebui deja să aibă soluții pentru a preveni astfel de situații (de ex., angajarea și implicarea mediatorului școlar pentru înscrierea la timp a tuturor copiilor). Comună celor mai multe dintre cazurile de segregare este **calitatea mult mai slabă a educației** pe care o primesc copiii din aceste clase/școli față de colegii lor care învață în clasele paralele/școlile învecinate. În consecință, **copiii romi din clasele majoritar rome au un risc de repetenție mai ridicat decât cei din clase mixte**. Aproximativ 15% dintre cei care învață în clase cu elevi romi majoritari sunt **analfabeți**, față de 4% din totalul celorlalți elevi. De asemenea, datele obținute în urma examenelor naționale sunt semnificativ mai slabe în școlile segregate decât media la nivel județean.

În ceea ce privește **accesul populației roma la îngrijirea sănătății, probabilitatea declarării unei stări de sănătate precare este semnificativ mai ridicată în cazul romilor**, comparativ cu populația majoritară. Conform anchetei ECHISERV, realizate în Regiunea de Nord-Vest, **aproximativ un sfert dintre respondenții romi de 18-54 de ani și 49% dintre cei de peste 55 de ani au declarat o stare de sănătate proastă și foarte proastă** (Popescu, Raț, Rebeleanu, 2009). Una dintre cauzele acestei situații este **accesul restricționat la îngrijirea medicală**. Deși gradul de includere a acestei categorii de populație în sistemul public de sănătate a crescut față de anul 2001, **riscul de excludere se menține în continuare**. De exemplu, în anul 2007, peste o treime dintre locuitori romi ai Regiunii Nord-Vest nu aveau asigurare medicală, iar proporția persoanelor neînscrise la un medic de familie rămâne importantă (cca 10%). Sistemul de sănătate conține factori de discriminare latentă față de romi. Ei pot fi identificați atât la nivelul condițiilor de eligibilitate, cât și în relațiile dintre pacient și personalul medical².

¹ Raportul *Riscuri și inechități sociale în România 2009*, realizat de Comisia Prezidențială pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice.

² Raportul *Riscuri și inechități sociale în România 2009*, realizat de Comisia Prezidențială pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice.

Programul național de mediatori sanitari, adoptat de Guvernul României în anul 2002, este o resursă importantă pentru creșterea accesului romilor la serviciile de sănătate. În primul an de funcționare au fost formați **166 de mediatori sanitari pentru romi**.

Raportul **“Monitorizarea implementării la nivel local a strategiei naționale pentru îmbunătățirea situației romilor”** (Open Society Institute, 2004) apreciază acest număr ca fiind insuficient și relevă că nu toți mediatorii sanitari au reușit să se angajeze. Principala cauză a fost refuzul autorităților locale de a crea și de a finanța posturile respective din bugetul local. Mai mult, cei care s-au angajat nu dispun de resurse materiale suficiente pentru exercitarea sarcinilor ce le revin (Open Society Institute, 2004). Atât personalul sanitar, cât și comunitățile roma consideră binevenită activitatea mediatorilor sanitari. În opinia medicilor de familie, mediatorii au avut o contribuție majoră la cuprinderea romilor în trei dintre programele naționale de sănătate: vaccinarea copiilor, planificarea familială și depistarea cancerului de col uterin (Popescu, Raț, Rebeleanu, 2009). Recunoscând rolul important al mediatorilor sanitari în facilitarea accesului la asistența medicală, dar și în ceea ce privește obținerea actelor de identitate, atragem atenția asupra unor posibile consecințe negative ale instituționalizării medierii sanitare. Există riscul ca pacienții romi să nu se mai adreseze direct medicilor de familie, precum și acela al instrumentalizării mediatorilor sanitari într-un mod inadecvat pentru a prelua fie unele sarcini ale personalului medical (informarea pacienților), fie responsabilități ale pacienților (obținerea actelor de identitate).

Fundația Soros România a derulat, în anul 2009, două studii sociologice care vizează comunitățile roma: „Femeile roma – ce știm și ce nu știm despre ele” și „Incluziunea romilor pe piața muncii – percepții ale factorilor implicați”. Autorii celor două cercetări au identificat și analizat statutul femeilor și rolurile de gen în familiile roma, cu accent pe evidențierea factorilor care pot contribui la îmbunătățirea situației acestora, din perspectiva incluziunii sociale. Studiile au fost realizate în cadrul Programului de dezvoltare comunitară integrată, derulat de Fundația Soros România.

Studiul „Femeile roma – ce știm și ce nu știm despre ele” recomandă o serie de măsuri care contribuie la o mai bună incluziune socială a romilor. Printre acestea se numără: îmbunătățirea sistemului educațional și facilitarea accesului romilor la educație, măsuri de combatere a discriminării din școli, activități de informare și planificare familială, colaborarea mediatorilor sociali cu femeile roma, oferirea de servicii comunitare în sprijinul familiilor roma - alternative publice de îngrijire a copiilor, externalizarea unor activități gospodărești etc. Studiul s-a derulat în perioada martie-iulie 2009, atât în mediul urban, cât și în cel rural, în comunități tradiționale și nontradiționale: Verești (județul Suceava), Sărulești (județul Călărași), Bălțești (județul Prahova), Pătrăuți (județul Suceava), Kuncz (Timișoara) și Patarât (Cluj-Napoca).

Cel de-al doilea studiu, „Incluziunea romilor pe piața muncii – percepții ale factorilor implicați”, a fost finalizat la începutul anului 2009 și surprinde percepțiile instituțiilor și organizațiilor care implementează proiecte în domeniu, precum și ale beneficiarilor direcți asupra eficienței politicilor de ocupare destinate persoanelor de etnie romă. Autorii studiului identifică și prezintă exemple de succes sau situații de eșec în privința măsurilor active de ocupare pentru populația roma. Ca exemple de bune practici sunt menționate situațiile de colaborare între instituțiile publice și organizațiile nonguvernamentale ce dezvoltă programe de ocupare pentru romi, precum și metodele creative de abordare a problematicii ocupării, respectiv acordarea de

derogări pentru persoanele cu nivel de școlarizare redus, în vederea participării la cursuri de formare profesională, identificarea de soluții legislative pentru obținerea calificărilor, precum și angajarea persoanelor de etnie romă în cadrul grupurilor de inițiativă de la nivel local, în cadrul proiectelor cu finanțare europeană.

În privința **incluziunii femeilor roma**, soluțiile propuse pornesc de la ideea adaptării acestora la specificul comunităților roma. Se inițiază ca punct de plecare corelarea actualei strategii cu prioritățile fondurilor structurale, femeia roma putând fi încadrată în categoria grupurilor vulnerabile. Printre „barierele” cu care se confruntă femeia romă, se numără gelozia soților, care adesea le împiedică să participe la cursurile de calificare. O soluție la această problemă ar fi implicarea unor femei traineri în susținerea cursurilor de formare/calificare destinate femeilor roma. Rolul femeii în viața copiilor poate fi, de asemenea, abordat din perspectiva implicării femeilor roma în educația acestora. Programele de tipul „a doua șansă” au fost considerate ca având potențial funcțional în comunitățile tradiționale, prin constituirea unor clase alcătuite doar din femei.

În planul **ocupării**, studiile au relevat o serie de probleme la nivelul comunităților roma, printre propuneri numărându-se următoarele: implicarea unui facilitator de origine roma, responsabil cu programele de ocupare, eficientizarea comunicării între romi și instituții, recomandarea ca organizațiile nonguvernamentale să se constituie ca interfață între romi și instituții și să asigure externalizarea unor servicii aparținând, în momentul de față, AJOFM.

Cercetarea privind excluziunea socială a romilor în Timișoara, realizată de dr. Enikő Magyari-Vincze, în cadrul proiectul PHARE 2004 „Consolidarea capacității instituționale și dezvoltarea de parteneriate pentru îmbunătățirea percepției și condiției romilor”, în august-septembrie 2007, a identificat și descris mecanismele excluziunii sociale în domeniul locuirii, al ocupării forței de muncă, al educației și al sănătății romilor din Timișoara.

Studiul „Vino mai aproape: incluziunea și excluziunea romilor în societatea românească de azi”, elaborat în anul 2008 de G. Fleck și C. Rughinis (București, Human Dynamics), a avut la bază o analiză calitativă și cantitativă efectuată în rândul comunităților de romi, pe baza unor eșantioane de romi, dar și a unor eșantioane mixte, precum și pe baza chestionarelor transmise tuturor autorităților publice locale. Conform studiului, procentul celor care nu au avut un venit în luna de referință (iulie 2007) a fost de două ori mai mare pentru romi decât pentru neromi (41,9% din romi față de 20,2% din neromi). La începutul vârstei adulte, atât romii, cât și neromii au acces egal la surse de venit, dar, începând cu înaintarea în vârstă, diferențele cresc. De asemenea, în ceea ce privește variabila sex, accesul la venituri este inegal, efectul negativ înregistrându-se în rândul femeilor (această tendință fiind similară atât pentru romi, cât și pentru neromi). Cele mai **importante surse de venituri pentru romi (26,1% din populația de etnie romă) s-au dovedit a fi **prestațiile sociale** (indemnizația de maternitate, alocațiile pentru copii, alocația familială complementară etc.). Următoarea sursă de venit este **venitul minim garantat** – o pondere de 14,4% din eșantionul de populație roma (pentru neromi ponderea fiind de 2,0%). O altă specificitate pentru populația de etnie romă este că aceasta își câștigă existența în principal din **surse inactive (43%) și din activități informale (22,7%)**. Astfel, se poate concluziona că cele mai multe persoane de etnie roma sunt în afara economiei formale, acest fapt evidențiindu-se și în procentul relativ redus al acestei etnii (16,7%) care au venituri din pensii.**

În ceea ce privește **educația**, **9% dintre tinerii adulți romi (18-30 ani)** sunt absolvenți de liceu, iar **2% au studii superioare**, în comparație cu 41% dintre tinerii adulți neromi, respectiv 27%. De asemenea, cel mai mare procent de **analfabetism** se înregistrează tot în rândul populației de

etnie romă, și anume 28% din cei ce au frecventat școala primară, dar nu au absolvit-o. Prezența mediatorului școlar în comunitățile roma a contribuit la creșterea ratei de absolvire a școlii, precum și la creșterea numărului de copii înscriși într-o formă de învățământ. O situație relativ interesantă se poate constata și în ceea ce privește **sănătatea**: speranța de viață în rândul acestei categorii este scăzută, înregistrându-se un procent redus de persoane vârstnice.

Opinia comună a personalului medical este că multe boli ale comunităților de romi se datorează obiceiurilor nutriționale neadecvate. În ceea ce privește accesul la serviciile medicale, se poate spune că acesta se va face în funcție de gradul de informare și mai ales de situația economică.

Mediatorii sanitari au avut un efect pozitiv în informarea populației roma în ceea ce privește serviciile medicale, însă nu toate comunitățile roma au un astfel de mediator.

Cercetarea a evidențiat unele aspecte referitoare la **condițiile de locuit**, situație diferită de cea întâlnită în rândul gospodăriilor neroma. Densitatea din locuințe este de două ori mai mare în cazul gospodăriilor roma, numărul mediu de persoane per cameră fiind de 1,98, comparativ cu 0,8 în cazul gospodăriilor nerome. În ceea ce privește utilitățile, 15% din gospodăriile roma trăiesc fără electricitate, 36% nu au apă în gospodăria proprie, iar în ceea ce privește dotarea cu echipamente de folosință îndelungată, 53% din romi au frigider și 8% au calculator, 14% au mașină de spălat automată, 68% au televizor color, 12% au automobil, 10% au telefon fix (dar 43% au telefon mobil).

□ Consumatori de droguri

Până în anul 2004, în România nu existau studii calitative sau cantitative privind fenomenul, înființarea și operaționalizarea Agenției Naționale Antidrog determinând progrese evidente la acest capitol.

Consumul de droguri în școli și în rândul populației tinere. În anul 2007 a fost implementată, pentru a treia oară la nivel național, componenta pentru România a studiului european ESPAD (derulat la nivel internațional în 1995, 1999, 2003, 2007). Instituțiile implicate în derularea studiului din 2007 au fost Școala Națională de Sănătate Publică și Management Sanitar, Agenția Națională Antidrog și Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului.

În ceea ce privește **prevalența consumului oricărui drog ilegal¹ de-a lungul vieții în rândul elevilor de 16 ani**, aceasta a fost, în anul 2007, de 14,5% (14,9% în cazul băieților și 14,2% în cazul fetelor). **Consumul experimental de alcool cu pastile** a înregistrat cel mai ridicat procent (4,4%), din care 5% în cazul băieților și 3,8% în cazul fetelor, urmat de **consumul experimental de inhalante** (4,1% atât în cazul fetelor, cât și în cel al băieților).

Comparativ cu anul 2003, s-au înregistrat **prevalențe de-a lungul vieții mai ridicate pentru consumul oricărui tip de drog ilegal**, exceptând consumul de tranchilizante/sedative fără prescripție medicală (scădere de la 6,6% la 4,1%). Consumul experimental de **ecstasy**,

¹ ESPAD24a (marijuana), ESPAD28a (ecstasy), ESPAD29a (lipici/prenandez/aurolac/glue), ESPAD30a-e (tranchilizante/sedative, amfetamine, LSD/alte halucinogene, crack, cocaină), ESPAD30g-m (heroină, ciuperci halucinogene, GHB, steroizi analbolizanți, droguri injectabile, alcool împreună cu pastile, Romparkin, Codeină/Fortral/Mialgin).

cocaină, droguri injectabile a înregistrat o dublare față de anul 2003 (ecstasy – de la 0,6% în anul 2003 la 1,2% în anul 2007; cocaină – de la 0,7% în anul 2003 la 1,5% în anul 2007; droguri injectabile – de la 0,3% în anul 2003 la 0,7% în anul 2007).

În ceea ce privește prevalența consumului de droguri ilegale în ultimele 12 luni, în anul 2007, în chestionarul ESPAD au fost incluse întrebări referitoare la consumul de droguri în ultimele 12 luni și în ultimele 30 de zile pentru cannabis, ecstasy și solvenți/inhalante. Consumul recent de cannabis a înregistrat cel mai ridicat procent – 1,9% (3% în rândul băieților și 1% în rândul fetelor).

Comparativ cu anul 2003, s-a înregistrat o tendință de creștere pentru toate cele trei substanțe menționate: solvenți/inhalante - de la 0,4% în anul 2003 la 1,8% în anul 2007; ecstasy - de la 0,2% în anul 2003 la 0,6% în anul 2007; cannabis – de la 1,5% în anul 2003 la 1,9% în anul 2007.

Prevalența consumului de droguri ilegale în ultimele 30 zile în rândul elevilor de 16 ani a înregistrat valori sub 1,5% pentru toate cele trei substanțe menționate în chestionar: cannabis - 0,7%, din care 1,2% în cazul băieților și 0,2% în cazul fetelor; ecstasy - 0,5%, din care 0,7% în cazul băieților și 0,3% în cazul fetelor și solvenți/inhalante - 0,8%, din care 0,9% în cazul băieților și 0,8% în cazul fetelor. Totodată, consumul actual a înregistrat o tendință de creștere în anul 2007, comparativ cu anul 2003, pentru toate cele trei droguri ilegale analizate.

Consumul de droguri în rândul populației generale – prevalența consumului de droguri

Studiul privind prevalența consumului de droguri în România, studiu privind populația generală, realizat de Agenția Națională Antidrog în anul 2007, se referă la unul din cei cinci indicatori epidemiologici recomandați de Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și Dependenței de Droguri, pornind de la metodologia de implementare propusă de acest organism. În realizarea anchetei domiciliare privind consumul de droguri, numărul de subiecți intervievați sau de chestionare valide este de 7497.

Din punct de vedere al **prevalenței consumului de droguri ilegale de-a lungul vieții**, în funcție de **tipul de drog**, studiul realizat în anul 2007, față de cel din 2004, indică faptul că apare o **scădere** (stabilizare, diferențele nefiind semnificative statistic) a prevalenței consumului de droguri de-a lungul vieții la toate substanțele:

- ✓ **cannabisul** scade de la 1,7% la 1,5% și rămâne în continuare cel mai consumat drog la nivel național;
- ✓ **ecstasy** crește de la 0,3% la 0,4%;
- ✓ **cocaina** scade de la 0,4% la 0,1%;
- ✓ **heroina** scade de la 0,2% la 0,1%.

- *Analizând evoluția admitterilor la tratament, pentru aceeași perioadă, în funcție de sexul consumatorului și de tipul admitterii, se constată că, față de 2001, se înregistrează o scădere a raportului bărbați/femei, atât pentru numărul total de persoane aflate în tratament, cât și pentru persoanele care solicită pentru prima dată tratament, situație care sugerează o posibilă creștere a accesibilității serviciilor de către persoanele de sex feminin consumatoare de droguri ilicite. Consumatorii de sex masculin consumă preponderent heroină, iar consumul de hipnotice, sedative și alte substanțe (de exemplu: alcaloizi, antalgice, antidepresive, Calmogen, Carbamazepină, Depakine, Meproamat, Rapinirol, Sepoquel, Taver) este mai mare pentru femei.*
- *Cele mai multe persoane debutează în consumul de droguri între 15 și 19 ani, proporția acestora fiind în creștere, de la 25% în 2004 la 34% în anul 2008. Următoarea grupă de risc este cea de 20-24 de ani, vârstă la care au debutat aproximativ unul din patru consumatori de droguri. Proporția persoanelor care au început să consume substanțe psihoactive între 25 și 34 de ani se menține relativ stabilă (12-15%). Față de anul 2004, se constată o reducere la mai puțin de jumătate atât a procentului de persoane care au debutat în consumul de droguri la mai puțin de 15 ani (de la 12% la 5%), cât și a celor care au început să consume la peste 35 de ani (de la 20% la 9%).*
- *Majoritatea persoanelor care au solicitat tratament sunt șomeri/fără ocupație, inactivi economic sau lucrează fără contract de muncă, locuiesc cu familia de proveniență sau propria familie și au solicitat asistență din proprie inițiativă sau la inițiativa familiei/prietenilor.*
- *Menținerea concentrării cazurilor de consum de heroină în București, heroina fiind în continuare consumată mai ales pe cale injectabilă. Posibilele explicații pentru această situație sunt: concentrarea centrelor de asistență specializate în capitală, oferta terapeutică încă insuficientă și, posibil, disponibilitatea heroinei pe piață (situarea României pe ruta balcanică).*
- *Creșterea numărului de decese ca urmare a consumului de droguri (33 în 2008, 32 în 2007, față de 21 în 2006 și 6 în 2005) este o consecință a aplicării algoritmului unitar de definire și recunoaștere a cazurilor de deces, a managementului medico-legal algoritmat și a îmbunătățirii semnificative atât a capacității de detecție toxicologică de către INML Mina Minovici, cât și a procesului de colectare a datelor.*
- *Prevalența bolilor infecțioase în rândul consumatorilor de droguri injectabile (CDI) nu a înregistrat modificări semnificative în anul 2008, putându-se vorbi despre o tendință de stabilizare a prevalenței bolilor infecțioase asociate consumului de droguri: la valori reduse pentru HIV (1,09%), în creștere ușoară, dar, în continuare, subraportată pentru HVB (11,68%) și îngrijorătoare pentru HVC (72,59%), cu valori peste media europeană. Ca și în anii precedenți, hepatita C (HVC) a înregistrat o prevalență ridicată, concluzia fiind că, în condițiile în care majoritatea CDI adoptă un comportament la risc (schimb de ace și seringi, întreținerea de relații sexuale neprotejate), se poate vorbi de o epidemie de HVC în rândul CDI din București. Cifrele scăzute pentru prevalența HIV pot fi datorate neatingerii unui prag „critic” de persoane seropozitive în interiorul comunității CDI, dar pot exista și alte explicații (cum ar fi structurarea CDI în grupuri de 3-5 persoane care utilizează în comun echipamentul de injectare).*

□ Persoane aflate în mediul penitenciar

Analiza principalilor indicatori din sistemul penitenciar, în perioada decembrie 2006–decembrie 2008

- *Scăderea numărului de persoane private de libertate aflate în atenția unui lucrător de reintegrare socială de la 122 în 2006 la 79 în 2008, respectiv o scădere procentuală de 35,2%; este rezultatul, pe de-o parte, al creșterii numărului de specialiști în reintegrare socială și, pe de altă parte, al scăderii numărului total al persoanelor aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor. În plus, nu există o constanță în rândul minorilor/tinerilor care au urmat cursuri de calificare profesională, posibilele cauze fiind promovarea insuficientă și lipsa de atractivitate a programelor respective.*
- *Gradul de atractivitate a cursurilor de formare profesională în rândul minorilor și tinerilor, precum și în cel al adulților este unul foarte scăzut, nivelul de 10% fiind depășit în anul 2007 cu 0,3%, ceea ce arată necesitatea schimbării abordării de promovare și atragere a persoanelor din detenție în programele de formare profesională, dar și nevoia diversificării pachetului cursurilor de formare în acord cu piața muncii.*
- *Gradul de eficacitate al programelor de consiliere sau asistență psihologică s-a îmbunătățit. Chiar dacă numărul de autoagresiuni și sinucideri a crescut, se observă că există o ușoară tendință de îmbunătățire a gradului de eficacitate a programelor de consiliere și asistență psihologică manifestat prin creșterea numărului de participanți la astfel de programe.*
- *Rata de angajare la liberare este în creștere, ceea ce demonstrează inclusiv eficiența economico-financiară a programelor de formare.*

Sondajul de opinie la nivelul persoanelor private de libertate din unitățile penitenciare – Raport de cercetare 2006 - ca cercetare de tip descriptiv, a avut ca obiective **identificarea opiniilor persoanelor private de libertate** din unitățile subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor cu privire la **calitatea vieții de detenție, la relația cu angajații sistemului penitenciar, la calitatea asistenței destinate reinsertiei sociale și la raporturile cu lumea exterioară.**

*Conform opiniei deținuților, unul din cele mai importante aspecte ale vieții de detenție îl reprezintă **capacitatea penitenciarului de a da posibilitatea persoanelor private de libertate să participe la activități în afara camerei de deținere, fie ele de consiliere, recreative, productive sau de școlarizare.** Doar 14,5% dintre persoanele private de libertate afirmă că **participă zilnic la cel puțin o activitate în afara camerei de deținere** (activități educaționale, de divertisment, sportive), în timp ce 26,5% dintre cei intervievați afirmă că **participă de 2-3 ori pe săptămână la activități în afara camerei de detenție.** Astfel, aproape 60% dintre persoanele private de libertate sunt parte a unor **programe în afara camerei o dată sau mai rar de o dată pe săptămână.** 21% dintre subiecți apreciază că participarea la activitățile extracamere se face **săptămânal**, 1 din 5 deținuți consideră că frecvența cu care sunt „scoși” în afara camerei de deținere este între 1 și 3 ocazii pe lună, în timp ce un procent mare, respectiv 17,2%, afirmă că **participă mai rar decât odată pe lună sau chiar deloc la activitățile desfășurate în afara camerei de deținere.***

Fiind rugate să nominalizeze **programele educaționale sau terapeutice** pe care le coordonează specialiștii în reintegrare socială, **21,4%** dintre persoanele private de libertate **nu au reușit să nominalizeze** activități desfășurate de compartimentul de intervenție psihosocială. Dintre cei care nu au putut nominaliza nicio activitate, **87,2% sunt clasificați în regim închis**, iar în funcție de variabila sex, **96% sunt bărbați**, restul femei. 60,3% dintre aceștia sunt nerecidiviști.

Dintre **programele desfășurate de către sectorul de reintegrare socială**, cele mai multe persoane private de libertate, respectiv 72,8%, au indicat programe standard educative și/sau terapeutice propuse de către Administrația Națională a Penitenciarelor, și nu de către serviciile de asistență psihosocială și educație de la nivelul unităților penitenciare. Astfel, **55,4%** au indicat **activitățile sportive sau recreative de club** printre cele mai importante trei programe de reinserție socială, **30,27%** dintre persoanele private de libertate au considerat prioritare **activitățile de școlarizare** și un procent foarte mic, de **14,9%**, a luat în considerare **cursurile de calificare profesională**, ca programe importante pentru reinserția socială. **12,5%** dintre persoanele private de libertate au menționat **activitățile de tip religios** ca fiind relevante pentru procesul de reintegrare socială și 4% au nominalizat programe de consiliere psihologică sau de asistență socială ca fiind prioritare. Doar **2,7%** dintre persoanele private de libertate consideră **accesul la biblioteca unității** ca fiind un aspect important al educației în vederea reintegrării.

Persoanele private de libertate apreciază că **cea mai importantă problemă pe care o vor întâlni în perioada postdetenție** este **găsirea unui loc de muncă**, **45,6%** dintre aceștia considerând că vor avea dificultăți în acest sens. Faptul că persoanele private de libertate sunt conștiente în mare măsură de această dificultate explică **dorința lor de a participa la mai multe cursuri de calificare profesională**, la activități productive în afara spațiului de deținere și la **programe destinate reinserției sociale**.

De asemenea, persoanele private de libertate sunt îngrijorate de statutul social de „fost pușcăriaș” pe care îl vor avea în societate (12,6%), de prejudecățile și **etichetarea** de care vor avea parte din partea membrilor comunității. Numai 5,4% dintre deținuți consideră că nu vor avea probleme după liberare.

Proiectul de cercetare „Politici penale și dinamica infracțiunii de omor în ultimii 20 de ani” realizat de către Agenția Națională a Penitenciarelor, în parteneriat cu Institutul Național de Criminologie și Institutul de Sociologie al Academiei Române, în anul 2004.

În concluzii se relevă faptul că, în general, calitatea vieții în penitenciare depinde de activitățile oferite deținuților și de tipul și calitatea relațiilor dintre aceștia și personalul angajat. Promovarea unor relații constructive este considerată ca având drept efect scăderea tensiunii inerente oricărui mediu carceral, intensificarea controlului și securității și reducerea sancțiunilor. Consistența acestor relații va crea un climat favorabil creșterii calității serviciilor de reabilitare psihosocială a persoanelor aflate în custodie. Un program de activități echilibrat, satisfăcător (muncă, educație, sport etc.) are o importanță deosebită pentru bunăstarea și sănătatea fiziologică, psihică și psihologică a persoanelor private de libertate.

□ Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării

În contextul în care **rata sărăciei** în rândul copiilor cu vârste cuprinse între 0 și 15 ani este de **24,7%**, cu 6,2 puncte procentuale mai mult decât media pe țară, și în conformitate cu datele disponibile la nivel național¹, se identifică și o rată ridicată a sărăciei în rândul tinerilor (16-24 de ani), respectiv de **20,4%**, cu 1,9% mai mult decât rata sărăciei la nivel național și cu 1,1% mai mult decât rata sărăciei înregistrată pentru persoane vârstnice (65 de ani și peste).

În anul **2005**, în România, trăiau aproximativ **5.000.000** de copii cu vârste cuprinse între 0 și 18 ani, **2,2%** dintre aceștia aflându-se în **evidența serviciilor publice specializate pentru protecția copilului**. Conform datelor oferite de către Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție, **numărul copiilor aflați în centrele de plasament** era de **34.262**, ceea ce reprezintă **41,41%** din totalul copiilor aflați în evidența serviciilor publice specializate.

La începutul anului **2005**, se aflau în **sistemul de ocrotire 32.821 de copii**, din care o pondere importantă o reprezintă cei cu vârste cuprinse între 14 și 17 ani, respectiv 12.247 copii și **5.983 adolescenți cu vârsta de 18 ani și tineri peste această vârstă**. Procentul mai scăzut al copiilor de vârstă mică este o dovadă a faptului că măsurile alternative la instituționalizare au început să funcționeze prin dezvoltarea serviciilor de îngrijire a copiilor aflați în dificultate în familii substitutive (asistenți maternali, rude până la gradul IV inclusiv).

Pentru pregătirea adolescenților și a tinerilor pentru viață, au fost dezvoltate **servicii specifice în cadrul structurii Direcțiilor pentru Protecția Copilului**².

În prezent, la nivel național, există 50 de servicii specifice și se află în derulare proiecte de dezvoltare a acestor servicii de consiliere, în special pentru dezvoltarea aptitudinilor de viață independentă.

Un studiu privind situația tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului, realizat în anul 2005 de către grupul interministerial referitor la tinerii care părăsesc sistemul de protecție a copilului³, relevă următoarele:

În funcție de variabilă regiune geografică, cei mai mulți tineri care au împlinit 18 ani și care se aflau încă în sistem erau în județele Iași (556 de tineri), Arad (278 de tineri), Suceava (207 tineri) și Bacău (203 tineri).

Cei mai mulți tineri se concentrau în Regiunea de dezvoltare Nord-Est. În București existau, la acea dată, în sistemul de protecție a copilului 371 de tineri care au împlinit 18 ani.

Situația centralizată (total regiuni), în perioada de referință, în funcție de variabilele-cheie, era următoarea:

¹ Raportul național strategic privind protecția socială și incluziunea socială 2008-2010.

² În concordanță cu OUG nr. 26/1997, aprobată prin Legea nr. 108/1998 privind protecția copilului aflat în dificultate.

- În funcție de variabila **sex**, 57,3% dintre copiii și tinerii aflați în sistemul de protecție erau de sex masculin și 42,7% de sex feminin.
- În funcție de variabila **vârstă**, tinerii care se aflau încă în sistemul de protecție socială și care au împlinit 18 ani până în anul 2005 făceau parte, în general, din grupa de vârstă **18-22 de ani**.
- În funcție de variabila **prezenței unei deficiențe**, 38,1% dintre tineri aveau handicap și 61,9% dintre tineri fără handicap.
- În funcție de variabila **suportului familial**, 31,4% dintre tineri beneficiau de sprijin familial, 68,6% dintre tineri nu beneficiau de sprijin familial.
- În funcție de variabila **loc de muncă**, 12,6% dintre tineri aveau un loc de muncă și 87,4% dintre tineri nu aveau un loc de muncă.
- În funcție de variabila **locuință**, 48,8% dintre acești tineri beneficiau de locuință și 51,2% dintre tineri nu beneficiau.

Conform rezultatelor calitative ale studiului, acești tineri sunt o **categorie vulnerabilă**, expusă riscului excluderii sociale și marginalizării, deoarece întâmpină greutăți la angajare, este expusă șomajului, vagabondajului și delincvenței, nu au o locuință și nici posibilități de închiriere sau de cumpărare, prezintă factori de vulnerabilitate pentru criminalitate, consumul de droguri, exploatarea sexuală și nu au familie și nici mijloace proprii de subzistență.

Copiii instituționalizați necesită o atenție specială, ei fiind privați de sprijinul mediului familial natural. La împlinirea vârstei de 18 ani, dacă nu își continuă studiile, obligațiile sistemului legal de ocrotire a copilului încetează, tânărul trebuind să-și asume responsabilitățile vieții adulte.

Anual, conform datelor furnizate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, aproximativ **5.000 de tineri** urmează să părăsească sistemul de ocrotire și să se integreze în viața socială și profesională.

❑ Femei victime ale violenței în familie

Un studiu realizat de Centrul Parteneriat pentru Egalitate, în anul 2003, indică faptul că, în România, rata globală a incidenței violenței în familie a fost de 14,3%, la nivel național, reprezentând o valoare medie, care arată că între 12,4% și 16,2% din populația adultă a României a avut experiențe de violență în familie de-a lungul vieții, sub una sau mai multe forme.

Raportările trimestriale primite de la Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului de la nivel județean, precum și din sectoarele municipiului București și prelucrate de Direcția Generală Protecția Copilului din cadrul Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale pentru a obține date statistice cu privire la cazurile de violență în familie și la decesele înregistrate ca urmare a actelor de violență în familie indicau, în perioada 2004-2009, un număr total de cazuri de violență în familie înregistrate și raportate de 59.795 și un număr total de 778 de decese.

Conform următoarelor date privind evoluția numărului de victime ale violenței în familie în perioada 2004-2009, la nivel național se constată că:

- În anul 2005 față de anul 2004, numărul cazurilor de violență în familie a crescut cu 17,68%.

- În anul 2006 față de anul 2005, numărul cazurilor de violență în familie a scăzut cu 1,76%.
- În anul 2007 față de anul 2006, numărul cazurilor de violență în familie a scăzut cu 6,66%.
- În anul 2008 față de anul 2007, numărul cazurilor de violență în familie a crescut cu 31,26%.
- În anul 2009 față de anul 2008, numărul cazurilor de violență în familie a crescut cu 8,04%.

În perioada 2004-2009, victimele de sex feminin au ponderea cea mai mare în cazurile de violență în familie.

Din totalul victimelor violenței în familie, preponderente sunt victimele de sex feminin din grupele de vârstă 0-14 ani (17,69%), 25-35 de ani (14,25%), 35-45 de ani (14,16%).

În cele mai multe cazuri este raportată agresiunea fizică suportată de către victimele violenței în familie de sex feminin sau masculin, urmată de violența de tip psihologic – declarată mai mult de către victimele violenței în familie de sex feminin decât cele de sex masculin.

După criteriul mediului de proveniență, la nivel național, victimele violenței în familie provin atât din mediul rural, cât și din mediul urban. Victimele care sunt agresate zilnic dețin ponderea cea mai mare, urmate de victimele care sunt agresate săptămânal.

În cele mai multe dintre cazurile de violență în familie, relația dintre victimă și agresor a fost fie de căsătorie, fie de concubinaj, restul reprezentându-l actele de violență ce vizează relațiile fiu/fiică, părinte/părinte adoptiv, frate, soră de sânge sau vitregă, socru, soacră, nepoți, bunici etc.

În ceea ce privește demersurile legale întreprinse de victimele violenței în familie, constatăm că 37% dintre victimele violenței în familie au solicitat expertiză medico-legală în vederea obținerii certificatului medico-legal, 30% dintre victime au depus plângere la poliție, în 9% dintre cazurile de violență în familie în care victimele au depus plângere s-a întocmit dosar penal agresorului, 2% dintre victime au început procedura de divorț.

Potrivit unui sondaj național efectuat de Centrul de Sociologie Urbană și Regională (CURS) în 2004, aproximativ 1.600.000 de români au fost victime (în anul de referință) ale unor diferite forme de violență domestică, numărul victimelor acestui fenomen fiind cu 4,1% mai mare față de anul 2003. Peste 60% dintre români cred că violența domestică este un factor obișnuit și este justificabilă, în timp ce 30% dintre români consideră că principalele cauze ale violenței domestice sunt lipsurile materiale și alcoolul. Doar 2% dintre victimele violenței domestice au apelat la servicii sociale, cum ar fi serviciile tip adăpost, consiliere și linie telefonică de urgență. Astăzi, se estimează că în România, în fiecare minut, două femei cad victime ale violenței domestice. Din cele peste 1,2 milioane de femei despre care se susține că sunt victime ale violenței domestice în fiecare an, mai puțin de 1% intră în statisticile oficiale ca urmare a depunerii unei plângeri împotriva agresorului.

3.5. Bune practici în promovarea incluziunii sociale a grupurilor vulnerabile

□ Populația romă

Locuri speciale în universități pentru copiii romi care au absolvit liceul. Dacă în anul universitar 1998-1999, 149 de locuri speciale pentru romi au fost oferite în opt universități, în 2009 existau aproape **500 de locuri speciale în 40 de universități.**

Un alt exemplu de bune practici în domeniul educației este faptul că, în 2007, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului a adoptat **Ordinul nr. 1540**, care **interzice orice formă de segregare în sistemul de învățământ preuniversitar.** Ulterior, Ministerul Educației a aprobat Metodologia pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi. În plus, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului a emis un regulament intern, subliniind faptul că școlile și inspectorii școlari trebuie să ia măsuri pentru a identifica și elimina orice practici de segregare.

Programele educaționale privind romii au fost continuate și extinse, reușindu-se atragerea și pregătirea resurselor umane de etnie romă în procesul educațional, ca factor motivant și multiplicator pentru alte potențiale resurse umane și elevi romi. În anul școlar **2006-2007**, au participat la programele educaționale un număr de peste **250.000 de copii de etnie romă**, comparativ cu anul școlar 2003-2004, când erau înscriși un număr de 158.128 de copii.

Începând cu anul 2005, **Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale** a organizat, prin Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, **târguri de joburi pentru romi.** Pe lângă obiectivul central de a crea condiții adecvate pentru angajatori pentru satisfacerea nevoilor acestora de angajare și pentru a facilita angajarea persoanelor de etnie romă, aceste târguri de joburi oferă posibilitatea de a promova interesul persoanelor de etnie romă pentru angajare, astfel încât angajatorii să îi accepte ca viitori angajați.

Conform **Raportului național strategic privind protecția socială și incluziunea socială**, publicat la București în septembrie 2008, măsurile speciale acordate în vederea integrării pe piața muncii a populației de etnie romă au avut ca rezultat integrarea unui număr de **15.987 de persoane.** Bursa locurilor de muncă pentru persoanele de etnie romă a fost organizată sub auspiciile **Anului european al egalității de șanse pentru toți**, în toate județele țării și în municipiul București, la date diferite, multe locații de desfășurare fiind chiar în comunitățile de romi.

Numărul de mediatori sanitari romi a crescut de la **70 de mediatori** în anul 2002 la **500 de mediatori în 2009.**

□ Consumatori de droguri

Proiectul PHARE 2006/018-147.03.13 „Creșterea eficienței cooperării între instituțiile implicate în lupta împotriva drogurilor”, cu un buget total de 1 550 000 euro, din care 1 150 000 euro contribuția Uniunii Europene și 400 000 euro cofinanțarea României, a

avut ca scop dezvoltarea unui sistem de management integrat care să asigure o coordonare a aplicării politicilor antidrog în România de către toți actorii implicați în lupta antidrog.

Rezultatele acestui proiect finalizat în anul 2008 au fost:

- 41 de specialiști formați în domeniul managementului de proiect, al elaborării de studii calitative și cantitative, în analiza datelor strategice privind cererea de droguri, în dezvoltarea și furnizarea de module de formare continuă în domeniul adicțiilor;
- un plan de dezvoltare instituțională destinat Agenției Naționale Antidrog;
- 15 strategii județene pilot antidrog;
- un portal care are ca principal scop promovarea strategiei interne și externe de comunicare a Agenției Naționale Antidrog;
- dezvoltarea și implementarea sistemului informațional de management integrat (IMIS).

❑ Persoane aflate în mediul penitenciar

Proiectul "Operaționalizarea a trei comunități terapeutice în Penitenciarele Rahova, Jilava și Târgșor", aflat în implementare, cu un buget total de 414 000 euro, din care 360 000 euro din fonduri externe nerambursabile și 54 000 euro contribuția României, are ca **beneficiar Agenția Națională Antidrog** și ca scop înființarea a trei comunități terapeutice în trei penitenciare românești pentru consumatorii de droguri din sistemul penitenciar.

Proiectul face parte din strategia Agenției Naționale Antidrog de a înființa servicii specializate pilot de nivel trei, având ca misiune reinserția socială a consumatorilor de droguri, ca grup vulnerabil supus excluziunii sociale.

Rezultatele așteptate ale proiectului sunt:

- operaționalizarea a trei comunități terapeutice în sistemul penitenciar;
- o diagnoză de stare a fenomenului și serviciilor;
- o metodologie de lucru și un ghid de bune practici pentru profesioniștii care vor lucra în cadrul acestor servicii.

❑ Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării

Proiectul "Tinerii formează tineri", finanțat prin programul „Tineret în acțiune” RO-12-68-2007-R5, implementat de Serviciul APEL Timișoara, în colaborare cu Direcția Generală de Asistență Socială și Protecție a Copilului Timiș, are ca obiectiv facilitarea accesului tinerilor beneficiari ai sistemului de protecție a copilului din județul Timiș la servicii de informare privind piața muncii, prin promovarea ideii de formare continuă, dezvoltarea conexiunii între ofertă și cerere pe piața muncii, precum și cu domeniile de activitate accesibile tinerilor după ce aceștia au părăsit sistemul de protecție a copilului.

Proiectul a fost implementat între 01 aprilie 2008 și 31 aprilie 2009, în Regiunea de Vest - Timișoara și a avut ca rezultat creșterea nivelului de informare a 60 de tineri beneficiari ai sistemului de protecție a copilului cu privire la nevoile și tendințele pieței muncii, precum și crearea unei rețele de suport între agenți economici și 20 de tineri din instituțiile de protecție, în vederea integrării acestora pe piața muncii după împlinirea vârstei de 18 ani.

□ Femei victime ale violenței în familie

1. Programul CASA BLU, implementat de Fundația Sensiblu, răspunde nevoilor femeilor și copiilor victime ale violenței domestice, prin furnizarea de servicii de consiliere socială, psihologică și juridică, reprezentare în instanță, suport financiar, în funcție de nevoile evaluate, servicii de adăpost, consultanță pentru găsirea unui loc de muncă. În cadrul **programului CASA BLU**, funcționează un **centru de consiliere**, la serviciile căruia apelează femeile și copiii, atât direct, cât și prin intermediul partenerilor din program și al altor organizații nonguvernamentale cu programe similare, precum și un **adăpost**, cu adresă confidențială, în care femeile și copiii se simt în siguranță și pot fi găzduiți între 1 și 6 luni. În cadrul **centrului de consiliere**, specialiștii **Fundației Sensiblu**, asistenți sociali, psihologi, juriști, avocați, oferă suport imediat în situație de criză, iar pe termen lung, sprijină persoanele asistate să achiziționeze și să dezvolte abilități necesare unei vieți noi, ferite de violență.

2. Institutul Est-European de Sănătate a Reproducerii a inițiat în anul 2004, cu sprijinul tehnic și financiar al Fondului ONU pentru Populație - UNFPA și al Agenției pentru Dezvoltare a Guvernului Canadei - CIDA, un proiect care urmărește dezvoltarea și implementarea unui **sistem informațional integrat de monitorizare și raportare a cazurilor de violență în familie în județul Mureș**, care permite standardizarea informațiilor referitoare la violența în familie.

Acest proiect s-a concretizat, în cursul anului 2005, la nivelul a patru instituții partenere-cheie implicate în cazurile de violență în familie, respectiv Inspectoratul de Poliție al Județului Mureș, Institutul de Medicină Legală Târgu Mureș, Unitatea de Primiri Urgențe/SMURD Târgu Mureș, alături de Centrul de Prevenire, Monitorizare și Combatere a Violenței Mureș. Proiectul permite obținerea unui profil informațional unic al fiecărui caz de violență în familie și astfel crearea condițiilor pentru luarea unor decizii optime la nivelul fiecărei instituții, prin corelarea datelor înregistrate de diferitele instituții care au acționat independent anterior implementării proiectului.

Scopul proiectului a fost de a dezvolta un sistem care să permită cunoașterea amplitudinii fenomenului violenței în familie într-un mod unitar și de a genera datele necesare pentru luarea deciziilor în sprijinirea funcționării operaționale la diferite niveluri a instituțiilor cu rol în combaterea violenței. Prin crearea unui flux de informații unitar, proiectul urmărește înregistrarea datelor la un nivel optim, eliminându-se repetițiile și informațiile redundante. De asemenea, s-a avut în vedere corelarea datelor înregistrate de diferite instituții, care acționează independent în prezent, pentru obținerea unui profil informațional unic al fiecărui caz de violență.

Totodată, sistemul are propriul mecanism generator de rapoarte, configurabil în baza unor criterii incluse de către utilizatorii sistemului, prin care se pot obține diverse tipuri de raportări. Ținând cont de specificul fiecărei instituții în parte, generarea de rapoarte este posibilă pentru utilitatea internă a fiecărei instituții, iar datorită faptului că sistemul integrează mai multe aplicații, este posibilă și centralizarea cazurilor înregistrate la nivel județean. Sistemul exclude raportarea repetată, având însă posibilitatea evidențierii evenimentelor repetate de violență în familie la același caz, inclusiv a profilului victimei și al agresorului, respectând confidențialitatea acestora. Modulul centralizator județean este cel care cumulează elementele de informație transmise criptat de către celelalte module și care generează un raport cu indicatori esențiali acestui nivel. De asemenea, modulul centralizator are rolul de a elimina raportarea multiplă (de către mai multe instituții) a aceluiași caz, oferind astfel o imagine corectă asupra fenomenului violenței în familie la nivelul județului.

CAPITOLUL 4

NEVOILE SOCIALE ALE GRUPURILOR VULNERABILE ȘI ROLUL INSTITUȚIILOR RESPONSABILE

4.1. Nevoile grupurilor vulnerabile

Prezentul raport este rezultatul unui demers de cercetare care se bazează pe analiza unor interviuri de profunzime, precum și pe analiza de document (rapoarte, studii, cercetări, documente complementare interviului). Culegerea datelor a fost realizată în perioada mai-august 2010, în comunități urbane și rurale, instituții și organizații din trei regiuni majore de implementare a proiectului (câte 16 interviuri aprofundate/fiecare grup vulnerabil), respectiv: 1. Regiunile Nord-Vest, Vest și Centru; 2. Regiunile Nord-Est și Sud-Est; 3. Regiunile Sud Muntenia, București-Ilfov și Sud-Vest Oltenia. Intervievarea subiecților a fost realizată în baza unui ghid de interviu semistrukturat. În continuare este prezentată interpretarea datelor celor 80 de interviuri cu cele 5 tipuri de grupuri vulnerabile.

4.1.1. Populația romă

Analiza a identificat câteva tipuri ocupaționale distincte:

- romii care muncesc preponderent la negru, în slujbe fără calificare, cu beneficii modeste;
- romii săraci care muncesc pe unde apucă, ocupându-se în special cu colectarea fierului vechi sau a deșeurilor;
- romii cu carte, emancipați, care au un loc de muncă pe piața formală și care de regulă sunt mai tineri;
- romii de succes, cu afaceri proprii fie în comerț, fie în reciclare sau în domeniul imobiliar;
- romii care muncesc în străinătate, activitățile fiind, din câte se spune, la limita legalității, dar care reprezintă o categorie rar întâlnită și nu sunt reprezentativi pentru comunitățile de romi studiate.

Poveștile de viață au prezentat cazuri de romi săraci, de romi cu carte sau de romi întreprinzători, pentru a putea surprinde tipuri cât mai diverse. Trebuie însă precizat că, în ciuda cazurilor de succes, care reprezintă fără îndoială și argumente în plus în

favorizarea integrării pe piața muncii a romilor, marea majoritate fac parte din primele două tipuri ocupaționale, având o situație vulnerabilă și un trai modest, adeseori în sărăcie extremă.

Cu greu putem vorbi de discriminare etnică pe piața muncii, ci mai degrabă de o discriminare de facto, rezultată din această **segmentare a locurilor de muncă**.

Pe de altă parte, a fost recunoscut unanim un **interes scăzut al angajatorilor pentru romi**, precum și problema practicii angajatorilor de a oferi **locuri de muncă „de formă”**: sunt lansate strict formal posturile libere numai pentru a respecta obligațiile legale, însă, în mod real, posturile respective sunt deja „ocupate” de anumite persoane.

O altă problemă sesizată se referă la locurile de muncă lansate la programele tip caravană, în cadrul cărora multe dintre cursurile organizate **nu corespund nivelului de educație al persoanelor rome și abilităților lor**. A fost ridicată și **problematika recunoașterii oficiale a unor calificări** dobândite în urma cursurilor organizate în parteneriat cu AJOFM, datorată lipsei de colaborare între Ministerul Educației și Ministerul Muncii.

Lipsa compensației financiare pe perioada cursurilor reprezintă un factor descurajant pentru eventualii participanți. Având de-a face cu o populație săracă, cu familii numeroase care trebuie întreținute de cele mai multe ori de către un singur membru, este ușor de înțeles de ce interesul pentru dobândirea unei calificări este atât de scăzut, întrucât cursantul nu poate efectua și munca, și cursurile în paralel.

Subiecții intervievați au identificat o serie de probleme/nevoi, argumentând prin utilizarea clișeele sociale sau prin apelarea la situația dificilă în care se regăsesc.

- *Sărăcia generează sărăcie: „dacă ești dintr-o familie bogată și ai venituri, normal că îți permiți și poți să ajungi cineva”...*
- *Lipsa performanțelor instituțiilor educaționale din mediul rural: „dar și cu școală, la oraș se face școală în adevăratul sens al cuvântului. La țară le dă drum acasă (...) dacă eu vreau să învăț și trăiesc la țară și d-na profesoară zice mergeți acasă că e grevă”...*
- *Fenomene de disoluție familială datorate fenomenelor migratorii: „părinții sunt disperați, nu știu ce să le dea să mănânce, pleacă la muncă pe nu știu unde”...*
- *Lipsa locurilor de muncă și constrângeri financiare severe: „cu prea multe probleme financiare. Cum am mai spus, atunci era un loc de muncă pentru amândoi, deci n-o existat atâta chin și vai cât este în ziua de azi”...*

Romii constituie o populație care cumulează probleme pe numeroase dimensiuni în privința ocupării, problema principală fiind legată de **nivelul de educație scăzut**, care generează un **cerc vicios al sărăciei** și al culturii sărăciei, al **orientării către imediat**: lipsa educației, lipsa calificării, posibilități de angajare limitate, slujbe temporare prost plătite, la negru, care creează alte dezavantaje pe termen lung. În același timp, din cauza lipsei educației, aspirațiile rămân scăzute, ancorate în prezent, orientate pe avantaje materiale de termen scurt.

În cadrul comunei Jilava, nu există un acord general din partea celor intervievați asupra problemei locurilor de muncă pentru romi.

Mai exact, se desprind trei opinii:

- *a celor implicați direct în lucrul cu populația romă – există mult prea puține locuri de muncă pentru romi din cauza nivelului scăzut de educație și calificare, dar și din cauza unei deschideri insuficiente din partea angajatorilor (în unele cazuri, considerate chiar discriminări);*
- *a autorităților locale reprezentative, primăria – care nu consideră că romii constituie în prezent o problemă la nivel local;*
- *a liderilor informali romi – care susțin existența unui deficit de locuri de muncă și un suport insuficient din partea autorităților în acest sens.*

4.1.2. Consumatorii de droguri

Subiecții intervievați reflectă următoarea distribuție în funcție de principalele variabile: gen - 12 persoane de sex masculin, 4 persoane de sex feminin); vârstă - 2 subiecți de 15-19 ani, 7 subiecți de 20-24 de ani, 6 subiecți de 25-29 de ani, o persoană de 30-34 de ani; nivel educațional - 2 absolvenți de studii primare, un absolvent de studii gimnaziale, 11 absolvenți de studii liceale, 2 absolvenți de studii universitare și postuniversitare; ocupație – 9 aveau ocupație, iar 7 nu aveau nicio ocupație. Semnificativ este faptul că majoritatea subiecților înregistrau **antecedente penale pentru trafic de droguri și deținere în vederea consumului (5) și pentru infracțiuni asociate consumului – furt, tâlhărie (5), iar restul subiecților nu aveau antecedente penale.**

Un alt aspect semnalat se referă la structura familială de proveniență, majoritatea (8 subiecți) fiind din familii monoparentale (decesul unuia dintre părinți, divorț, separare), o persoană fără familie (ambii părinți decedați) care până la vârsta de 18 ani a fost persoană asistată într-un centru rezidențial de plasament, iar restul de 7 persoane aparținând unor familii biparentale (dintre care 5 din familii coezive, 2 din familii cu patternuri abuzive și/sau de consum de alcool).

În ceea ce privește **consumul de droguri** și răspunsurile adoptate de beneficiarii respondenți, **se reliefează următoarele: 11 respondenți**, din care 10 cu un istoric îndelungat de consum de opiacee și/sau policonsum și între 4 și 10 cure de dezintoxicare intraspitalicească neurmate de includerea beneficiarilor în programe de asistență specializată de nivel 3 (servicii rezidențiale tip comunitate terapeutică etc.), afirmă că **singura soluție o reprezintă programele de substituție cu agoniști sau antagoniști ai opiaceelor, dublate de servicii de consiliere psihologică centrate pe creșterea motivației pentru schimbare și reconstrucția relațiilor cu familia, precum și de servicii sociale facilitatoare de reinserție profesională și socială; 4 respondenți**, din care majoritatea (3) sunt policonsumatori (cannabis, plante halucinogene legale), indică drept soluții pentru consumul de droguri **programele/serviciile ambulatorii de consiliere psihologică, servicii psihologice motivaționale, de orientare profesională și reinserție socială/profesională; un respondent** identifică soluția scăderii frecvenței consumului (cannabis), cu suportul **serviciilor psihologice**. Menționăm că 10 din cei 11 respondenți care au identificat **soluția tratamentului substitutiv** sunt deja incluși, de 1-3 ani, în programele de asistență integrată destinate consumatorilor de droguri, furnizate de

Centrele de Asistență Integrată/Centrele de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog ale ANA din București (9) și Iași (2). Toți cei **4 respondenți** care indică **nevoia serviciilor ambulatorii de consiliere psihologică, a serviciilor psihologice motivaționale, de orientare profesională și reinserție socială/profesională sunt beneficiari ai serviciilor CPECA de minimum 7 luni.**

4.1.3. Persoane aflate în mediul penitenciar

La nivelul persoanelor private de libertate, se constată, pe de o parte, că aproape jumătate dintre acestea au doar studii gimnaziale, iar pe de altă parte, constatăm că procentajul analfabeților și absolvenților de studii primare depășește cu puțin pe cel al absolvenților de studii profesionale, arte și meserii, liceale și altele. Domeniile de activitate în care au muncit persoanele private de libertate includ agricultura, construcții, gospodărie, prelucrarea lemnului, curățenie și amenajări, reparații diverse, confecții metalice, confecții textile etc.

În perioada imediată liberării din penitenciar, persoanele anterior aflate în detenție sunt deosebit de vulnerabile. Ele se pot confrunta cu: probleme de adaptare la viața din comunitate; stigmatizarea din partea celor din jur; dificultăți în găsirea unei locuințe și a unui loc de muncă (o sursă de venit legală); dificultăți în reintegrarea în familie.

Pentru a putea face față acestor probleme astfel încât ele să nu se agraveze, persoanele anterior aflate în detenție au nevoie de condiții locative decente, precum și de consiliere socială și psihologică, facilități ce pot fi oferite de serviciile publice de asistență socială sau de ONG-uri.

După liberarea din penitenciar și până la reintegrarea socială există o perioadă de timp în care nevoile persoanelor anterior aflate în detenție nu sunt adecvat acoperite financiar sau prin diferite servicii sociale. De asemenea, nu există nici prevederi legale specifice pentru astfel de situații.

Acestea sunt o parte dintre motivele pentru care se fac eforturi pentru reducerea populației penitenciare și pentru dezvoltarea unui set de măsuri și sancțiuni comunitare care urmăresc supravegherea în comunitate a persoanelor condamnate penal, restricționarea libertății acestora prin interdicții sau obligații cum este cea referitoare la prestarea unei munci în folosul comunității, precum și prin implicarea lor în programe de consiliere și asistență socială sau în programe terapeutice. Persoanele care execută sentințe penale în comunitate nu pierd legăturile cu familia și prietenii și sunt obligate să aibă o sursă legală de venit.

Este nevoie, de asemenea, de o informare a persoanelor aflate în penitenciar în legătură cu serviciile disponibile în comunitățile în care se întorc. Pentru persoanele aflate în detenție, care la liberare vor avea nevoie de suport social, este necesară stabilirea unei legături cu serviciile sociale din comunitate pentru elaborarea unor planuri de asistență pentru perioada postdetenție.

Din cauza nivelului scăzut de școlarizare, persoanele private de libertate nu pot urma cursuri de calificare și recalificare profesională, ci trebuie mai întâi să urmeze cursuri de alfabetizare și de finalizare a studiilor gimnaziale pe perioada detenției.

În ceea ce privește formarea profesională, persoanele condamnate la pedepse privative de libertate pot participa la cursuri de calificare și recalificare, stabilite de administrația penitenciarului împreună cu Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) sau cu structurile teritoriale ale acesteia. De altfel, între ANP și ANOFM există un protocol de colaborare.

Este important de reținut faptul că toate cheltuielile implicate de susținerea acestor cursuri sunt suportate de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse, Administrația Națională a Penitenciarelor sau de alte persoane fizice ori juridice. Prin urmare, în baza unui acord și a unui contract de prestări servicii cu unitatea penitenciară, odată persoanele selecționate, angajatorii le pot include în programe de formare profesională adecvate tipului de activități care vor fi desfășurate.

Deși persoanele condamnate penal și aflate sub supraveghere în comunitate au și ele un nivel de educație destul de redus și sunt necalificate în proporție de aproximativ 25%, activitățile de formare profesională și educație nu pot fi desfășurate decât dacă sunt impuse prin sentința de condamnare pronunțată de judecător.

Acest fapt explică în mare parte de ce nivelul de participare înregistrat la cursuri de calificare profesională este mult mai mic pentru persoanele aflate sub supravegherea serviciilor de probațiune decât pentru cele aflate în penitenciare.

În afara calificării obținute în penitenciar, agențiile de ocupare a forței de muncă asigură accesul acestor persoane și la alte cursuri de calificare, în funcție de necesarul existent pe piața locală de forță de muncă. Totodată, în colaborare cu firmele interesate de angajarea de persoane liberate, se pot stabili de comun acord tipurile de cursuri și tematica acestora.

La nivelul persoanelor care au săvârșit fapte penale și sunt eliberate din penitenciar, se evidențiază faptul că majoritatea condamnaților sub supraveghere au un loc de muncă chiar dacă au un nivel de educație redus. Faptul că a stat în penitenciar influențează relațiile persoanei cu prietenii și cu familia, iar în perioada imediat după eliberarea din penitenciar, persoanele anterior aflate în detenție sunt deosebit de vulnerabile și se pot confrunța cu: probleme de adaptare la viața din comunitate; stigmatizarea din partea celor din jur; dificultăți în găsirea unei locuințe și a unui loc de muncă (o sursă de venit legală); dificultăți în integrarea în familie.

Dintre alte probleme identificate la nivelul acestui grup vulnerabil, se subliniază următoarele tipuri de probleme: alcoolul; percepția societății, etichetarea; lipsa locului de muncă; lipsa sistemului suportiv; mari diferențe între cei care și-au ispășit sentința și au fost eliberați și cei în probațiune; lipsa unui sistem de supraveghere; lipsa școlarizării; problemele psihice; din cauza legislației actuale, sunt puși la un loc infractorii primari cu recidiviști, ceea ce e o foarte mare greșeală. De multe ori infractorii primari au devenit victimele recidiviștilor, care îi fură, îi șantajează.

Dificultăți în calificare și pe piața muncii:

- În cursul anului 2007, doar 25 de persoane eliberate din penitenciare s-au adresat agențiilor pentru ocuparea forței de muncă. Multe dintre persoanele eliberate din penitenciare încearcă inițial să ascundă faptul că au fost condamnate penal.
- După eliberarea din penitenciar și până la reintegrarea socială există o perioadă de timp în care nevoile persoanelor anterior aflate în detenție nu sunt adecvat acoperite financiar sau cu diferite servicii sociale. De asemenea, nu există nici prevederi legale specifice pentru astfel de situații.
- Un client de probațiune a relatat faptul că nu poate lua examenul pentru permisul de conducere, deși este bine pregătit, posibil din cauza discriminării din partea agentului de poliție (fiind și rom, și condamnat pentru o faptă penală).
- Clienții de probațiune nu se pot angaja ca paznici pentru că au cazier.

4.1.4. Tineri de peste 18 ani supuși dezinstituționalizării

Cele 18 interviuri realizate cu subiecți de peste 18 ani ce au părăsit sistemul de asistență socială – centrele de ocrotire – sunt în mod egal distribuite la nivelul regiunilor (câte două interviuri pe fiecare regiune). Subiecții intervievați au fost 9 de sex masculin și 7 de sex feminin, vârsta acestora era până în 23 de ani, ceea ce a permis culegerea unor date relativ recente privind istoria personală. De asemenea, am constatat faptul că majoritatea dintre aceștia aveau o ocupație (12), numai 4 fiind fără ocupație. Nivelul de școlarizare se evidențiază a fi unul de nivel mediu, majoritatea oprindu-se în continuarea studiilor la nivelul celor 10 clase.

Dintre problemele consemnate, se subliniază în primul rând insuficiența centrelor de găzduire după părăsirea sistemului de ocrotire, apreciindu-se că ar trebui încurajate autoritățile locale să se implice mult mai substanțial în construirea și gestionarea unor astfel de stabilimente. O lipsă majoră semnalată de toți subiecții se referă la sistemul de monitorizare și suport după părăsirea sistemului de ocrotire, de foarte multe ori apelând din proprie inițiativă la serviciile de asistență socială.

Alte probleme identificate:

- insuficiența asistării și consilierii tinerilor din grupul-țintă în vederea formării unor deprinderi de viață independentă și a însușirii valorilor specifice vieții în comunitate;
- coordonarea deficitară a dezinstituționalizării tinerilor din centrele de plasament și a integrării lor în familia naturală sau lărgită sau în apartamentele sociale achiziționate și amenajate de autoritățile locale;
- reorientarea și/sau integrarea profesională a tinerilor dezinstituționalizați;
- susținerea de activități în atelierile protejate;
- orientarea și pregătirea profesională;
- sensibilizarea opiniei publice și realizarea unei baze de date pe problematica integrării și reintegrării socioprofesionale a tinerilor instituționalizați.

4.1.5. Femei victime ale violenței în familie

Sunt supuse analizei calitative **16 interviuri aprofundate** cu femei victime ale violenței în familie și **4 studii de caz** cu ONG-urile active în domeniu, realizate în perioada **aprilie-iunie 2010**, în următoarele regiuni de dezvoltare, considerate a fi utile pentru obiectivele cercetării: Regiunea N-E, în județul Iași (3 studii de caz), Regiunea S-E, în județele Constanța și Galați (3 studii de caz), Regiunea S-V Oltenia, în județele Dolj și Olt (un studiu de caz), Regiunea N-V, în județul Cluj (2 studii de caz) și Regiunea București-Ilfov (7 studii de caz).

Studiile de caz au fost realizate cu sprijinul specialiștilor în domeniul social, implicați în lucrul cu victime ale violenței în familie, din următoarele instituții: fosta Autoritate Națională pentru Protecția Familiei și a Drepturilor Copilului, Direcții de Asistență Socială și Protecție a Copilului, atât la nivel local, cât și la nivelul Municipiului București, Agenții Județene de Ocupare a Forței de Muncă, ONG-uri (Fundația Sensiblu, Fundația Artemis, Organizația „Salvați Copiii”, Asociația „Alternative Sociale”), Centre de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog județene.

Instrumentele aplicate au urmărit o abordare comprehensivă a fenomenului, incluzând o componentă individuală de analiză – 16 interviuri administrate victimelor – și o componentă instituțională pentru a analiza impactul conceptelor și tehnicilor de economie socială și incluziune socială la nivelul serviciilor de asistență acordate victimelor violenței în familie - 4 studii de caz instituționale.

Analiza profilului grupului vulnerabil indică faptul că subiecții intervievați au fost de sex feminin, media de vârstă a femeilor victime ale violenței în familie din cazurile analizate este de 33,7 ani (două persoane de 15-19 ani; o persoană de 25-29 de ani; cinci persoane de 30-34 de ani; patru persoane de 35-39 de ani; trei persoane de 45-50 de ani; o persoană de 65-70 de ani), iar în **ceea ce privește zona geografică de rezidență, situația cazurilor intervievate este următoarea: București (7 interviuri), Iași (3 interviuri), Cluj (2 interviuri), Constanța (3 interviuri), Dolj (un interviu)**. Deși în 56,25% din cazurile analizate putem vorbi de o ocupație stabilă (**5 persoane fără ocupație, 9 persoane cu ocupație, două eleve care au părăsit sistemul școlar**), aceasta nu oferă o reală stabilitate materială, fiind vorba de ocupații care furnizează venituri insuficiente (îngrijitor, educator, asistent maternal etc.), lipsa veniturilor suficiente și a ocupației stabile fiind unul dintre factorii principali ai debutului și menținerii fenomenelor de violență în familie.

Toate cele 16 cazuri analizate prezintă comportamente de consum de alcool ale agresorilor, comportamente care au stat la baza debutului agresiunilor. Nu au fost analizate familiile de origine ale victimelor pentru a vedea în ce măsură au preluat eventuale comportamente de victimă sau patternuri de violență, însă pentru 75% din cazuri familia de origine nu constituie un factor de suport. Sărăcia este alt factor prezent în 80% din analizele condițiilor de viață. Două persoane au dezvoltat ca reacție același tip de comportament. De asemenea, în toate situațiile analizate, contrar teoriilor privind violența în familie, victimele nu au dezvoltat comportamente agresive față de copii. Prin anamneza cazurilor referite, au fost identificați factori de risc individuali, sociali și familiali, astfel: factori de risc (individuali/familiali, socioculturali): consum de alcool,

temperament, imagine de sine deficitară, posibilitatea existenței unor forme de abuz în familiile de origine, dizabilități fizice sau mentale, reacții agresive la stres sau frustrare, așteptări nerealiste în privința vieții, a relațiilor, a copiilor, convingeri culturale privind dreptul la autoritate al bărbatului (mentalitate tradiționalistă), acceptarea pedepselor conjugale, comportamente infracționale, sărăcia, lipsa de educație, izolarea, lipsa de abilități de gestionare a anumitor situații, mediul sociocultural violent.

Constatăm că problemele majore cu care se confruntă victimele violenței în familie care se adresează sistemului public sau privat de servicii sunt:

- **lipsa unei alocări financiare corespunzătoare;**
- **insuficienta acoperire a serviciilor funcționale pentru victimele violenței în familie la nivel național;**
- **lipsa unei rețele publice de specialiști cu pregătire specifică în domeniu (psihologi, asistenți sociali, juriști, consilieri vocaționali, personal medical, specialiști în prevenire);**
- **lipsa unei rețele instituționale de servicii publice sau/și private corespunzătoare prin care să se asigure managementul de caz;**
- **insuficientă coordonare/supervizare profesională.**

Conform studiilor de caz instituționale, incluziunea socială este acceptată ca parte necesară în reintegrarea beneficiarelor și ca modalitate de obținere de finanțări, însă, la nivelul instituțiilor publice locale, conceptul de economie socială este insuficient cunoscut, nu există o suficientă promovare la nivel național, mecanismele prin care economia socială poate fi utilizată ca parte activă în activitățile de reinsertie socială a victimelor violenței în familie nefiind abordate la nivel local.

Dacă majoritatea beneficiarelor sunt evaluate inițial, finalizarea procesului de asistență, prin management de caz și oferirea de servicii adecvate nevoilor, se dovedește relativ dificilă. Specialiștii respondenți au identificat ca fiind primordială existența unor rețele instituționale funcționale, a serviciilor publice tip adăpost pentru victimele violenței în familie, a centrelor de recuperare, a centrelor de consiliere pentru victimele violenței în familie și a centrelor de asistență destinate agresorilor. Din cauza numărului insuficient al acestor servicii, o parte din atribuții sunt preluate de ONG-uri, fiind tributare limitărilor temporale, geografice și financiare.

Din punct de vedere al **serviciilor medicale**, acestea se furnizează corespunzător doar în situații de criză și în condițiile existenței unui management de caz eficient. S-a constatat faptul că, deși în general personalul medical nu a fost instruit în domeniul violenței în familie, medicii și, de regulă, personalul medical specializat au un impact pozitiv atât asupra victimelor, cât și asupra agresorilor, fiind o reală resursă în abordarea acestei cauzistici.

De asemenea, s-a constatat că, în majoritatea cazurilor, este foarte dificilă asigurarea suportului material, dificultățile financiare ale victimelor rămânând principala cauză pentru care acestea, până la urmă, se văd nevoite să se întoarcă la situațiile de risc, nepermițându-și divorțul.

Din punct de vedere al **informării și orientării**, se constată dificultăți atât în asigurarea sensibilizării și educării populației cu privire la problematica violenței în familie, cât și în asigurarea promovării serviciilor existente și a posibilității de orientare, tot din lipsa unor astfel de servicii instituționale viabile. Din acest motiv, coroborat cu cel al lipsurilor materiale, foarte puține victime se adresează **Institutelor de Medicină Legală** pentru a facilita astfel demersurile juridice ulterioare.

O resursă importantă în cazurile de violență în familie, **Biserica**, se implică insuficient în informare și educare, existând totuși în anumite comunități un anumit tip de adăposturi administrate de Biserică.

În ceea ce privește implicarea **mediului privat** în problematica socială deschisă de situația grupurilor vulnerabile în general în România și a grupului de victime ale violenței în familie în special, nu am constatat interesul sau dorința de a contribui la ameliorarea situației, în condițiile în care firmele solicitate pentru a participa la cercetare prin completarea unor studii de caz și-au declinat competența de implicare în studiul sociologic propus, prin neparticipare.

4.2. Rolul instituțiilor implicate în politicile de incluziune a grupurilor vulnerabile

4.2.1. SPAS/autorități locale

Ordonanța de urgență nr. 86 din 2004 clasifică serviciile sociale în **servicii sociale primare și servicii sociale specializate**:

Serviciile sociale primare au un caracter general și urmăresc prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate sau vulnerabilitate. Funcțiile sistemului de servicii sociale primare sunt:

- evidențierea, diagnosticarea și evaluarea nevoilor sociale individuale, familiale și de grup;
- informarea asupra situațiilor de risc social, precum și asupra drepturilor sociale ale persoanei;
- identificarea persoanelor și familiilor aflate în situații de risc, în vederea realizării de acțiuni și măsuri cu caracter preventiv;
- furnizarea de măsuri de urgență în vederea înlăturării situației de dificultate în care se poate găsi o familie sau o persoană la un moment dat;
- sensibilizare asupra necesităților sociale existente sau latente și asupra resurselor umane, materiale și financiare necesare satisfacerii lor;
- dezvoltarea de programe cu caracter comunitar, în scopul promovării sociale a indivizilor și colectivităților;
- prevenirea oricărei forme de dependență, prin acțiuni de identificare, ajutor, susținere, informare, consiliere;

- asigurarea transferului și monitorizării beneficiarului, atunci când situația acestuia o cere, spre serviciile sociale specializate;
- gestionarea activă a procedurilor de conlucrare cu celelalte servicii, cum ar fi cele de: locuire, educaționale, medicale, ocupare și altele asemenea;
- consiliere pentru persoanele și familiile care adoptă copii sau care au minori în plasament ori încredințare;
- consiliere pentru tinerii care părăsesc instituțiile pentru protecția copilului.

Serviciile sociale specializate au ca scop menținerea, refacerea sau dezvoltarea capacității de funcționare socială a indivizilor și familiilor. Funcțiile acestora sunt:

- găzduire, îngrijire, recuperare, reabilitare și reinserție socială și profesională a persoanelor cu handicap, a bolnavilor cronici, a persoanelor dependente de consum de alcool sau de droguri, a persoanelor victime ale violenței în familie sau ale traficului de persoane;
- găzduire, îngrijire, recuperare, reabilitare și reinserție socială a persoanelor vârstnice aflate într-o situație de nevoie socială;
- suport și asistență pentru copiii și familiile în dificultate;
- găzduire și educație specială pentru copiii sau tinerii cu handicap ori care prezintă dificultăți de adaptare, altele decât cele din învățământul special organizat pentru preșcolarii și elevii cu deficiențe;
- găzduire în sistem protejat, pe perioadă determinată, a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului;
- inserție socială și profesională a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului;
- găzduire pe perioadă determinată a persoanelor fără adăpost;
- asistență și suport pentru asigurarea unei vieți autonome și active persoanelor de vârstă a treia, precum și servicii de îngrijire acordate vârstnicilor aflați într-o situație de dependență;
- furnizare de măsuri de suport pentru integrarea în muncă, altele decât cele prevăzute de legislația în vigoare;
- furnizare de măsuri de readaptare și de reorientare profesională stabilite prin legislația în vigoare;
- primire și îngrijire în situații de urgență, cu sau fără găzduire, acordarea de sprijin ori acompaniament social, adaptarea la o viață activă sau inserția socială și profesională a persoanelor ori familiilor în dificultate sau în situații de risc;
- consiliere juridică;
- informare, consiliere, sprijin și tratament specializat.

4.2.2. Cooperative/CAR

Persoanele vulnerabile sunt deficitare la capitolul educație, marea lor majoritate concentrându-se la nivelurile inferioare ale ierarhiei educaționale. Acest fapt nu face decât să agraveze situația socioeconomică a acestora, căci este cunoscut faptul că participarea la niveluri superioare de educație reduce riscul de sărăcie. Ponderea celor fără școală sau a celor care au absolvit doar școala primară, școala gimnazială sau cea profesională este mai mare în rândul persoanelor vulnerabile decât în cazul celorlalți respondenți. De cealaltă parte, în rândul persoanelor nonvulnerabile, este mai mare ponderea absolvenților de liceu, școală profesională sau învățământ universitar.

Percepția impactului activităților de economie socială asupra grupurilor dezavantajate este influențată semnificativ de numărul extrem de mic de persoane aparținând acestor categorii care au intrat în contact cu activitatea entităților de economie socială. Datele obținute din teren arată că existența și activitatea entităților de economie socială sunt destul de puțin cunoscute în rândul persoanelor aparținând grupurilor dezavantajate. Notorietatea slabă și accesul dificil la serviciile oferite de organizațiile de profil reprezintă cei mai importanți doi factori ce contribuie la conturarea imaginii pe care grupurile defavorizate o construiesc pentru organizațiile cu activitate în zona economiei sociale.

În privința cooperativelor de credit, nu au fost identificate activități directe adresate grupurilor vulnerabile, prin focalizarea activității de creditare. Restricțiile în accesarea creditelor bancare au determinat o migrație masivă către sectorul nonbancar, fapt care poate determina o creștere a numărului de clienți. Însă reprezentanții cooperativelor care au fost intervievați afirmă că selecția potențialilor membri este un proces care se realizează cu prudență, având în vedere potențialele riscuri. O parte dintre aceștia sunt expuși riscului de a își pierde veniturile permanente, motiv pentru care acceptarea de noi membri este supusă unor reguli mai restrictive. De asemenea, împrumuturile se acordă mai greu, motiv pentru care o parte dintre membri se retrag. Reducerea numărului de membri are drept consecință scăderea capitalului și a volumului de credite acordate. Astfel, sectorul cooperației de credit și-a orientat activitatea către mediul rural sau către categorii care nu sunt eligibile sau nu pot gestiona returnarea unui credit în condițiile impuse la nivelul sectorului bancar. La nivelul cooperativelor, cele mai multe credite se acordă pentru:

- tratamente medicale – sunt solicitate în special de către persoanele vârstnice, pentru intervenții medicale sau finanțarea tratamentelor medicale de recuperare;
- studii – în special în mediul rural. Creditele sunt utilizate pentru plata taxelor la facultate sau pentru costurile de întreținere pentru perioada studiilor (facultate sau liceu);
- pentru activitățile din agricultură, creditele fiind solicitate în special de micii fermieri care se ocupă cu creșterea animalelor. Este o nișă exploatată de către CC Unirea, având în vedere că instituțiile bancare impun condiții foarte restrictive pentru acest tip de credit. De asemenea, la creditele pentru agricultură apelează foarte des agricultorii care se confruntă cu întârzierile în alocarea subvențiilor de la stat.

Specificul cooperației de credit se regăsește și în următoarele elemente:

- nu se percep comisionare pentru rambursarea anticipată;
- se acordă înlesniri la plată;
- nivel atractiv pentru depozite, fără obligativitatea constituirii unuia pentru a deveni membru cooperatist;
- dobânda accesibilă percepută la împrumuturi;
- lipsa expunerii față de categoria de clienți speciali (salariați, conducerea băncii).

În perioada de vară (în special iunie și iulie) cresc semnificativ restanțele membrilor în achitarea taxelor, motivul fiind destinația creditelor (agricultură) și lipsa temporară a veniturilor membrilor din mediul rural.

Punctul slab al sistemului băncilor cooperatiste este dat de lipsa de omogenitate la nivel național. În România, fondurile derulate nu sunt ridicate ca valoare. Spre diferență, în Austria și Ungaria, sistemul bancar cooperatist este bine văzut și sprijinit de stat, existând și o tradiție puternică în acest sens. Austria, prin Raiffeisen și Volksbank, oferă exemple de succes.

La nivelul cooperativelor meșteșugărești, implicarea în activități de economie socială este foarte redusă. Nu există resurse pentru a încuraja integrarea pe piața muncii a persoanelor aparținând grupurilor dezavantajate, cu excepția accesării unor forme de suport prevăzute de Legea nr. 76/2002. De altfel, însuși sectorul cooperatist este unul vulnerabil, expus unor riscuri majore. Activitatea acestuia se reduce constant de la an la an. Însă, pentru localitățile rurale, în special pentru cele din zonele sărace, cooperativele reprezintă cele mai importante forme de activitate economică. Dispariția acestora poate accentua problemele acestui tip de comunitate.

În lipsa unor reglementări care să ofere facilități fiscale sau de altă natură pentru încurajarea dezvoltării de servicii pentru grupurile dezavantajate, sectorul cooperatist nu poate genera decât forme de impact indirecte. Revizuirea cadrului legislativ este imperios necesară, având în vedere:

- Faptul că **sectorul cooperatist înregistrează scăderi ale activității îngrijorător de accentuate**. Anual, reducerile la nivelul bugetului mediu și al numărului de salariați este de aproximativ 15%. În acest sens, sunt necesare măsuri urgente pentru stabilizarea sectorului și încurajarea de parteneriate cu sectorul public. Acordarea de facilități și stimulente fiscale, crearea de condiții pentru recuperarea/menținerea patrimoniului sau facilitarea accesului la piețe de desfacere sunt măsuri care pot atenua pierderile de angajați sau ale volumului de activitate. În prezent, Legea nr. 1/2005 a clarificat regimul proprietății membrilor, dar se poate spune că regimul de bază al cooperației a rămas același de la 1877. Cel mai important aspect a fost regimul juridic de proprietate. La preluarea întreprinderilor de stat, se cer bani și se oferă patrimoniul. În cazul cooperației, s-a oferit doar dreptul de folosință. Deci se poate rămâne fără spații, terenurile fiind ale statului. Consiliul local le poate cere sau pot fi acțiuni de revendicare, ceea ce e discriminatoriu. Cooperația de consum a fost cea mai lovită, rezultând litigii de patrimoniu. În comparație cu cooperația de consum, cooperația meșteșugărească a avut

un număr mai redus și, fapt mai important, mai coeziv de membri. De asemenea, patrimoniul cooperățiilor meșteșugărești a fost mult mai redus decât al cooperăției de consum, de unde tentații mai puține pentru un management defectuos și un atu în plus la partea de competențe, aptitudini. Pentru sectorul cooperatist, susținerea din partea statului în vederea dezvoltării este vitală și, în acest sens, cadrul legislativ reprezintă pârgă cea mai importantă. În zona cooperățiilor, un rol deosebit de important în dezvoltare îl joacă uniunile naționale (UCECOM, CENTROCOOP, CREDITCOOP), care stabilesc liniile directe ce ghidează activitatea tuturor unităților cooperatiste membre. Susținerea cooperativelor de consum și a cooperativelor meșteșugărești depinde, în mare măsură, de accesul facil la creditare, care continuă să reprezinte o mare problemă pentru unitățile cooperatiste.

- Existența unor forme de suport pentru grupurile vulnerabile, dar mai ales a unui volum semnificativ de efecte indirecte la nivelul comunităților sărace, dezavantajate. Crearea unui cadru legislativ care să trateze cooperativele ca furnizori de bunăstare pentru grupurile vulnerabile, nu doar ca simpli operatori economici, poate încuraja dezvoltarea de activități de economie socială. Amintim doar că sintagmele “economie socială” sau “întreprindere socială” nu există în legislația din România, deși linii de finanțare consistente acordă suport pentru dezvoltarea sectorului. Deși Legea nr. 1/2005 (art. 106) prevede sprijinul autorităților publice pentru cooperății (facilitarea accesului societăților cooperative la serviciile de consultanță), acest sprijin este nesemnificativ. Situația este cu atât mai surprinzătoare cu cât aceeași lege recunoaște ca importantă „ameliorarea performanțelor economice [ale cooperățiilor] și a capacității de a crea locuri de muncă și de a genera venituri” (art. 106). Efectele Legii nr. 1/2005 par să fi fost nesemnificative în cazul sectorului cooperatist. Pe de altă parte, din formularea Legii nr. 1/2005, este evident că statul român nu își asumă decât un rol reactiv în raport cu cooperățiile: „Statul român sprijină dezvoltarea societăților cooperative, indiferent de grad și formă, și a formelor lor asociative, cărora le garantează autonomia, independența și un regim care să nu fie mai puțin favorabil decât cel acordat altor agenți economici” (Legea nr. 1/2005, art. 195).

4.2.3. ONG-uri

Din perspectiva structurilor societății civile, se identifică următoarele caracteristici:

- există un număr mic de ONG care oferă servicii persoanelor condamnate;
- mediere și consiliere pentru găsirea unui loc de muncă;
- rețele de ONG de ocupare (RONOR);
- organizarea de ateliere și cursuri de calificare în penitenciare;
- oferirea unor unelte pentru începerea unei afaceri pe cont propriu;
- sprijin pentru autorizarea ca persoane fizice ce desfășoară o activitate economică;
- colaborare cu bănci pentru creditarea începerii unor afaceri.

4.2.4. DGASPC

Direcțiile Județene de Asistență Socială și Protecție a Copilului au fost create prin fuziunea fostelor Inspectorate Teritoriale de Stat pentru Persoanele cu Handicap și Direcții pentru Protecția Drepturilor Copilului. Sunt instituții aflate în subordinea consiliilor județene, respectiv a consiliilor locale de sector pentru București și furnizează atât beneficii (în special pentru copilul cu handicap), cât și servicii specializate de asistență socială. Deși atribuțiile noii direcții sunt centrate pe protecția copilului și a persoanei cu handicap, noua legislație transformă aceste instituții în furnizori de servicii specializate pentru toate categoriile sociale în dificultate.

Asistența socială se adresează tuturor indivizilor sau grupurilor care, din cauza unor circumstanțe de ordin economic (venituri insuficiente, sărăcie) sau socioculturale (zone defavorizate, șomaj cronic etc.), nu pot, prin mijloace și eforturi proprii, să își asigure un nivel de viață decent.

Așadar, beneficiarii de asistență socială nu sunt doar persoanele care se confruntă cu insuficiența veniturilor, ci pot fi:

- copii ce trăiesc într-un mediu familial/social advers, abandonati, instituționalizați;
- minorii delincvenți;
- tinerii neintegrați social;
- persoanele dependente de drog sau alcool;
- persoanele abuzate fizic, respectiv sexual;
- persoanele cu dizabilități fizice sau mentale;
- persoanele cu boli cronice, fără susținători legali;
- persoanele vârstnice neajutate;
- victime ale traficului de persoane.

Asistența socială se asigură prin:

- **prestații sociale:** forme de **transfer** prin care se realizează **alocarea** de bunuri și servicii către indivizi sau familie. Prestațiile pot fi acordate în bani sau în natură. Din categoria celor bănești fac parte: ajutorul social, ajutorul pentru încălzirea locuinței, alocațiile familiale. Prestațiile în natură se acordă în bunuri, iar ca exemple avem programul "cornul și laptele", rechizite pentru școlarii din familiile cu venituri mici etc.
- **serviciile sociale** reprezintă un ansamblu complex de măsuri și acțiuni realizate pentru a răspunde nevoilor sociale ale persoanelor, familiilor, grupurilor sau comunităților, în vederea prevenirii și depășirii unor situații de dificultate, vulnerabilitate ori dependență, pentru creșterea calității vieții și promovarea coeziunii sociale.

4.2.5. AJOFM

AJOFM este o instituție cu vizibilitate redusă la nivelul potențialilor beneficiari; foarte puțini dintre participanții la interviuri și focus-grupuri știau de programele de ocupare

desfășurate; și mai puțini participaseră la acestea. AJOFM este cunoscută drept o instituție care dă ajutorul de șomaj pentru cei care au avut un loc de muncă, deci, în marea majoritatea a cazurilor, nu pentru ei. Totuși, au existat cazuri care au participat la anumite cursuri, însă evaluarea impactului lor a fost negativă.

„Am făcut un curs de măcelari, mai mulți am făcut, 3 luni de zile, de două ori pe săptămână mergeam, marțea și joia. A mai venit apoi o domnișoară tot așa cu un proiect de calificare, dar pe perioada acestui curs îi și plăteau, noi nu am fost plătiți deloc. După ce s-a terminat, m-au trimis să caut loc de muncă... acuma unde mă duc? Mă duc la gara Progresul ca să mă angajeze ca măcelar și nu pot... că nu poate să-l dea pe ăla afară care lucrează de 5-6 ani ca să mă bage pe mine...” (bărbat, 37 ani)

Încrederea în oportunitățile reale pe care le oferă astfel de programe este scăzută. Majoritatea intervievaților au apreciat că, în urma cursurilor, competențele dobândite sunt insuficiente, iar șansa de a ocupa locurile de muncă oferite prin programe de tip caravană sau bursă este foarte scăzută.

„Dvs. cum puteți învăța într-o lună de zile o meserie? toate aceste cursuri se fac mai mult formal, i-a dat documentul respectiv și e totul în regulă. Adică nu văd că e capabilă o persoană care a absolvit acest curs să facă meseria... un zidar nu constă numai în tencuială, păi acolo tre să știi și cum să pui cărămidă și cum să faci rezistența casei, să știi cum să legi fiarele.” (lider rom informal)

Programele de calificare au fost criticate ca unele care oferă o diplomă și atât. Și în urma studiilor de caz, și în urma focus-grupului, au reieșit aceleași probleme identificate de autorități: lipsa compensației financiare, lipsa unei oportunități concrete de angajare, calificări care nu țin cont de nevoile pieței muncii sau de capitalul uman. A fost sugerată soluția găsirii unor locuri de muncă concrete pentru care să se formeze indivizi. Cursurile ar trebui însoțite de garanția angajării sau măcar de șanse concrete în acest sens.

„Ce spun oamenii dacă îi iei la calificare, ei pierd luni de zile la calificarea aia. Eu, dacă stau acasă, tot prind 500 de mii sau 300-400. Așa ce fac? Îmi dă hârtia aia și apoi unde? Dacă ar fi ceva, care să spună băi, uite mergi, te califici și următoarea lună te și direcționez către un angajator, atunci ar spune da, am tot timpul din lume. Mă duc chiar dacă pierd bani, că îi câștig după aceea. Dar așa, dacă nu am ce face cu hârtia respectivă?” (bărbat, 42 ani)

4.2.6. BJ/BR romi

Majoritatea celor intervievați au reușit să se pună de acord, semnalând o lipsă a locurilor de muncă pentru populația romă; când vine vorba de găsirea sau

implementarea unor soluții, direcțiile de acțiune se diversifică. Astfel, **câteva măsuri pe care viitoarele intervenții ar trebui să le adopte ar fi:**

- urgentarea procesului de întocmire a actelor de identitate – lipsa acestora fiind principalul motiv care le blochează integrarea și accesul la beneficii;
- medierea discuției între angajat și angajator de către „cei de la vârf” – cu referire în special la membrii Partidei Romilor;
- oferte concrete și reale de locuri de muncă adecvate unui nivel scăzut de educație, dar care să fie accesibile în raza zonei;
- crearea unor asociații meșteșugărești, similare vechilor „bresle”, în care romii să practice ocupațiile lor tradiționale – măsură văzută de alții ca fiind neadecvată economiei actuale din cauza lipsei unei pieței reale de desfacere;
- cursuri de reconversie plătite și adecvate cerințelor pieței – garantarea concomitentă a unui loc de muncă la terminare.

În vederea obținerii unor îmbunătățiri efective, un factor vital l-ar reprezenta asumarea unei responsabilități mai mari din partea actorilor implicați:

“Veniți cu idei, veniți cu proiecte, veniți cu ce vreți, că eu sunt la dispoziția voastră... să încercăm să captăm direct și angajatorul, și patronul. Tot spun hai să facem ceva, să ne implicăm, să facem câteva lucruri bune... să dăm și noi la Pantelimon...” (expert romi)

Pentru programele de tip bursă sau caravană, soluțiile propuse țin de o mai bună promovare a acestora, dar și de oferta concretă de locuri de muncă, pe măsura calificărilor lor. Caravana romilor ar trebui să ofere locuri de muncă corespunzătoare nevoilor lor și pregătirii lor scăzute, nu slujbe calificate, de la care marea majoritate a romilor sunt excluși.

Pentru programele de calificare, soluția generală ar fi promisiunea unor locuri de muncă concrete. Instituțiile statului ar trebui să caute mecanismele prin care să fie atrași angajatorii cu oferte de locuri de muncă punctuale prin corelarea cu numărul de persoane ce vor termina cursurile de calificare. Posibilitățile instituțiilor statului de a face angajatorii cointeresați într-un astfel de demers sunt însă limitate. Tot în privința cursurilor, a fost propusă și prevederea (chiar de natură legislativă) de a acorda sume de bani pe toată durata lor, care să compenseze banii pierduți din lucrul cu ziua, care le-ar asigura traiul lor și al familiilor lor.

4.2.7. ANP - penitenciare

1. Este necesar ca serviciile sociale publice sau private, precum și agențiile pentru ocuparea forței de muncă să solicite unităților penitenciare și serviciilor de probațiune date referitoare la persoanele condamnate penal, în vederea sprijinirii reintegrării sociale.

Unitățile penitenciare nu dispun în prezent de resursele necesare umane și materiale pentru a comunica tuturor serviciilor sociale din comunitățile în care urmează a se întoarce persoanele condamnate, date despre situația acestora.

2. Unitățile penitenciare pun la dispoziția serviciilor sociale din comunitate, la cerere, date referitoare la persoanele care urmează a se libera, în vederea susținerii pentru reintegrarea socială, și permit comunicarea dintre persoanele private de libertate și serviciile sociale din comunitate.

Serviciile sociale la nivel de comunități locale nu acordă o asistență specifică persoanelor condamnate penal. Pe de altă parte, unitățile penitenciare nu au atribuții în asistarea persoanelor care se liberează din penitenciare. Astfel, asistența oferită pe timpul detenției nu este continuată la același nivel în comunitate, după liberare, ceea ce crește riscul de recidivă.

Deși serviciile de probațiune nu mai au în prezent atribuții în sprijinirea reintegrării sociale a persoanelor care au executat o pedeapsă penală, serviciile de asistență socială și cele de ocupare a forței de muncă și-au exprimat necesitatea de a beneficia de expertiza serviciilor de probațiune.

3. Serviciile de probațiune comunică serviciilor sociale din comunitate cazurile persoanelor aflate sub supraveghere care au nevoie de sprijin în reintegrarea socială și dau persoanelor condamnate informații referitoare la serviciile sociale pe care le pot accesa.

Proiectul a arătat necesitatea ca serviciile de probațiune să colaboreze cu alte servicii sociale și de ocupare a forței de muncă din comunitate. În prezent, această colaborare este destul de redusă, din cauza resurselor limitate ale serviciilor de probațiune și din cauza faptului ca serviciile sociale la nivel de comunități locale nu acordă o asistență specifică persoanelor condamnate penal.

4. Judecătorii sunt încurajați să folosească posibilitatea de individualizare a executării pedepsei sub supraveghere în comunitate, cu obligarea persoanei condamnate de a participa la activități specifice care să faciliteze reintegrarea socială: programe de educație, calificare, terapie, consiliere, muncă în folosul comunității etc. Impunerea executării pedepsei sub supraveghere în comunitate fără obligarea persoanei de a desfășura o activitate reduce posibilitatea serviciilor de probațiune de a controla eficient și de a contribui semnificativ la reintegrarea socială a persoanei condamnate.

5. Serviciile de probațiune și unitățile penitenciare oferă sprijin agențiilor de ocupare a forței de muncă în informarea angajatorilor în legătură cu integrarea în muncă a persoanelor condamnate penal.

Angajatorii au menționat importanța atât a distribuirii de materiale informative, cât și a organizării întâlnirilor directe cu specialiști în domeniul reintegrării sociale a foștilor infractori.

6. Agențiile de ocupare a forței de muncă comunică unităților penitenciare și serviciilor de probațiune locurile de muncă disponibile.

Serviciile de probațiune și unitățile penitenciare comunică locurile de muncă persoanelor aflate în supraveghere sau care se pregătesc pentru liberare și care se află în căutarea unui loc de muncă.

7. Serviciile de probațiune, unitățile penitenciare, ONG-urile, serviciile sociale la nivel local și agențiile de ocupare a forței de muncă colaborează pentru organizarea periodică de „burse ale locurilor de muncă pentru persoane condamnate penal”.

8. Unitățile penitenciare și serviciile de probațiune întrețin legături cu potențiali angajatori (prin activități de informare și colaborarea cu agențiile de ocupare a forței de muncă) și sprijină persoanele condamnate în obținerea documentelor necesare în procesul de angajare în muncă.

9. Încurajarea implicării potențialilor angajatori în formarea profesională a persoanelor condamnate penal: unitățile penitenciare pot oferi spații pentru desfășurarea cursurilor și chiar pentru organizarea atelierelor de practică; potențialii angajatori pot oferi personal specializat care să contribuie la formarea profesională, locuri pentru practică și dotările și utilajele necesare.

10. Adaptarea cadrului legislativ astfel încât acesta să permită includerea în programe de educație și pregătire profesională a persoanelor condamnate (indiferent dacă sunt în penitenciare sau sub supraveghere în comunitate) care au un nivel scăzut de educație și nu au o calificare profesională. Includerea în astfel de programe trebuie realizată încă de la începutul executării sentinței, astfel încât persoana condamnată să poată să își dezvolte și exerseze abilitățile și calificările profesionale pe timpul executării sentinței.

4.2.8. ANA

Accesul la servicii al consumatorilor de droguri este relativ facil, pornind de la premisa conform căreia, în acest moment, acest fenomen nu este semnificativ statistic în mediul rural, ci doar în cel urban.

Având în vedere faptul că în **București, Iași, Constanța**, deși predomină policonsumul, principala substanță de consum fiind heroina, iar calea de administrare cea injectabilă, prevalența consumului de opiacee/heroină este cea mai ridicată, **beneficiarii menționează că există un grad de adecvare ridicat al serviciilor la nevoile lor**, datorită accesului pe care îl au la serviciile de tratament substitutiv cu agoniști sau antagoniști la opiacee, servicii furnizate majoritar de Centrele de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog (într-o foarte mică parte și de ONG-uri și furnizori privați, exclusiv în București).

Menționăm faptul că, deși în București există trei servicii gratuite de tratament substitutiv, furnizate de ANA, prin CAIA/CPECA, acestea sunt încă insuficiente din punct de vedere **cantitativ**, în fiecare dintre aceste centre existând **mecanismul „listei de așteptare”**, cu o medie de 50-80 de consumatori/centru înscriși pe această listă. Și din punct de vedere **calitativ** există încă multe limite manifestate, mai ales din cauza pierderii statutului instituțional și de reprezentare al ANA, a pierderii personalității juridice, ceea ce a determinat incapacitatea atragerii de noi fonduri comunitare și

necontractarea unor proiecte deja aprobate care ar fi presupus eficientizarea infrastructurii centrelor și creșterea calității serviciilor, inclusiv în domeniul incluziunii sociale și al economiei sociale (trei dintre proiectele structurale aprobate și necontractate sunt în domeniul incluziunii sociale și al economiei sociale). Limitele calitative ale sistemului de servicii al ANA/CPECA sunt generate de:

- insuficiența resurselor umane specializate (medici, în special medici psihiatri, psihologi, asistenți sociali, juriști) și distribuția neunitară a acestora în teritoriu, mai ales din cauza insuficienței resurselor financiare;
- imposibilitatea subcontractării serviciilor de asistență medicală, psihiatrie și curățenie datorită absenței resurselor financiare.
- ineficiența și ineficacitatea rețelelor comunitare locale profesionale (medici specialiști, medici de familie, psihologi clinicieni etc.), care ar putea prelua, la cerere, anumite servicii acordate consumatorilor de droguri;
- disfuncții și limite în parteneriatul cu instituțiile/structurile centrale și locale de asistență socială sau în eficiența și consistența programelor furnizate de acestea (mai ales din anul 2009, când majoritatea au fost restructurate și reorganizate). Optimizarea acestor resurse ar permite facilitarea programelor de reinserție socială și incluziune socială (Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă/AJO FM, DGASPC etc.).

Conform analizei celor 20 de interviuri aprofundate cu utilizatorii de droguri și a celor 6 studii de caz instituționale, tipurile de servicii necesare sunt:

- **servicii tip comunitate terapeutică** (rezidențiale);
- **locuințe protejate** (rezidențiale);
- **servicii specializate pentru minorii consumatori de droguri** (rezidențiale și ambulatorii);
- **servicii educaționale și de orientare profesională** (ambulatorii);
- **centre motivaționale** (ambulatorii);
- **centre vocaționale** (ambulatorii);
- **centre de incluziune socială** care pot furniza serviciile educaționale și de orientare profesională, vocaționale și motivaționale menționate mai sus.

Conform studiilor de caz instituționale, **incluziunea socială** este considerată a fi parte necesară și integrantă a programelor de asistență integrată a consumatorilor de droguri, programe care au ca scop reinserția/reintegrarea socială a acestora.

La nivelul **instituțiilor deconcentrate** (DGASPC, AJO FM etc.), **conceptul de economie socială este insuficient cunoscut**, unul dintre motive fiind insuficiența promovării acestui concept la nivel național, a mecanismelor prin care economia socială poate fi utilizată ca parte activă în activitățile de reinserție socială a consumatorilor de droguri.

La nivelul **ONG-urilor cu responsabilități în domeniul de referință** – exemple de bune practici **Fundația “Alături de Voi” și “HECUBA” din Iași** – există o **preocupare**

consistență centrată pe acest concept, preocupare rezultată și din proiectele implementate în domeniu, în cadrul Programului operațional Dezvoltarea resurselor umane, axa 6.

Serviciile furnizate de cele 47 CPECA sunt:

- *prevenirea consumului de droguri în mediul școlar, familial și în comunitate, inclusiv adresată grupurilor la risc de consum/grupurilor vulnerabile (femei victime ale violenței în familie și traficului de persoane, copii și tineri fără adăpost, copii cu risc de abandon școlar, copii victime ale abuzului etc.);*
- *evaluarea multidimensională a consumatorilor de droguri (psihologică, medicală, socială și juridică) în vederea orientării lor spre un program individualizat de asistență;*
- *programe de tratament substitutiv cu agoniști și antagoniști la opiacee;*
- *consiliere medicală, psihologică și socială;*
- *psihoterapie, inclusiv tehnica nondirectivă a interviului motivațional;*
- *consiliere juridică;*
- *asistență medicală;*
- *management de caz.*

CAPITOLUL 5

OPORTUNITĂȚILE PENTRU CREAREA ACTIVITĂȚILOR GENERATOARE DE VENIT, CREAREA ȘI MENȚINEREA LOCURILOR DE MUNCĂ PENTRU GRUPURILE VULNERABILE

5.1. Cooperative

În România, **întreprinderea socială nu este recunoscută legislativ și nici susținută financiar**, de exemplu, ajutorul de stat și cel de minimis acordate în prezent pentru întreprinderi prin fondurile structurale exclud unitățile protejate.

Produsele sau serviciile nu sunt întotdeauna competitive pe piața economică. În țările din spațiul comunitar, întreprinderile sociale sunt structuri ale economiei sociale care se ocupă de anumite domenii de activitate, în care firmele, prin lege, nu pot dezvolta activități, cum ar fi, de exemplu, ambalarea produselor, lipirea etichetelor, domenii de activitate potrivite unor capacități reduse de lucru ale unor anumite categorii de persoane asistate.

5.2. ONG-uri

În cadrul anumitor **fundații sau asociații** care au ca obiect de activitate sprijinirea acestor categorii vulnerabile de persoane, sunt înființate anumite **ateliere lucrativă**, dar care nu sunt reglementate legislativ, în condițiile în care **singura formă recunoscută este unitatea protejată**.

Este necesară o reglementare juridică clară și coerentă pentru aceste activități generatoare de venit și identificarea unor forme legale de plată a beneficiarilor implicați în realizarea diferitor produse și servicii în afara contractului de muncă existent în prezent (există situații când un beneficiar se implică în astfel de activități două luni pe an, în restul anului fiind indisponibil din diverse motive).

Oportunitate	Argument
Responsabilitatea socială corporativă și voluntariatul corporativ – resurse nou apărute în peisajul public	<i>Voluntariat corporativ</i>
Educația și dezvoltarea economică – elemente-cheie în paradigma economiei sociale	<i>Elemente-cheie: educația și dezvoltarea economică. Individul dezinstituționalizat intră în faze de profesionalizare școlară</i>
Parteneriate tripartite	<i>Forme în care se regăsesc: administrația publică, instituția privată cu bani și ONG-ul care vine cu expertiza și competențele pe care nu le poate aduce nicio firmă și nici instituția publică</i>
Cartarea resurselor la nivel de comunitate sau de zonă	<i>Cartare urbană și periurbană, pentru că sunt resurse care pot fi reconvertite, sunt activități economice care pot crea valoare adăugată</i>
Cartarea, crearea de rețele instituționale pentru furnizori de servicii pentru grupuri defavorizate	<i>Hartă a furnizorilor de servicii, prin care orice organizație acreditată ca furnizor de servicii sociale are acces la un tip de serviciu</i>
Optimizarea relațiilor instituționale: conținut informațional, practici, experiențe	<i>Compatibilizarea diferitelor baze de date și accesarea lor de către variați ofertanți și beneficiari</i>

5.3. Autorități locale

În România, există o **neconcordanță în ceea ce privește contractele de parteneriat ce se pot încheia între unitățile protejate și instituțiile publice**, principala problemă fiind aceea că instituțiile publice lucrează cu trezoreria și solicită ca modalitate de plată plata prin ordine de plată (OP) într-un cont de trezorerie, în timp ce o unitate protejată înființată în cadrul unei fundații nu poate deschide cont în trezorerie, ceea ce îngreunează aceste colaborări.

5.4. Autorități județene - DGASPC/AJOFM

Instituțiile cu cel mai ridicat grad de implicare în creșterea ocupării la nivelul grupurilor vulnerabile sunt Agenția Județeană a Forței de Muncă (AJOFM) și Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC). La nivelul acestor instituții există mecanismele necesare pentru a realiza proiecte pentru inserția pe piața muncii, completate de intervenții de suport din zona asistenței sociale. De altfel, cadrul legislativ alocă principalele atribuții în domeniul ocupării celor două instituții.

Prin programe specifice pentru încadrarea în muncă a grupurilor vulnerabile pe piața muncii, AJOFM oferă:

- subvenții sau facilități angajatorilor la încadrarea tinerilor cu vârste între 16 și 25 de ani (absolvenți ai unor instituții de învățământ sau proveniți din centrele de plasament sau de primire a copilului ale serviciilor specializate de protecție a copilului);
- locuri de muncă pentru dezvoltarea comunităților locale (în rural), inclusiv un program special cu primăriile din mediul rural pentru subvenționarea activităților de dezvoltare a infrastructurii locale, la care participă șomerii;
- măsuri de reintegrare pentru persoanele aparținând categoriilor defavorizate (șomerii cu vârsta de peste 45 de ani sau unici susținători de familie, persoane cu handicap).

În 2007 a fost elaborat primul Plan național de ocupare a persoanelor marginalizate social (ANOFM), având ca obiectiv principal „incluziunea socială a tinerilor supuși riscului de marginalizare socială prin asigurarea acompaniamentului social personalizat”. Ca urmare a aplicării acestui plan, în anul 2007 au fost încheiate 2212 contracte de solidaritate cu tineri marginalizați sau supuși riscului de marginalizare socială și un număr de 1976 de persoane au fost integrate în muncă.

Însă programele AJOFM înregistrează, în cele mai multe județe, rezultate nesatisfăcătoare. Cererea din partea angajatorilor a scăzut din cauza lipsei de subvenții pe alocare bugetară. Conform legii, Guvernul României, prin AJOFM, subvenționează astfel de locuri de muncă, dar din primul trimestru al anului 2009 nu s-au mai făcut alocările bugetare de rigoare și au lipsit resursele pentru acest program. Datele aferente primului trimestru al anului 2010 arată rezultate foarte modeste în raport cu dimensiunea grupului-țintă.

Potrivit reprezentanților AJOFM, principalele căi de îmbunătățire a funcționării programelor curente țin de alocările bugetare (sumele pentru subvenția pentru încadrarea în muncă nu au fost aprobate în totalitate, apoi nu au mai fost nici măcar alocate) și de continuarea programelor de formare profesională.

5.5. Firme

Angajatorii din România preferă să returneze la stat salariile minime brute pe economie aferente pozițiilor vacante neocupate de către persoane cu handicap, decât să achiziționeze produse sau servicii de la unități protejate. **Nu există facilități economice pentru unitățile protejate**, cum ar fi subvențiile de la stat sau facilitățile în legislația achizițiilor publice. În acest sens, ar fi benefică modificarea legii achizițiilor, pentru a acorda prioritate unităților protejate în ofertarea de servicii sau produse pe piață. În cadrul unei unități protejate se înregistrează foarte multe pierderi de materie primă, există perioade de indisponibilitate a persoanelor angajate, absențe care se datorează în principal spitalizărilor, controalelor medicale periodice, capacitatea de lucru a unei persoane încadrate într-o unitate protejată fiind mai redusă, ceea ce conduce la o capacitate de producție redusă a unităților protejate. În cadrul acestor unități, este

absolut necesară achiziționarea de echipamente profesionale care să substituie o parte din activitatea angajaților (profitul pe unitate protejată este mic, astfel că nu există fonduri pentru acest tip de investiție).

Cu referire la persoanele ce au săvârșit fapte penale, se pot evidenția anumite soluții în scopul integrării acestora pe piața muncii:

- angajare în cadrul unei firme deținute de un membru al familiei sau prieten;
- posibilitatea de a lucra ca persoană fizică autorizată sau de a înființa o firmă;
- calificare la locul de muncă pentru cei care nu au o calificare;
- există persoane care beneficiază în penitenciar de gratuitatea cursurilor școlare, plus recompensare dacă urmează aceste studii, dar după ce se reîntorc în societate, se constată că pregătirea nu este adaptată realității pieței muncii;
- pentru ca munca să fie eficientă în reintegrarea socială a deținuților, trebuie ca și deținuții să fie interesați în munca respectivă, și nu doar în a câștiga o reducere a pedepsei cu închisoarea;
- faptul că lucrează pe timpul detenției poate fi o recomandare pozitivă pentru foștii deținuți și ar trebui să aibă un impact pozitiv asupra încrederii în aceștia;
- fără a solicita cazier angajează: firmele mici pe relații personale; firme mari din anumite domenii (ex. cabluri);
- în ultima perioadă se găsesc cu mai mare ușurință locuri de muncă, inclusiv pentru muncitori necalificați. Persoanele care vor să muncească găsesc imediat un loc de muncă;
- există (mai ales la angajatorii straini) o deschidere pentru angajarea grupurilor marginalizate;
- unii angajatori sunt dispuși să plătească ei cursurile de calificare;
- Legea nr. 116 asigură cadrul legal pentru sprijinirea tinerilor până în 35 de ani. Există, de asemenea, posibilitatea încheierii unor contracte de solidaritate pentru sprijinirea angajării persoanelor marginalizate.

5.6. ANA

Prin misiunea-cadru asumată de ANA, cele 47 CPECA oferă din anii 2005-2006 servicii de asistență integrată adresate consumatorilor de droguri, servicii care includ și: consilierea vocațională, căutarea, identificarea și păstrarea locului de muncă pentru consumatorii abstenenți sau pentru cei aflați în tratament substitutiv, suport acordat acestora pentru continuarea studiilor și obținerea unor calificări profesionale adecvate profilului aptitudinal și pieței forței de muncă.

Datorită faptului că, în acest moment, în România nu există decât trei furnizori de servicii specializate tip comunitate terapeutică (Asociația „Crucea Albastră” Sibiu, „Teen

Challenge București-Ilfov și Fundația „Bonus Pastor”, la 12 km de Arad), iar serviciile vocaționale, apartamentele protejate sau centrele de zi care ar trebui să faciliteze integrarea/reintegrarea socială și profesională a consumatorilor nu există, numărul beneficiarilor integrați pe piața muncii este extrem de redus, reprezentând maxim 5-10% din totalul celor 2500 de consumatori care beneficiază anual de serviciile menționate.

Cadrul legal în domeniul incluziunii sociale (inclusiv în ceea ce privește prestațiile sociale) nu oferă facilități angajatorilor sau oportunități pentru integrarea pe piața muncii a consumatorilor de droguri incluși în programele de asistență integrată și/sau pentru activitățile generatoare de venit.

În condițiile implementării unui act normativ care să promoveze conceptul de economie socială, în acord cu legislația comunitară, toate tipurile de unități de economie socială ar fi utile și necesare pentru acest grup vulnerabil. Aceste tipuri de unități ar putea deveni funcționale inclusiv pe lângă serviciile tip comunitate terapeutică sau centrele vocaționale.

Agenția Națională Antidrog are protocoale de parteneriat cu toți actorii sociali guvernamentali și neguvernamentali cu responsabilități în domeniul reducerii cererii și ofertei de droguri, atât la nivel central (Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, Ministerul Public, Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Familiei, Inspectoratul General al Poliției Române etc.), cât și la nivel local.

În ceea ce privește componenta de incluziune socială, se apreciază că programele de asistență integrată a consumatorilor de droguri ale Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale (ANOFM, ANPDPC) au fost eficiente și operaționale până în martie 2009, atunci când ANA a fost reorganizată la nivel de serviciu în cadrul IGPR, pierzându-și personalitatea juridică și calitatea de ordonator de credit, implicit capacitatea funcțională de a-și îndeplini rolul de integrator național al politicilor publice antidrog.

În prezent, inclusiv coordonarea și parteneriatul dintre ANA și ONG-urile cu responsabilități în domeniu au devenit mai puțin funcționale și eficiente, și din cauza faptului că, prin pierderea statutului instituțional al ANA, nu au mai fost create premisele pentru acordarea de granturi ONG-urilor, prin punerea în aplicare a hotărârii de guvern privind programul de interes național în domeniu.

Din luna aprilie 2009, **Agenția Națională Antidrog** a primit **aprobarea** pentru implementarea a **trei proiecte** din fondurile comunitare administrate de Autoritatea de Management a Programului operațional Dezvoltarea resurselor umane (AM POSDRU), proiecte care vizează **domeniul economiei sociale**, în general, și **înființarea a trei servicii pilot de incluziune socială** și **15 centre vocaționale pilot** destinate consumatorilor de droguri, ca grup vulnerabil expus excluziunii sociale, în special.

CAPITOLUL 6

PROPUNERI LEGISLATIVE/INSTITUȚIONALE ÎN SCOPUL CREĂRII UNOR FACILITĂȚI PENTRU ANGAJATORII PUBLICI ȘI PRIVAȚI CARE DETERMINĂ INTEGRAREA PE PIAȚA MUNCII A PERSOANELOR APARTINÂND GRUPURILOR VULNERABILE

În scopul elaborării unor propuneri legislative pentru crearea unor facilități pentru angajatorii publici și privați care să determine integrarea pe piața muncii a persoanelor aparținând grupurilor vulnerabile, accentul va trebui pus pe modernizarea mecanismului de incluziune socială, ce va permite coordonarea politicilor naționale cu cele locale și regionale și adaptarea măsurilor propuse la nevoile reale ale cetățenilor, cu respectarea principiului de proximitate.

De asemenea, un obiectiv distinct ar trebui să fie consolidarea capacității de cooperare a diferitelor instituții implicate în procesul de incluziune socială, în scopul de a avea o perspectivă globală, o înțelegere comună, pentru a găsi soluții comune, pentru a asigura descentralizarea responsabilităților și distribuția eficientă a resurselor necesare în vederea implementării politicilor locale. Pentru a fi eficiente și durabile, politicile de incluziune socială trebuie să fie integrate și transversal, să aibă aceeași viziune/înțelegere comună a problemelor și să promoveze un acord general în ceea ce privește respectul față de diversitate și diferențe, egalitatea în exercitarea drepturilor și coresponsabilitatea în luarea deciziilor.

În scopul aplicării efective a unor noi reglementări legislative, prin impact nemijlocit la nivelul grupurilor-țintă, autoritățile locale trebuie să anticipeze problemele din teritoriu dintr-o perspectivă structurală, luând în considerare toți factorii ce pot crea situații de vulnerabilitate, risc sau excluziune socială. Orice acțiune întreprinsă pentru a îmbunătăți situația și a facilita nevoia de incluziune trebuie relaționată cu identificarea nevoilor, realizată într-un cadru prestabilit, cu criterii clare (pentru identificare și acțiune). Acest lucru necesită o reformă administrativă (în conformitate cu o abordare guvernamentală relațională, acțiune sistematică și cooperantă), formarea profesioniștilor, dezvoltarea rețelelor de colaborare și sprijin între autoritățile publice de la diferite niveluri ale administrației, precum și între sectorul public și cel privat.

Elaborarea și adoptarea planurilor de acțiune sectoriale, destinate celor cinci grupuri vulnerabile care fac obiectul acestei cercetări, se referă la armonizarea și corelarea strategiilor sectoriale în domeniu, astfel încât să fie evitate enunțurile/obiectivele/activitățile redundante, precum și supraasumarea și/sau neasumarea unora dintre acestea de către actorii sociali-cheie.

6.1. Propuneri legislative menite să crească integrarea profesională și gradul de ocupare al persoanelor de etnie roma

1. În cazul romilor, se impune urgentarea unor programe de dezvoltare educațională și profesională – life long-learning; corelare puternică între stocul educațional și oferta din piață.
2. Modificarea prevederilor legislative privind obligativitatea unui aviz din partea AJOFM pentru cei din sfera educației vocaționale (în special pentru școlile de arte și de meserii - cifre de școlarizare, profil și meserii).
3. Instituirea unor departamente noi în cadrul administrațiilor publice locale, care să vizeze identificarea de activități din zona economiei sociale și în care să fie angrenate persoane aflate în situația de risc social. Nevoia de a realiza parteneriate tripartite puternice (ONG, instituții publice, sector privat profit), capabile să susțină astfel de demersuri.
4. Calibrare mai bună a ofertelor de formare – adaptare la specificul zonal, profilul activităților economice etc. Utilizarea cardului de muncitor sezonier – desigur, acest card de zilier sau al muncitorului sezonier nu trebuie să fie o frână de tip birocratic, ci un demers care să sprijine integrarea în piața muncii. În zonele rurale, rromii, categorii numeroase, trăiesc aproape exclusiv din muncă zilieră sau sezonieră.
5. Întărirea rolului familiilor de romi în recuperarea tinerilor dezinstituționalizați – componenta familie-comunitate fiind extrem de importantă.
6. Constituirea unor structuri de coordonare la nivel central, dar și la nivel județean, în vederea coordonării activităților din zona economiei sociale. Structurile astfel constituite trebuie să includă: ONG-uri, instituții publice centrale și administrații publice locale.
7. Dezvoltarea sistemului de asistent maternal în rândul comunităților și familiilor de romi. Acest lucru ar permite o bună integrare socială și profesională a copiilor instituționalizați.

6.2. Propuneri legislative menite să crească integrarea profesională și gradul de ocupare al consumatorilor de droguri dependenți

1. Recunoașterea consumatorilor de droguri dependenți ca o categorie socială vulnerabilă, aflată în situație de excluziune socială, în scopul accesului gratuit la servicii oferite de diferite organizații de tip rezidențial.
2. Corelarea accesării gratuite a unor programe de tratament rezidențiale cu obligativitatea de a urma cursuri vocaționale/de calificare de către consumatorii de droguri dependenți.
3. Includerea consumatorilor de droguri dependenți ce au săvârșit fapte penale, în urma unor evaluări autorizate, în cadrul programelor de supraveghere în stare de libertate, cu impunerea unor măsuri obligatorii de prestare a unor servicii în piața muncii (remunerate și/sau în folosul comunității, în funcție de fapta comisă și de situația făptuitorului).
4. Crearea unui sistem național de monitorizare a consumatorilor de droguri eliberați din penitenciar înainte de termen, în scopul integrării active pe piața muncii și al recuperării sociale a acestora.

6.3. Propuneri legislative menite să crească integrarea profesională și gradul de ocupare al persoanelor eliberate din detenție

1. Creșterea numărului de persoane calificate în consilierea psihosocială, consiliere și orientare profesională.
2. Constituirea unor structuri specializate în cadrul AJOFM/primăriei, orientate preponderent către nevoile acestor grupuri și relația acestora cu economia socială.
3. Configurarea unor programe de diagnoză și asistență pentru problemele pe care le ridică sănătatea mintală în sistemul de penitenciare.
4. Constituirea unor rețele instituționale publice și private capabile să orienteze și să consilieze persoanele eliberate din detenție (în special tinerii).
5. Creșterea perioadei în care se realizează selectarea și instruirea/consilierea candidaților pentru profesionalizare (perioada recomandată 24 de luni înainte de eliberare). Eliminarea limitelor de vârstă.
6. Încurajarea programelor vocaționale – vezi bune practici din UE.
7. Introducerea de măsuri active de alfabetizare/școlarizare pe perioada detenției.
8. Măsuri active de stabilire de relații parteneriale cu firme din sectorul public și cel privat pentru cei din regim semideschis.
9. Sistem de evaluare privind adecvarea ofertei de formare în funcție de nevoile sociale și psihologice ale deținutului. Introducerea unui plan de activități centrat pe oportunitățile din piață și caracteristicile deținutului. Ideea de bază este centrarea

ofertei educaționale prin creșterea implicării ONG-urilor specializate (furnizori de servicii specializați, AJOFM fiind un furnizor generalist).

10. Configurarea unui set de recomandări/legislație generală; la nivel local se vor elabora regulamente și reguli în acord cu contextul și situația specifică. Criteriile și regulile de operare la nivel local sunt dezvoltate în funcție de expertiza existentă la nivel local. Ulterior sunt necesare eforturi de diseminare a experiențelor, cunoștințelor și practicilor pozitive (sesiuni de instruire). Nevoia unor legi care să reglementeze „fabricile sociale” (precizarea facilităților: accesarea preferențială a fondurilor europene, prioritate la acordare de stimulente, parteneriat strategic cu instituții publice la nivel sectorial etc.).

6.4. Propuneri legislative/instituționale în scopul creării unor facilități pentru angajatorii publici și privați care determină integrarea pe piața muncii a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial

1. La nivelul instituțiilor implicate (AJOFM, DGASPC, ONG-uri etc.) este de dorit ca parteneriatele să fie realizate prin desemnarea clară a departamentelor sau persoanelor responsabile, astfel încât să li se ofere posibilitatea reală de a fi implicate. De asemenea, parteneriatele locale ar trebui să își găsească suport în parteneriatele la nivel central și în ministerele sau agențiile cărora li se subordonează instituțiile de la nivel județean/local implicate.
2. Stabilirea clară a rolului de coordonare a politicilor locale este obligatorie pentru a facilita coerența politicilor. Atribuirea coordonării DGASPC este firească, având în vedere că reintegrarea în muncă a tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial este doar o componentă a unui proces complex de suport pentru aceștia.
3. Corelarea legislației conexe la actele normative principale trebuie realizată având în vedere existența unor prevederi contradictorii. Cele mai frecvente situații conflictuale între prevederile legislative intervin între actele normative specifice și cele elaborate anterior. Un exemplu în acest sens este dreptul la accesul gratuit la serviciile medicale oferit de legislația specifică, care a fost reglementat cu întârziere, motiv pentru care încă există disfuncționalități.
4. Reactivarea consiliilor la nivel comunitar ar putea constitui o alternativă la lipsa personalului specializat de la nivelul consiliilor locale, în special în mediul rural. Furnizarea unor servicii specializate fără să existe suportul unei structuri locale care să asigure continuitatea intervenției este expusă unui grad mare de risc de eșec.
5. Furnizarea de module de formare și informare periodică a personalului din instituțiile care au atribuții secundare în domeniul protecției tinerilor care părăsesc sistemul rezidențial. Dacă la nivelul specialiștilor din instituțiile direct implicate (DGASPC, AJOFM) a existat un bun transfer de expertiză, la nivelul celorlalte instituții este evidentă lipsa de cunoaștere a problematicii.

6. Asigurarea unui minimum de servicii specializate la nivelul tuturor județelor. În prezent, servicii specializate funcționează într-un număr redus de județe.
7. Operaționalizarea strategiilor/planurilor naționale în planuri strategice locale este un proces de dorit în toate zonele în care există centre regionale. Planificarea la nivel local poate facilita exercițiul construcției relațiilor instituționale și reșezarea atribuțiilor asumate atât de sectorul public, cât și de cel privat. Un alt avantaj este dat de faptul că, prin proiectele și activitățile realizate de cei care lucrează în domeniul reintegrării tinerilor, se va urmări impactul pe termen mediu și lung.
8. Elaborarea unei legislații specifice domeniului economiei sociale. Sectorul nu poate dezvolta activități cu impact direct pentru grupurile vulnerabile, în lipsa unor prevederi legislative clare.
9. Oferirea de facilități fiscale agenților economici pentru realizarea de activități specifice economiei sociale. Economia socială creează locuri de muncă ce duc la incluziunea socială a grupurilor dezavantajate; din acest motiv ar trebui scutite de impozite.

6.5. Propuneri legislative/instituționale în scopul creării unor facilități pentru angajatorii publici și privați care determină integrarea pe piața muncii a victimelor violenței în familie

1. Elaborarea și adoptarea unor programe naționale de sprijin pentru angajatorii ce integrează pe piața muncii victimele violenței în familie.
2. Adoptarea unui set de indicatori de evaluare și monitorizare a programelor de suport al victimelor violenței în familie, în scopul unei coordonări metodologice eficiente și funcționale în domeniu la nivel național.

În prezent este necesar să se ia în calcul și alte tipuri de îmbunătățire a actelor normative în vigoare, respectiv:

- completarea Legii nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă cu facilități adresate și altor grupuri vulnerabile, în afara persoanelor cu handicap;
- completarea Legii nr. 116/2002, legea privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale, și cu alte categorii vulnerabile (în afara tinerilor din centrele de plasament, a tinerilor familiști cu vârsta până la 35 ani și cu copii în întreținere) care pot beneficia de contractele de solidaritate și de accesul la locuință.

Alte propuneri legislative ar trebui să includă alte trei aspecte importante, unul privind reglementarea parteneriatului public-privat, al doilea privind achizițiile publice prin clarificarea unor aspecte ce facilitează accesul la resursele destinate grupurilor vulnerabile și ultimul aspect privind asigurările de șomaj.

□ Parteneriatul public-privat

1. Externalizarea unor activități din structura administrației publice ce pot fi mai bine realizate ca urmare a colaborării cu sectorul privat.
2. Asigurarea transparenței financiare, concentrarea de capital financiar în sfera serviciilor publice și a utilităților publice.
3. Împărțirea riscurilor asociate unei activități economice, dacă parteneriatul se concretizează într-o activitate având ca scop obținerea de profit.
4. Responsabilizarea și sensibilizarea comunității de afaceri pentru a se implica în proiecte ce interesează comunitatea locală și se reflectă la nivelul grupurilor vulnerabile.
5. Apariția unor efecte pozitive în domeniul ocupării forței de muncă și asupra participanților la proiecte de interes pentru grupurile vulnerabile.
6. Utilizarea eficientă a expertizei deținute de sectorul privat în beneficiul comunității și al grupurilor defavorizate.

□ Modificarea și completarea OUG nr. 34/2006 privind achizițiile publice¹

1. Pentru „oferta cea mai avantajoasă din punct de vedere economic”, propunem introducerea obligatorie a unei mențiuni la art. 199 alineatul (2): la factorii de evaluare a ofertei, „alte elemente considerate semnificative pentru evaluarea ofertelor”, prin punctarea obligatorie a factorului "**unitate protejată**".
2. Pentru „oferta prețul cel mai scăzut”, propunem introducerea unui alineat nou la art. 203, „la egalitate de preț, va fi declarată câștigătoare oferta «unității protejate»”.
3. De asemenea, trebuie evaluată posibilitatea de a se introduce un articol care să le permită autorităților locale să achiziționeze anual, pentru o anumită sumă, produse și servicii de la o unitate protejată din comunitatea locală (fără licitație), ca o formă de sprijin în încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități din propria comunitate.
4. Scutirea unităților protejate de taxa de acces în SEAP, care este în valoare de 2500 lei + 19% TVA, conform Legii nr. 125/27.05.2008. Astfel, aceasta le-ar permite să utilizeze sistemul pentru a participa la licitații electronice.
5. Cu siguranță, demersul cel mai important se referă la elaborarea și promovarea unui act normativ referitor la implementarea conceptului de economie socială în România.

¹ OUG nr. 34/2006 privind atribuirea contractelor de achiziție publică, a contractelor de concesiune de lucrări publice și a contractelor de concesiune de servicii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 418 din 2006.

BIBLIOGRAFIE

1. *** CIRIEC (2007), *The Social Economy in the European Union*, Brussels, European Economic and Social Committee.
2. *** Comisia Națională pentru Statistică (2004, 2005, 2006, 2007, 2008) – *Anuarul statistic al României*, București.
3. *** Council of the European Union (2001), *Conclusions of the Laeken European Council*, Brussels, December 2001.
4. *** EMES (1999), *European Network, The Emergence of Social Enterprises in Europe: A short overview*, Brussels.
5. *** EMES Network (1997, 1998, 1999), *The Emergence of Social Enterprises. A New Answer to Social Exclusion in Europe*, Semestrial Progress Reports to the European Commission.
6. *** European Commission (1994), *The perception of poverty and social exclusion in Europe*, Eurobarometer Special Report No. 40, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1994.
7. *** European Commission (1995), *Local Initiatives for Development*, Brussels.
8. *** European Commission (1996), *The First Report on Local Development and Employment Initiatives*, Brussels.
9. *** European Commission (1998a), *Troisième Système & Emplois*, Seminaire Conjoint, DGV. A4, Bruxelles.
10. *** European Commission (1998b), *Pilot Action Third System and Employment: Directory of projects*, DGV. A4, Brussels.
11. *** European Commission (2000), *Social policy agenda*, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2000) 379 final, Brussels.
12. *** European Commission (2001a), *Employment and social policies: a framework for investing in quality*, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2001) 313 final, Brussels, 2001a.
13. *** European Commission (2003b), *Joint report on social inclusion, summarizing the results of the examination of the National Action Plans for Social Inclusion (2003–2005)*, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2003) 773 final, Brussels.

14. *** European Parliament & European Commission (2000), *Third System Organizations and Their Role in Developing Employment*, Brussels.
15. *** European Parliament (2008), *Report on Social Economy*, 2008/2250.
16. *** Guvernul României (2008), *Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare*, Ministerul Mediului și Centrul Național pentru Dezvoltare Durabilă, *Strategia națională pentru dezvoltare durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030*, București.
17. *** Institutul Național de Statistică, *Recensămintele populației 1992 și 2002*.
18. *** *Memorandumul comun în domeniul incluziunii sociale*, 2005.
19. *** Ministry of Employment and Social Protection (2006), *National Strategy Report on Social Protection and Social Inclusion 2006-2008*, September 2006, Athens, (http://eu.europa.eu/employment_social/socialinclusion/docs/2006/nap/greece_en.pdf).
20. *** Administrația Prezidențială, Comisia Prezidențială pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice, *Riscuri și inechități sociale în România*, București, septembrie 2009.
21. *** *Constituția României* republicată, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.
22. *** Guvernul României, *Planul național de dezvoltare 2007-2013*, București, 2005.
23. *** Ministerul Administrației și Internelor, Agenția Națională Antidrog, *Raport național privind situația drogurilor 2006, 2007, 2008, 2009*, București, 2007, 2008, 2009.
24. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Direcția Programe Incluziune Socială, *Sărăcia în România: profil, tendințe, politici de combatere și prevenire în anul 2007*, București, 2008.
25. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Direcția Programe Incluziune Socială, *Raport privind activitatea de incluziune socială în anul 2008*, București, 2009.
26. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Direcția Programe Incluziune Socială, *Date statistice privind activitatea Direcțiilor de Muncă și Protecție Socială în domeniul incluziunii sociale în perioada 1 ianuarie-30 septembrie 2009*, București, 2009.
27. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, *Identificarea obiectivelor prioritare în domeniul incluziunii sociale pentru perioada 2010-2012*, Raport de cercetare, București, 2009.
28. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, *Percepția asupra incluziunii sociale în rândul profesioniștilor din domeniul social*, Raport de cercetare, București, 2009.
29. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, *Raport național de progres – Memorandumul comun privind incluziunea socială*, București, iunie 2006.
30. *** Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, *Raportul național strategic privind protecția socială și incluziunea socială, 2008-2010*, București, 2008.
- 31.

32. Atkinson, A. B. (1998), *Social Exclusion, Poverty and Unemployment*, în Hills, J. (ed.), *Exclusion, Employment and Opportunity*, London, London School of Economics, 1998.
33. Badelt, Ch. (1997), *Entrepreneurship Theories of the Non-Profit Sector*, *Voluntas*, Vol. 8, No. 2.
34. Barry, B. (2002), *Social Exclusion, Social Isolation, and the Distribution of Income*, în Hills, J.; Le Grand, J.; Piachaud, D. (eds.), *Understanding Social Exclusion*, Oxford, Oxford University Press, 2002.
35. Borzaga, C. and Defourny, J. (eds.) (2001), *The Emergence of Social Enterprise*, London and New York, Routledge.
36. Borzaga, C. and Galera, G. (2004), *Social Economy in Transition Economies: Realities and Perspectives*, Discussion Paper presented at the First Meeting of the Scientific Group on Social Economy and Social Innovation of the OECD Center for Local Development, Trento, Italy.
37. Borzaga, C. and Santuari, A. (2001), *Italy: From Traditional Co-operatives to Innovative Social Enterprises*, în *The Emergence of Social Enterprise* (Borzaga, C. and Defourny, J., eds.), Routledge.
38. Borzaga, C. and Santuari, A. (eds.), *Social Enterprises and New Employment in Europe*, Regione Autonoma Trentino-Alto Adige, Trento.
39. Borzaga, C. and Spear, R. (2004), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Edizioni 31, Trento.
40. Borzaga, C.; Santuari, A. (2000), *The Innovative Trends in the Non-Profit Sector in Europe: The Emergence of Social Entrepreneurship*, O.E.C.D. Conference.
41. Byrne, D. (1999), *Social Exclusion*, Buckingham, Open University Press, 1999.
42. Cace, S. (2004), *The Welfare State. Evolutions and Tendencies*, Expert, Bucharest, Romania.
43. Cace, S. (2010), *Economia socială în Europa*, Editura Expert, București.
44. Chrysakis, M.; Ziomas, D.; Karamitopoulou, D. and Xatzantonis, D. (2002), *Prospects of Employment in the Social Economy Sector*, Sakkoulas, Thessaloniki (available only in Greek).
45. Defourny, J. (1999), *A New Entrepreneurship in the Social Economy*, EMES.
46. Defourny, J. and Borzaga, C. (2001), *The Emergence of Social Enterprise in Europe*, Routledge, London.
47. Defourny, J. and Monzón Campos, J.-L. (1992), *Economie sociale — entre économie capitaliste et économie publique*, Bruxelles, De Boeck et CIRIEC.
48. Defourny, J.; Favreau, L. and Laville, J.-L. (1998), *Insertion et nouvelle économie sociale*, Desclée de Brouwer, Paris.

49. Duminică, G.; Cace, S. (coordonatori); Arpinte, D.; Ionescu, M.; Iova, C.; Sali, N., *Politici de incluziune socială pentru grupurile vulnerabile. Creșterea accesului pe piața muncii*, Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor.
50. Estivil, J. (2003), *Concepts and strategies for combating social exclusion. An overview*, Geneva, ILO.
51. Levitas, R. (1996), *The Concept of Social Exclusion and the New Durkheimian Hegemony*, în *Critical Social Policy*, 46, 5–20.
52. Lewis, D. (1999), *International Perspectives on Voluntary Action: Reshaping the Third Sector*, Earthscan, London.
53. Lister, R. (2004), *Poverty*, Cambridge, Polity.
54. Noya, Antonella; Clarence, Emma (1999), *The social economy: building inclusive economies*, OECD, *Social enterprises*, Paris.
55. Preda, M. (2002), *Excluziune socială*, în Pop, L. M. (ed.), *Dicționar de politici sociale*, București, Expert.
56. Rob, Paton, *Managing and Measuring Social Enterprise*, SAGE Publications.
57. Salamon, L.M. and Anheier, H.K. (1997), *Defining the nonprofit sector — a cross-national analysis*, Institute for Policy Studies, The Johns Hopkins University.
58. Salamon, L.M. and Anheier, H.K. (1998), *The Emerging Sector Revisited, A Summary*, The John Hopkins University.
59. Zamfir, C. (1999), *Tranziția demografică și problemele asociate*, în *Politici sociale în România: 1990-1998*, Editura Expert, București, 1999.
60. Zamfir, C. (coordonator) (1995), *Dimensiuni ale sărăciei*, Editura Expert, București.
61. Zamfir, C.; Preda, M. (coordonatori) (2002), *Romii în România*, Editura Expert, București.

Portaluri:

1. www.ana.gov.ro
2. www.anofm.ro
3. www.anpdc.ro
4. www.anp-just.ro
5. www.anr.gov.ro
6. www.ec.europa.eu
7. www.edu.ro
8. www.emcdda.europa.ro
9. www.europarl.eu.ro

10. www.fonduri-structurale.ro
11. www.gov.ro
12. www.just.ro
13. www.mai.gov.ro
14. www.mmuncii.ro
15. www.ms.gov.ro

Pagini web:

- **CECOP**, The European Confederation of Workers' Co-operatives, Social Co-operatives and Social and Participative Enterprises (Confederația europeană a cooperativelor, cooperativelor sociale și întreprinderilor sociale și participative); Website: <http://www.cecop.coop>
- **EMES** este acronimul pentru un vast proiect de cercetare francez referitor la "aparitia întreprinderilor sociale în Europa" (1996-1999). Referindu-se original la rețeaua de cercetători care au efectuat proiectul pentru Directoratul general cercetare al Comunității Europene, acest nume a fost păstrat în toate proiectele pe întreprinderi sociale și economie socială făcute ulterior de rețea. Astăzi, rețeaua EMES reprezintă nouă centre de cercetare specializate în aceste domenii, precum și alți cercetători individuali din întreaga Europă; Website: <http://www.emes.net/index.php?id=2>
- **CEFEC** - Confederation of European Social Firms, Employment Initiatives and Social Co-operatives (Confederația firmelor sociale, inițiativelor de ocupare și cooperativelor sociale din Europa) este o organizație neguvernamentală (ONG) care reprezintă alte ONG-uri, întreprinderi mici și mijlocii (IMM) și organizații care împărtășesc scopul creării de locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități în cadrul firmelor sociale; Website: <http://www.cefec.de>
- **EQUAL Initiative** este un laborator pentru idei noi pentru Strategia europeană a ocupării și pentru procesul incluziunii sociale. Misiunea sa este aceea de a promova o viață de muncă mai incluzivă prin lupta împotriva discriminării și excluderii pe bază de sex, origine de rasă sau etnică, religie sau credință, dizabilitate, vârstă sau orientare sexuală. EQUAL este implementat în și între statele membre și este finanțat prin Fondul Social European; Website: http://ec.europa.eu/employment_social/equal/index_en.cfm
- **International Society for Third Sector Research (ISTR)** (Societatea internațională pentru al treilea sector) este o asociație internațională importantă care promovează cercetarea și educarea în domeniile filantropiei, societății civile și sectorului nonprofit. ISTR reflectă interesul internațional crescând pentru cercetări în al treilea sector și asigură un forum permanent pentru cercetare internațională, construind în același timp o comunitate științifică globală în acest domeniu; Website: <http://www.istr.org/>

- International Centre of Research and Information on the Public and Cooperative Economy (CIRIEC) (Centrul internațional de cercetare și informare asupra economiei publice și cooperatiste); Website: <http://www.ciriec.ulg.ac.be/>
- **European Network for Social Integration Enterprises (ENSIE)** (Rețeaua europeană pentru întreprinderile de integrare socială). Schimburile dintre rețelele europene pentru întreprinderile de integrare socială au făcut posibilă identificarea punctelor fundamentale comune ale acestor inițiative în diferitele state ale Uniunii Europene; Website: www.ensie.org
- **European Network of Cities and Regions for the Social Economy (REVES)** (Rețeaua europeană a orașelor și regiunilor pentru economia socială) este singura rețea europeană care reunește autorități locale și actori ai economiei sociale. În momentul de față, REVES reprezintă autoritățile locale și organizațiile economiei sociale din 15 state membre (13 state membre UE plus Maroc și Rusia) și are un total de 80 de membri; Website: www.revesnetwork.net

GUVERNUL ROMÂNIEI
AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ROMI

Titlul programului: **Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013**

Titlul proiectului: **„Participarea grupurilor vulnerabile în economia socială”**

Editorul materialului: **Agencia Națională pentru Romi**

Data publicării: **octombrie 2010**

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.